

ZPRAVODAJ KVZ

ZPRAVODAJ KANCELÁŘE
VLÁDNÍHO ZMOCNĚNCE PRO
ZASTUPOVÁNÍ
ČESKÉ REPUBLIKY PŘED
EVROPSKÝM SOUDEM
PRO LIDSKÁ PRÁVA

2021

číslo 3 | říjen | ročník 9

Sexuální násilí

J. L. proti Itálii

Role vnitrostátních soudů v boji
proti genderové nerovnosti

Ochrana dětí ve školním prostředí

F. O. proti Chorvatsku

Opatření na potírání šikany
ze strany učitelů

Hromadné sledování

*Big Brother Watch a ostatní
proti Spojenému království*

Právní úprava postupů
zpravodajských služeb

Občanské právo

Soud zřízený zákonem 6

Xero Flor w Polsce sp. z o. o. proti Polsku

Problematická volba soudců ústavního soudu.

Náhradní mateřství 8

Valdís Fjölnisdóttir a ostatní proti Islandu

Právní uznání rodičovství k dítěti odnošenému náhradní matkou v zahraničí za použití dárcovských gamet.

Rodinné právo 10

A. T. proti Itálii

Pozitivní závazek státu přijmout opatření za účelem výkonu soudně určeného styku rodiče s dítětem v případě, že druhý rodič styku dlouhodobě brání.

Ochrana seniorů 11

M. K. proti Lucembursku

Omezení svéprávnosti u starší zranitelné osoby bez nutnosti lékařského posudku.

Nezákonné sterilizace 13

Maděrová proti České republice

Promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy za zásah do osobnostních práv.

Trestní právo

Domácí násilí 15

Kurt proti Rakousku

Posouzení existence skutečného a bezprostředního rizika vraždy dítěte otcem, který byl stíhán za domácí násilí a policejně vykáán z domácnosti.

Domovní prohlídky 18

Ilievi a Ganchevi proti Bulharsku

Způsob provedení domovní prohlídky dosahující intenzity ponižujícího zacházení.

Sexuální násilí 19

J. L. proti Itálii

Odůvodnění soudního rozsudku v řízení o znásilnění způsobilé vystavit poškozenou stranu sekundární viktimizaci, posílit genderové předsudky ve společnosti a podkopat důvěru obětí v systém trestního soudnictví.

Hate crime 22

Sdružení ACCEPT a ostatní proti Rumunsku

Povinnost chránit účastníky shromáždění před homofobními útoky a účinně vyšetřit motivy těchto útoků.

Hate speech 25

Kilin proti Rusku

Sdílení xenofobního a rasistického obsahu na sociální síti.

Vzdaní se práva účasti na jednání 27

Dijkhuizen proti Nizozemsku

Nesouhlas obžalovaného, nacházejícího se v zahraničí, s výsledkem prostřednictvím videokonference.

Výslech svědka obhajobou 29

Dodoja proti Chorvatsku

Použití usvědčující výpovědi nevyslechnutého svědka jako důkazu v soudním řízení.

Hromadné sledování zpravodajskými službami 31

Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království

Pravidla pro právní úpravu umožňující hromadné sledování, filtrování a analyzování elektronické komunikace zpravodajskými službami.

Znevážení veřejných památníků 39

Handzhiyski proti Bulharsku

Možnost sankcionovat jednání, které zasahuje do veřejných památníků, avšak fyzicky je nepoškozuje, a zároveň je vyjádřením svobody projevu.

Ponižování studenta učitelem 41

F. O. proti Chorvatsku

Pozitivní závazek státu chránit děti před násilím a zneužíváním v školním prostředí.

Svoboda projevu ve světě sportu 43

Naki a Amed Sportif Faaliyetler Kulübü Derneği proti Turecku

Potrestání fotbalisty kárnou komisí za jeho vyjádření na sociální síti.

Nové stížnosti a oznámení proti České republice

Délky řízení 45

Velký senát Soudu

Oviedská úmluva 46

Whistleblowing u soukromého zaměstnavatele 46

Právo na zapomnění 46

Dětská knížka s LGBT tematikou 47

Extradice do USA 47

Výkon rozsudků Soudu

Rovný přístup romských žáků ke vzdělání 48

Umístování dětí do dětských domovů pro děti do tří let věku 48

Anotace rozsudků a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva obsažené ve Zpravodaji nejsou úředními rozhodnutími a nejsou závazné. Jsou však autorskými díly chráněnými autorským právem. Zpravodaj jako celek ani jednotlivé anotace v něm obsažené proto nesmí být bez předchozího souhlasu státu reprezentovaného Ministerstvem spravedlnosti zpřístupňovány veřejnosti ani jinak užívány, zejména rozmnožovány, nad rámec volného užití dle § 30 autorského zákona a zákonných licencí dle § 31 a násl. autorského zákona.

Přehled použitých piktogramů

Jednotlivé články Úmluvy a protokolů

článek 2: Právo na život

článek 3: Zákaz mučení

článek 4: Zákaz otroctví a nucených prací

článek 5: Právo na svobodu a osobní bezpečnost

článek 6: Právo na spravedlivé řízení

článek 8: Právo na respektování soukromého a rodinného života

článek 9: Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

článek 10: Svoboda projevu

článek 11: Svoboda shromažďování a sdružování

článek 14: Zákaz diskriminace

článek 1 Protokolu č. 1: Ochrana majetku

článek 2 Protokolu č. 1: Právo na vzdělání

článek 3 Protokolu č. 1: Právo na svobodné volby

článek 2 Protokolu č. 4: Svoboda pohybu

Ostatní piktogramy

Rozhodnutí proti ostatním státům Rady Evropy

Rozhodnutí proti České republice

Rozhodnutí velkého senátu Soudu

Mezistátní stížnost

Občanské právo

Správní právo

Trestní právo

Užitečné odkazy

Slovo úvodem

Milí čtenáři!

Sice se nedá říct, že by se pandemie nemoci Covid-19 již výrazně zapsala do judikatury Evropského soudu pro lidská práva („Soud“), na rozdíl od našich správních soudů, které zrušily řadu opatření vydaných k prevenci a zvládnutí pustošivých následků těch drobných vnitrobytných cizopasníků nacházejících se na pomezí mezi živým a neživým, jimiž viry jsou. Přesto měl již Soud příležitost označit za zneužívající **stížnostní kampaň** směřující vůči platným opatřením ve Francii (konkrétně covid-pasu) s cílem strážce lidských práv zaplavit i jinak než vodou z přilehlé řeky l’Ill.

Soud také rozhodl o žádostech o vydání předběžných opatření v souvislosti s právní úpravou, která ve **Francii** a v **Řecku** pro výkon určitých povolání ve zdravotnictví nebo v hasičském sboru zavádí očkovací povinnost. Podle Soudu nespadají tyto žádosti do působnosti článku 39 jednacího řádu Soudu, který je operativním právním základem pro vydávání předběžných opatření a opírá se o samotné právo podat účinnou stížnost dle článku 34 Úmluvy, zřejmě z toho důvodu, že jejich bezprostředním cílem není odvrátit riziko vzniku nenapravitelné újmy. Bez ohledu na tento prvotní neúspěch budou stížnosti 672 francouzských hasičů-záchranářů a 30 řeckých zdravotníků (k nimž všem možná další přibudou) **dále projednávány** a na meritorní rozhodnutí si budeme muset počkat.

V oblasti předběžných opatření stojí za zmínku i dočasné zásahy Soudu do řešení krize, kterou na hranicích **Polska**, **Lotyšska** a **Litvy** s Běloruskem vyvolal – vskutku nejspíše organizovaný – dovoz afghánských a dalších uprchlíků nebo migrantů a jejich nasměrování ke zmíněnému úseku vnější hranice Evropské unie s příslibem lepších zítřků. Předběžná opatření po státech nežádají vpuštění daných osob na jejich území, ale snaží se řešit alespoň nesnesitelnou humanitární situaci, ve které se tito lidé uvízlí na hranicích ocitli bez jídla, vody, ošacení, odpovídající lékařské péče či jakéhokoliv přístřeší. Ve vztahu k **Lotyšsku** a **Litvě** předběžná opatření byla zrušena nebo nebyla prodloužena, neboť stěžovatelé byli přijati na území daných států, kdežto vůči Polsku zatím nikoli.

Novinkou letošního podzimu, a to doslova svatováclavskou, je pak **akt přesvědčivého zvolení** nového soudce či – lépe řečeno – soudkyně za Českou republiku Parlamentním shromážděním Rady Evropy. Kateřina Šimáčková, které tímto celá redakce Zpravodaje upřímně blahopřeje, vystřídá Aleše Pejchala od 13. prosince 2021. Na upřesnění, den, kdy složí přísahu, není pátek, ale pondělí, na rozdíl od 13. listopadu 2020, kdy se na Ministerstvu spravedlnosti vybírali kandidáti. Naproti tomu to, zda jmenovaná ten den vykročí pravou nohou, neprojde pod žebříkem nebo jí nepřeběhne přes cestu černá kočka, dopředu jisté není. Ale snad se nic tak hrozného, co by přivedilo smůlu na nadcházejících devět let jejího mandátu, nestane, což přejeme jí i všem těm, o jejichž případech bude ve Štrasburku rozhodovat, a to pochopitelně nejenom stěžovatelům, ale i žalovaným státům.

Nepřipadají-li vám podzimní listy dost barevné, můžete si čas zpestřit čtením tohoto Zpravodaje.

S tímto vás všechny zdraví

Z Vít Alexander Schorm,
vládní zmocněnec

Soud zřízený zákonem

Rozsudek ze dne 7. května 2021 ve věci č. 4907/18 – Xero Flor w Polsce sp. z o. o. proti Polsce

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že došlo k porušení práva na projednání věci ‚soudem zřízeným zákonem‘ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jelikož ve věci stěžovatelky rozhodoval i soudce ústavního soudu, jehož jmenování předcházela významná porušení vnitrostátních pravidel pro volbu a jmenování soudců. Též ustanovení bylo porušeno i tím, že obecné soudy nepředložily náležité odůvodnění, proč odmítly položit předběžnou otázku ústavnímu soudu.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelka je obchodní společností podnikající v oblasti poklázky zahradních trávníků. Dlouhodobě vedla soudní spor proti státu o náhradu škody, kterou měla na jejích pozemcích způsobit divoká zvěř. Obecné

přijmout od těchto soudců slib. Nově zvolený Sejm přijal záhy po volbách usnesení, kterým prohlásil volbu těchto soudců za právně neúčinnou, a v prosinci téhož roku sám zvolil pět jiných soudců. Mezi nimi byl i M. M. Tito soudci následně složili slib do rukou prezidenta. Ústavní soud vzápětí prohlásil jmenování soudců za neplatné. Zákonodárce reagoval přijetím zvláštní právní úpravy nařizující, aby byli nově jmenovaní soudci přiděleni k jednotlivým senátům ústavního soudu. Jeho většina znovu konstatovala protiústavnost takového předpisu. Zákonodárce toho nedbal a přijal další, obsahově podobnou právní úpravu, která nabyla účinnosti v roce 2017. V říjnu 2017 ústavní soud v částečně obměněném složení označil danou právní úpravu za ústavně konformní.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY Z DŮVODU NEPOLOŽENÍ PŘEDBĚŽNÉ OTÁZKY

Stěžovatelka před Soudem namítala, že řízení nebylo spravedlivé, protože obecné soudy bez náležitého odůvodnění odmítly položit ústavnímu soudu předběžnou

soudy na její případ uplatnily ministerskou vyhlášku, která umožňovala snížení sazby pro výpočet náhrady škody podle zákona o myslivosti v případech, kdy byly na pozemcích pěstovány jednoleté rostliny. Stěžovatelka argumentovala, že snížení výše odškodnění na základě podzákoného právního předpisu je protiústavní. Z tohoto důvodu navrhla obecným soudům, aby položily ústavnímu soudu v tomto smyslu předběžnou otázku. Tento návrh soudy zamítly, neboť neměly pochybnosti o slučitelnosti tohoto postupu s ústavou. S odkazem na znalecký posudek rozhodly, že trávník není víceletou rostlinou, a proto při výpočtu náhrady škody postupovaly v intencích předmětné vyhlášky. Ve výsledku tak přiznaly stěžovatelce odškodnění v rozsahu asi 60 % oproti výši, která by jí náležela podle zákona o myslivosti. Ústavní soud její ústavní stížnost odmítl.

V rozhodujícím senátu zasedal i soudce M. M., který byl jmenován soudcem ústavního soudu krátce po volbách za nestandardních okolností. V říjnu 2015, na své poslední schůzi přijal totiž končící Sejm usnesení, jímž ustanovil pět nových soudců ústavního soudu. Ti měli obsadit uprázdněná místa po soudcích, jimž skončilo řádné funkční období. Prezident republiky však odmítl

Z

otázku ohledně ústavnosti omezení výše odškodnění dle zákona o myslivosti na základě právního předpisu nižší právní síly.

Soud připomněl, že vnitrostátní soudy jsou podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy povinny svá rozhodnutí odůvodňovat. To neznamená, že jsou povinny podrobně reagovat na každý argument vznesený účastníky řízení. Úmluva obecně nezaručuje právo na to, aby byla věc předložena vnitrostátním soudem jinému vnitrostátnímu anebo mezinárodnímu orgánu k rozhodnutí o předběžné otázce. Nelze však vyloučit, že pokud takový mechanismus ve vnitrostátním právu existuje, může bezdůvodně odmítnutí předběžnou otázku položit představovat za určitých okolností porušení práva na spravedlivý proces.

Podle Soudu byla otázka ústavní slučitelnosti snížení výše odškodnění na základě podzákoného právního předpisu klíčová, neboť kdyby se potvrdila argumentace stěžovatelky, vylučovalo by to použitelnost tohoto předpisu v její věci. Navzdory významu této právní otázky se ale prvostupňový soud omezil na pouhé konstataování, že právní názor stěžovatelky nesdílí. Odvo-

lací soud následně shledal, že argumenty stěžovatelky je třeba považovat za neopodstatněné, jelikož nejsou předmětem rozhodování ve věci. Nejvyšší soud zase dospěl k závěru, že nejde o významnou právní otázku.

Ačkoli mají obecné soudy při řešení otázek s ústavně-právním rozměrem určitý prostor pro uvážení, je podle Soudu nezbytné, aby za situace, kdy účastník řízení vznesl ústavně relevantní argument a požádá o předložení věci ústavnímu soudu, bylo nevyhovění tomuto požadavku patřičně odůvodněno. Ve věci stěžovatelky se však vnitrostátní soudy omezily na povšechná vyjádření, aniž by svá rozhodnutí řádně odůvodnily. Námitka stěžovatelky tak ve výsledku nebyla nikdy náležitě projednána. K porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy z důvodu nedostatečného odůvodnění rozhodnutí o odmítnutí návrhu na položení předběžné otázky tedy došlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODS. 1 ÚMLUVY V ROVINĚ PRÁVA NA SOUD ZŘÍZENÝ ZÁKONEM

Stěžovatelka dále namítala porušení požadavku na soud zřízený zákonem, neboť senát pěti soudců ústavního soudu rozhodující v její věci byl obsazen v rozporu s ústavou. Jeho soudce M. M. byl totiž jmenován do funkce navzdory skutečnosti, že ta již byla obsazena jiným soudcem, který byl řádně zvolen komorou parlamentu na její poslední schůzi před volbami.

Z

vytvořil třístupňový test pro posouzení toho, zda porušením vnitrostátních pravidel pro jmenování soudců mohlo dojít k porušení práva na spravedlivý proces účastníků řízení, v nichž dotýčný soudce rozhodoval. Aby mohla být tato otázka zodpovězena kladně, musí být kumulativně splněny tyto podmínky: a) došlo ke zjevnému porušení vnitrostátního práva; b) musí jít o takové pravidlo, jehož předmětem a účelem je zajistit schopnost soudnictví vykonávat svou úlohu bez vnějších tlaků, tj. ustanovení naplňující zásady právního státu a dělbu moci, nikoli normu čistě technické povahy upravující postup pro jmenování soudců; a c) zda vnitrostátní soudy při přezkumu konkrétních okolností případu vzaly v potaz, že byl soudce jmenován v rozporu s pravidly vnitrostátního práva a vyvodily z toho důsledky slučitelné s judikaturou Soudu.

1. Zda došlo ke zjevnému porušení vnitrostátního práva

V rámci prvního kroku testu Soud zjistil, že došlo k porušení vnitrostátních pravidel upravujících postup pro volbu a jmenování soudců ústavního soudu hned ve třech směrech. Své hodnocení Soud opřel především

a) K přijatelnosti

Vláda rozporovala, že by byl čl. 6 odst. 1 Úmluvy použitelný na řízení před ústavním soudem. Soud připomněl, že uvedené ustanovení je ve své občanskoprávní složce použitelné na řízení před soudními orgány ochrany ústavnosti, pakliže může být výsledkem takového řízení rozhodující pro občanská práva anebo závazky stěžovatele (*Süßmann proti Německu*, č. 20024/92, rozsudek velkého senátu ze dne 16. září 1996, § 41). V projednávané věci bylo zřejmé, že i když ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako nepřípustnou, výslovně uvedl, že stěžovatelka nedostatečně podložila své tvrzení o údajné protiústavnosti uplatnění podzákonního právního předpisu na její situaci. Z odůvodnění rozhodnutí je tak zřejmé, že nešlo o formální přezkum, nýbrž že se ústavní soud fakticky zabýval podstatou ústavní stížnosti. Za této situace nelze přisvědčit tvrzení vlády, že závěr ústavního soudu neměl dopady na občanská práva stěžovatelky. Kdyby totiž ústavní soud přisvědčil jejímu postoji, připadla by jí náhrada vzniklé škody v podstatně vyšším rozsahu.

b) K odůvodněnosti

Soud předně odkázal na věc *Guðmundur Andri Ástráðsson proti Islandu* (č. 26374/18, rozsudek velkého senátu ze dne 1. prosince 2020, § 218–250), ve které objasnil rozsah a význam pojmu ‚soud zřízený zákonem‘ a

o zjištění a závěry samotného polského ústavního soudu.

Zaprvé, Sejm v novém složení přijal řadu pěti usnesení, jimiž prohlásil zvolení původních soudců za neúčinné. Žádný právní předpis mu přitom nesvěřoval pravomoc zrušit či změnit dřívější výsledek volby soudců. Tato usnesení tudíž postrádala jakýkoli právní základ.

Zadruhé, ústava výslovně stanovila, že soudce ústavního soudu má být zvolen dolní komorou ve složení, které odpovídá funkčnímu období Sejmu, během něhož se místo ústavního soudce uprázdnilo. Soudci, kteří byli jmenováni na již obsazená místa později ustavenou dolní komorou, včetně M. M., byli tudíž zvoleni v přímém rozporu s ústavním pořádkem.

Zatřetí, prezident byl podle ústavy povinen přijmout slib soudců, kteří byli zvoleni v říjnu 2015. Zatímco jejich slib nepřijal, u nově jmenovaných soudců tak učinil neprodleně. Ústavní soud, jako jediný orgán, který mohl v mezích svých pravomocí posoudit zákonnost takového postupu, tuto praxi prohlásil za protiústavní. Zdůraznil přitom, že prezident je dle ústavy povinen

přijmout slib zvoleného soudce neprodleně a že formální akt složení slibu nedává prezidentovi pravomoc rozhodovat o tom, kdo má být soudcem jmenován.

Ve shodě s ústavním soudem tak dospěl i Soud k závěru, že uvedená pochybení představovala zjevné porušení vnitrostátního práva ve smyslu prvního kroku testu.

2. Zda byla porušena základní pravidla procesu pro výběr soudců

Při posuzování, zda pochybení ve volebním procesu dosáhlo nezbytné úrovně závažnosti, je potřeba přihlídnout mimo jiné k účelu porušené normy, tedy zda bylo jejím cílem zabránit neoprávněnému vměšování výkonné nebo zákonodárné moci do moci soudní a zda toto pochybení narušilo samotnou podstatu práva na soud zřízený zákonem. Soud si na tuto otázku odpověděl kladně. Všechna tři výše uvedená pravidla, která byla porušena, patří mezi základní pravidla volebního procesu, která mají vyloučit nepatřičné vlivy ze strany výkonné či zákonodárné moci. Soud dále upozornil, že ke zvolení soudců v prosinci 2015, jakož i ke složení jejich slibu, došlo těsně předtím, než měl ústavní soud vydat rozhodnutí v související věci.

Podle Soudu zmíněné jednání prezidenta a pozdějšího Sejmu, jež si byli vědomi blížícího se rozhodnutí ústavního soudu, vyvolává pochybnosti o oprávněnosti

zásahu těchto orgánů do procesu volby ústavních soudců. To, že došlo k porušení některého ze základních pravidel jmenovacího procesu, dále umocňuje skutečnost, že jak prezident, tak pozdější Sejm vytrvale ignorovaly jednotlivá rozhodnutí ústavního soudu. Zákodárce se navíc prostřednictvím nově přijaté právní úpravy snažil donutit ústavní soud, aby přijal do svých řad nově zvoleného soudce a ti se ujali výkonu funkce. Zákodárce se měl přitom řídit dřívějšími rozhodnutími ústavního soudu, jež jsou konečná a podle ústavy závazná pro všechny orgány a osoby. Namísto toho přijal zákon, kterým přiměl soudce ústavního soudu, aby do svých řad přijali i nově jmenované soudce.

Právě tím, že orgány moci zákonodárné i výkonné vědomě přehlížely jednotlivá rozhodnutí ústavního soudu o neplatnosti volby těchto soudců, došlo k narušení účelu požadavku na ‚soud zřízený zákonem‘, jež má chránit soudní moc před vnějšími tlaky. Právo na soud zřízený zákonem v sobě obsahuje hodnoty právního státu, dělby moci a nezávislosti soudnictví. Nerespektováním povinnosti řídit se nálezy Ústavního soudu došlo rovněž k porušení zásady právní jistoty. Vnitrostátní orgány tím v podstatě zpochybnily funkci ústavního soudu jako konečného rozhodce v otázkách ústavnosti. V projednávané věci tudíž došlo k natolik závažným porušením pravidel ohledně jmenování soudců, včetně soudce M. M., že tím bylo v konečném důsledku zasa-

Z

ženo do samotné podstaty práva stěžovatelky na ‚soud zřízený zákonem‘.

3. Účinný přezkum namítaného porušení práva na soud zřízený zákonem

Vláda připustila, že v polském právním řádu neexistuje žádný mechanismus, jehož prostřednictvím by se stěžovatelka mohla bránit proti tvrzeným vadám v procesu jmenování soudců ústavního soudu. Soud proto dospěl k závěru, že v projednávané věci došlo k porušení práva stěžovatelky na soud zřízený zákonem ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudce Wojtyczek ve svém částečně souhlasném a částečně nesouhlasném stanovisku vyjádřil výhrady k odůvodnění rozsudku, nikoli k samotnému vyústění. Většinu vytkl zejména to, že se odmítla zabývat námitkami stěžovatelky z pohledu práva na ochranu vlastnictví dle článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

Náhradní mateřství

Rozsudek ze dne 18. května 2021 ve věci č. 71552/17 – Valdís Fjölnisdóttir a ostatní proti Islandu

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že odmítnutí uznat první a druhou stěžovatelku za matky třetího stěžovatele, jenž byl počat prostřednictvím umělého oplodnění s použitím dárcovských gamet a odnošen náhradní matkou ve Spojených státech amerických, není v rozporu s jejich právem na soukromý a rodinný život dle článku 8 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

První a druhá stěžovatelka, občanky Islandu, jež svého času tvořily stejnopohlavní manželský pár, se rozhodly využít služeb náhradní matky ve Spojených státech amerických. S náhradní matkou uzavřely dohodu, že pro ně odnese dítě, třetího stěžovatele. Třetí stěžovatel byl počat prostřednictvím umělého oplodnění s použitím gamet od dárců (tj. není biologickým příbuzným ani

náhradní matky, ani stěžovatelek) a narodil se ve Spojených státech amerických. V americkém rodném listu třetího stěžovatele byly za matky označeny stěžovatelky.

Stěžovatelé se následně přemístili ze Spojených států amerických na Island, kde požádali o udělení islandského občanství třetímu stěžovateli a o zapsání stěžovatelek jako matek třetího stěžovatele do matriky. Správní úřady jejich žádosti nevyhověly. Především poukázaly na to, že dle vnitrostátního práva je za matku dítěte považována vždy žena, která dítě porodí, pročez nelze stěžovatelky považovat za matky nezletilého stěžovatele. V návaznosti na to správní úřady rozhodly, že jelikož se třetí stěžovatel narodil ve Spojených státech amerických tamější náhradní matce, nemohl při narození nabýt islandské státní občanství po rodičích dle zásady *ius sanguinis*.

Stěžovatelé se proti shora uvedeným správním rozhodnutím bránili soudní cestou. Soudy však jejich žalobu na určení rodičovství zamítly. V odůvodnění poukázaly na to, že islandské rodinné právo je vybudováno na zásadě, že za matku dítěte je považována žena, která jej porodila. Rovněž zdůraznily, že na Islandě je náhradní mateřství zakázáno a využití služeb náhradní matky je trestným činem. Pokud by soudy vyhověly podané žalobě a uznaly stěžovatelky za matky třetího stěžovatele, vytvořily by prostor pro obcházení zákazu náhrad-

ního mateřství a popřely by jednu ze základních zásad tamního rodinného práva.

Souběžně s tímto řízením probíhalo řízení o osvojení třetího stěžovatele stěžovatelkami. Toto řízení bylo nicméně zastaveno dříve, než soudy pravomocně rozhodly o žádosti o osvojení, neboť stěžovatelky se v jeho průběhu rozvedly. Vnitrostátní soudy ale vyslovily názor, že pokud by řízení nebylo zastaveno z důvodu rozvodu stěžovatelek, jejich žádosti o osvojení by pravděpodobně bylo vyhověno.

V mezidobí bylo třetímu stěžovateli na základě mimořádného rozhodnutí parlamentu uděleno islandské občanství. Třetí stěžovatel byl svěřen nejprve do společné pěstounské péče stěžovatelek, po jejich rozvodu do dočasné střídavé pěstounské péče stěžovatelek a nakonec do trvalé pěstounské péče první stěžovatelky a její nové partnerky s tím, že druhé stěžovatelce byl stanoven široký styk s nezletilým.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že rozhodnutí vnitrostátních orgánů, že stěžovatelky nemohou být zapsány do matriky jako matky třetího stěžovatele, porušilo jejich právo na soukromý a rodinný život, neboť jim byla upřena možnost žít ve stabilním a právně uznaném rodinném svazku.

Z

Soud se nejprve zabýval otázkou, zda mezi stěžovateli existoval rodinný život. Článek 8 Úmluvy nezaručuje právo na osvojení a nechrání pouhé přání založit si rodinu; naopak, pod jeho ochranu spadají toliko již existující rodinné vztahy nebo alespoň potenciální rodinné vztahy založené na základě biologických či sociálních vazeb mezi jednotlivci. Soud měl za to, že nejprve mezi stěžovatelkami a třetím stěžovatelem neexistoval rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy, neboť nejsou biologickými příbuznými. Postupem času však mezi nimi rodinný život vznikl, neboť stěžovatelky pečovaly o třetího stěžovatele prakticky od jeho narození po dobu čtyř let, přičemž žalovaný stát existenci rodinného života mezi nimi uznal a posvětil ve formě svěřeni třetího stěžovatele do pěstounské péče stěžovatelek (*a contrario*, [Paradiso a Campanelli proti Itálii](#), č. 25358/12, rozsudek velkého senátu ze dne 24. ledna 2017). Podle Soudu tedy věc spadá do rozsahu článku 8 Úmluvy a napačená rozhodnutí zasahují do práva stěžovatelů na soukromý a rodinný život ([Mennesson proti Francii](#), č. 65192/11, rozsudek ze dne 26. června 2014, § 49).

V návaznosti na to Soud zkoumal, zda byl tento zásah v souladu se zákonem, legitimní a nezbytný v demokra-

tické společnosti. Konstatoval soulad s vnitrostátním právem, dle něhož bylo možné uznat za matku dítěte pouze ženu, která jej porodila, a dle něhož bylo využití služeb náhradní matky zakázáno a považováno za trestný čin. Dále Soud rozhodl, že zásah sledoval legitimní cíl, jmenovitě ochranu práv a svobod jiných, neboť jeho účelem bylo omezit praktiky spojené s institutem náhradního mateřství a chránit ženy před nátlakem, aby se staly náhradními matkami.

K nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti Soud úvodem připomněl, že členské státy požívají v této oblasti široký prostor pro uvážení. Zdůraznil také, že mohl posuzovat pouze přiměřenost rozhodnutí vydaných v rámci řízení o návrhu na zápis stěžovatelek jako matek třetího stěžovatele do matriky, jelikož řízení o návrhu na osvojení třetího stěžovatele bylo zastaveno dříve, než o něm soudy stihly pravomocně rozhodnout.

Soud dospěl k závěru, že odmítnutí zapsat stěžovatelky jako matky třetího stěžovatele bylo zásahem přiměřeným a nezbytným v demokratické společnosti. V praktické rovině byl zásah do práva stěžovatelů na soukromý a rodinný život minimální. Vnitrostátní orgány

nejenže nezasahovaly do možnosti faktické realizace práva na rodinný život stěžovatelů, ale dokonce podnikly kroky směřující k tomu, aby třetí stěžovatel mohl vyrůstat v péči stěžovatelek. Žádost o osvojení třetího stěžovatele mohla být úspěšná, pokud by se stěžovatelky v průběhu řízení nerozvedly. Navíc i po rozvodu stát podnikl kroky k tomu, aby třetí stěžovatel vyrůstal v jejich péči, a to až již v podobě jeho svěření do trvalé péčovské péče první stěžovatelky nebo v podobě stanovení širokého styku s druhou stěžovatelkou. Třetímu stěžovateli bylo navíc mimořádnou cestou uděleno islandské občanství, což rovněž přispělo k odstranění faktických překážek realizace práva na rodinný život stěžovatelů. Nadto první i druhá stěžovatelka mohou zahájit řízení o osvojení třetího stěžovatele. S ohledem na absenci skutečných praktických překážek v realizaci práva na rodinný život, na široký prostor pro uvážení v této oblasti a na kroky, které stát podnikl za účelem právního uznání a zajištění faktických rodinných vazeb mezi stěžovateli, Soud učinil závěr, že dotčená rozhodnutí vnitrostátních orgánů nastolila spravedlivou rovnováhu mezi právem stěžovatelů na respektování soukromého a rodinného života na straně jedné a zájmem státu na efektivním vynucování zákazu náhradního mateřství na straně druhé. Konstatoval proto, že nedošlo k porušení práv stěžovatelů podle článku 8 Úmluvy.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudce Lemmens ve svém souhlasném stanovisku podotkl, že je nutno rozlišovat mezi právem na rodinný a soukromý život. Zatímco posouzení zásahu do práva na rodinný život se u náhradního mateřství zaměřuje primárně na aspekt stability vztahu a možnost faktické realizace rodinného života mezi dítětem a zamýšlenými rodiči, posouzení zásahu do práva na soukromý život se zaměřuje spíše na právo dítěte na právní uznání rodinného vztahu se zamýšlenými rodiči a právní stabilizaci jeho poměrů. Ačkoli Soud doposud u náhradního mateřství omezil právo dítěte na právní uznání rodinných vazeb se zamýšlenými rodiči pouze na případy, kdy existuje biologické příbuzenství dítěte s alespoň jedním ze zamýšlených rodičů, neměl by předem vylučovat možnost, že toto právo bude uznáno i u dětí, které se zamýšlenými rodiči nepojí žádné biologické pouto. Právní vakuum, v němž se takové dítě ocitne, lze totiž jen stěží ospravedlnit poukazem na jednání zamýšlených rodičů nebo morální hodnoty převažující ve společnosti, a to zejména v případech, kdy toto právní vakuum nelze z rozličných praktických důvodů vyplnit osvojením (jak ostatně projednávaná věc dokládá).

Z

Rodinné právo

Rozsudek ze dne 24. června 2021 ve věci č. 40910/19 – A. T. proti Itálii

Senát první sekce Soudu jednomyslně dospěl k závěru, že vnitrostátní orgány nepřijaly urychleně všechna opatření, která od nich bylo možné rozumně očekávat, za účelem výkonu soudně určeného styku stěžovatele se synem, a porušily tak článek 8 Úmluvy. Stěžovatel syna nevidal sedm let, jelikož matka styku bránila a svévolně se s dítětem odstěhovala 600 kilometrů od bydliště stěžovatele.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Ze svazku stěžovatele a L. R. se v únoru 2014 narodil syn. V dubnu 2014 L. R. opustila i s dítětem jejich dům. Stěžovatel zahájil řízení o stanovení kontaktu s dítětem. Ze znaleckého posudku z března 2016 plyne, že dítě trpělo zbavením kontaktu s otcem, jelikož první tři roky života jsou důležité pro vybudování pouta mezi rodičem a dítětem. L. R. styku bránila. Znalec se o rodi-

čovských schopnostech stěžovatele vyjádřil kladně. V červnu 2016 soud stanovil místo pobytu dítěte u matky a stanovil styk stěžovatele s dítětem. V prosinci 2016 se L. R. s dítětem bez souhlasu otce a přivolení soudu odstěhovala do místa vzdáleného 600 kilometrů od bydliště stěžovatele. Soud sice nařídil návrat do místa bydliště stěžovatele, ale matka rozhodnutí nerespektovala.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel na poli článku 8 Úmluvy namítal, že vnitrostátní orgány nepřijaly urychleně opatření k zajištění soudně určeného kontaktu se synem, kterému matka dítěte soustavně bránila.

Soud připomněl, že je-li prokázána existence rodinného vztahu, měl by stát v zásadě jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu, a měl by přijmout vhodná opatření k navázání styku mezi dotčným rodičem a dítětem, a to i za situace konfliktu mezi rodiči (*Zavřel proti České republice*, č. 14044/05, rozsudek ze dne 18. led-

na 2007, § 47). Pozitivní závazky státu zahrnují rovněž povinnost přijmout přípravná opatření (*Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku*, č. 31679/96, rozsudek ze dne 25. ledna 2000, § 105 a 112). Povinnost státních orgánů přijmout taková opatření ovšem není absolutní, státní orgány sice mají vyvíjet snahu, aby této spolupráci napomohly, ale jejich povinnost využít donucovacích prostředků nemůže být neomezená: musí brát ohled na zájmy, práva a svobody dotčených osob a zejména na nejvyšší zájem dítěte a jeho práva, která mu přiznává článek 8 Úmluvy (*Voleský proti České republice*, č. 63627/00, rozsudek ze dne 29. června 2004, § 118). V případech omezení kontaktu s dítětem musí zájem dítěte předcházet jakékoli jiné úvaze (*Strand Lobben a ostatní proti Norsku*, č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 204).

Soud uvedl, že jeho úkolem v projednávané věci je přezkoumat, zda vnitrostátní orgány přijaly všechna opatření, která od nich bylo možné rozumně očekávat, za účelem zachování pouta mezi stěžovatelem a jeho synem (*Bondavalli proti Itálii*, č. 35532/12, rozsudek ze dne 17. listopadu 2015, § 75) a umožnění soudně nařízeného kontaktu (*Hokkanen proti Finsku*, č. 19823/92, rozsudek ze dne 23. září 1994, § 58), přičemž v případech tohoto druhu hraje roli plynutí času a opatření je třeba přijmout rychle (*Piazzini proti Itálii*, č. 36168/09, rozsudek ze dne 2. listopadu 2010, § 58).

Z

nizoval pouze jedno setkání a selhal v informování stěžovatele o situaci jeho syna. V době rozchodu rodičů soudy nepřijaly konkrétní a účinná opatření k umožnění kontaktu a po dobu sedmi let tolerovaly jednání matky, které bránilo rozvoji vztahu stěžovatele a jeho syna. Soudy se uchýlily k sérii automatických a stereotypních opatření, jakými byly žádosti o informace a delegování sledování rodiny na orgán péče o dítě spolu s povinností zorganizovat styk (*Lombardo proti Itálii*, č. 25704/11, rozsudek ze dne 29. ledna 2013, § 92). Orgán péče o dítě však jednal pozdě, řádně nevykonal rozhodnutí soudu a nenařídil styk. V době uzávěry z důvodu pandemie Covid-19 od února do července 2020 orgán péče o dítě nezajistil žádné setkání, ačkoli cestování za účelem výkonu styku bylo povoleno, a styk přerušil, aniž se pokusil o mediaci mezi rodiči.

Dle Soudu vnitrostátní orgány nevyužily existující právní nástroje k výkonu soudem určeného styku a nezabránily matce ve svévolném přestěhování daleko od bydliště stěžovatele navzdory rozsudku soudu. Ačkoli byla matka za vnitrostátní únos odsouzena k výkonu trestu na dobu jednoho roku a osmi měsíců, stěžovatel se nemohl od roku 2014 se synem stýkat.

Od roku 2014 stěžovatel žádal o kontakt se synem, kterému matka bránila, což soud v roce 2016 konstatoval. Od prosince 2016, kdy se L. R. bez přivolení soudu odstěhovala 600 kilometrů daleko, stěžovatel syna nevidal. Soud sice v lednu 2017 založil místo bydliště dítěte v místě bydliště stěžovatele, nicméně matka rozhodnutí nerespektovala a soud byl nečinný. Až o dva roky později konstatoval, že chování matky bylo pro syna škodlivé, avšak bydliště u matky bylo v jeho nejlepší zájmu, a stanovil kontakt stěžovatele se synem, který se však nadále neuskutečňoval.

Soud vzal v úvahu, že stěžovatel od roku 2014 usiloval o styk se synem a navzdory několika soudním rozhodnutím nebylo nalezeno řešení za účelem pravidelného styku. Napomenutí matky soudem nemělo na její chování žádný vliv, dokonce se svévolně odstěhovala 600 kilometrů daleko. Hlavní podíl na vzniklé situaci měla matka, která styk odmítala, a vzdálenost mezi bydlišti rodičů. Nedostatek spolupráce mezi rodiči přitom nezabavuje vnitrostátní orgány povinnosti využít všechny účelné prostředky k zachování rodinných vazeb (*Zavřel proti České republice*, cit. výše, § 52). V daném případě vnitrostátní orgány případu nevěnovaly náležitou péči a nepřijaly opatření za účelem vytvoření podmínek nezbytných k realizaci stykových práv (*Macready proti České republice*, č. 4824/06 a 15512/08, rozsudek ze dne 22. dubna 2010, § 66). Orgán péče o dítě zorga-

Vnitrostátní orgány tak nepřijaly veškerá opatření, která od nich bylo možné rozumně očekávat, za účelem zajištění styku stěžovatele se synem (*Terna proti Itálii*, č. 21052/18, rozsudek ze dne 14. ledna 2021, § 73). Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

Ochrana seniorů

Rozsudek ze dne 18. května 2021 ve věci č. 51746/18 – M. K. proti Lucembursku

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že částečným omezením svéprávnosti u starší zranitelné osoby z důvodu marnotratnosti nedošlo k porušení jejího práva na soukromý život ve smyslu článku 8 Úmluvy, neboť vnitrostátní soudy důkladně posoudily situaci stěžovatelky a zásah byl přiměřený sledovanému cíli chránit její práva.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelka, narozená v roce 1931, potkala v roce 2014 mladého muže S., s nímž posléze navázala bližší

vztah; S. ji například doprovázel na lékařská vyšetření. V říjnu 2015 stěžovatelka uzavřela se S. pracovní smlouvu a ten se následně nastěhoval k ní do bytu. V prosinci 2015 odmítla banka na výzvu státního zastupce zaregistrovat plnou moc stěžovatelky ve prospěch S. a zablokovala její účty. V únoru 2016 bylo proti S. zahájeno vyšetřování pro zneužití zranitelného postavení stěžovatelky. V lednu 2017 rozhodl prvostupňový soud o omezení svéprávnosti stěžovatelky ve vztahu k větším majetkovým úkonům, které podmínil souhlasem opatrovníka. Dle rozsudku odvolacího soudu z dubna téhož roku byl takový souhlas potřebný toliko pro nakládání s nemovitostmi. Dovolání stěžovatelky bylo neúspěšné.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala porušení svého práva na ochranu soukromého života podle článku 8 Úmluvy.

Soud předně uvedl, že částečné omezení svéprávnosti stěžovatelky představuje zásah do jejího soukromého života (*Ivinović proti Chorvatsku*, č. 13006/13, rozsudek ze dne 18. září 2014). Následně zkoumal, zda byly splněny podmínky pro tento zásah ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

podmíněno předložením lékařského posudku. I když daná právní úprava již ve Francii neplatila, tato skutečnost dle Soudu neznamena, že by její výklad nemohl být dále využíván v případech projednávaných v Lucembursku. Za těchto okolností bylo pro stěžovatelku dostatečně předvídatelné, že se na ni mohla předmětná ustanovení občanského zákoníku uplatnit. Zásah proto Soud označil za souladný se zákonem.

b) Legitimní cíl

Soud dále shledal, že zásah sledoval legitimní cíl hospodářského blahobytu země, jakož i ochrany stěžovatelky. Předcházení tomu, aby se osoba kvůli svému nerozvážnému chování dostala do stavu nouze, sleduje nejen ochranu společnosti před potřebou takovou osobu v budoucnu finančně zajistit, ale chrání i osobu samotnou před nemajetností.

c) Nezbytnost v demokratické společnosti

Soud připomněl, že omezení svéprávnosti, byť jen částečné, představuje velmi závažné opatření, ke kterému by mělo být přistoupeno jen za výjimečných okolností (*Ivinović proti Chorvatsku*, cit. výše, § 38). Pro po-

a) Soulad zásahu se zákonem

Soud uvedl, že spojení ‚v souladu se zákonem‘ vyžaduje, aby z vnitrostátních předpisů bylo dostatečně jasné, za jakých okolností a podmínek se státní orgány mohou uchýlit k opatřením, která zasahují do práv chráněných Úmluvou (*Fernández Martínez proti Španělsku*, č. 56030/07, rozsudek velkého senátu ze dne 12. června 2014, § 117). Zákony však nutně obsahují více či méně vágní pojmy, jejichž výklad je ponechán především vnitrostátním soudům. Zároveň platí, že každý právní pojem musí být jednou vyložen poprvé (*Kudrevičius a ostatní proti Litvě*, č. 37553/05, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015, § 115).

V projednávané věci bylo rozhodnutí o umístění stěžovatelky pod ochranný dohled učiněno na základě ustanovení občanského zákoníku. Toto ustanovení se týká zletilých osob, které kvůli své ‚marnotratnosti‘ mohou být vystaveny těžkostem. Zákon ani vnitrostátní judikatura však pojem marnotratnosti do doby rozhodné v této věci nevyložily. I přesto dle Soudu mohl být tento pojem považován za srozumitelný pro účastníka řízení, který byl právně zastoupen, a to s odkazem na judikaturu francouzských soudů, na kterou běžně lucemburští advokáti i soudy ve věcech obdobných právních institutů odkazují. Relevantní francouzská judikatura přitom za marnotratnost označovala plýtvání příjmy nebo nadměrné utrácení, které vede ke stavu nouze; uložení ochranného dohledu z těchto důvodů nebylo

Z

souzení, zda stát nevybočil ze svého prostoru pro uvážení, je dle Soudu klíčové, jaké procesní záruky měl jednotlivec k dispozici. Soud zejména zohledňuje, zda rozhodovací proces vedoucí k omezení svéprávnosti byl spravedlivý a zajistil respektování zájmů jednotlivce chráněných článkem 8 Úmluvy (*A.-M. V. proti Finsku*, č. 53251/13, rozsudek ze dne 23. března 2017, § 84).

V projednávané věci přitom nebylo rozhodnutí o omezení svéprávnosti založeno na lékařském posudku. Jak zdůraznil odvolací soud, pro toto opatření není nezbytnou podmínkou, aby lékař formálně shledal úbytek tělesných či duševních schopností, jelikož ‚marnotratnost‘ není medicínským termínem, ale faktickým jednáním, které je ponecháno na posouzení soudů. Za těchto okolností musí Soud pečlivě přezkoumat, zda vnitrostátní soudy před rozhodnutím o omezení svéprávnosti stěžovatelky řádně zvážily všechny relevantní faktory.

K tomu podotkl, že vnitrostátní soudy při přijímání svých rozhodnutí dbaly na to, aby podrobně prozkoumaly všechny relevantní skutečnosti. Ty určily na základě zprávy o sociálním šetření a vyslechnutí stěžo-

vatelky. Odvolací soud zejména analyzoval osobní a finanční situaci stěžovatelky v návaznosti na pochybnosti sociálního pracovníka ohledně její schopnosti činit rozhodnutí vzhledem k jejímu věku (86 let) a určité slabosti, kdy si pokládal otázku, zda je stěžovatelka zranitelná, lehce ovlivnitelná či manipulovatelná. Odvolací soud měl také k dispozici rozhodnutí soudu prvního stupně, který stěžovatelku viděl a který poznamenal, že stěžovatelka na žádost S. iniciovala vznik dvou obchodních společností, přičemž ale nebyla schopna sdělit, jaký má být jejich obchodní záměr. Soud prvního stupně rovněž uvedl, že stěžovatelka ztratila schopnost kritického úsudku ohledně faktur týkajících se prací objednaných ze strany S.

Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní soudy důkladně posoudily situaci stěžovatelky, která se osobně účastnila přezkumu svého případu. Usilovaly přitom o dosažení rovnováhy mezi respektováním důstojnosti a sebesturčením stěžovatelky a potřebou chránit ji a její zájmy ve světle její zranitelnosti, která vyplývala z jejích dojmů, že stěžovatelka si není vědoma předmětu a rozsahu důležitých rozhodnutí činěných jejím jménem. Zároveň, který byl v dolní části spektra možných opatření, Soud označil za přiměřený a vhodný vzhledem k individuálním okolnostem případu, přičemž byl v souladu s legitimním cílem chránit blaho stěžovatelky v širším slova smyslu. Vnitrostátní soudy proto v dané věci nevybočily ze svého prostoru pro uvážení.

Z

nebyla provedena v souladu se zákonem. Stěžovatelce bylo přiznáno právo na přiměřené zadostiučinění v podobě písemné omluvy nemocnice, avšak její nárok na náhradu nemajetkové újmy v penězích byl zamítnut jako promlčený. Oba soudy dále shledaly, že námitka promlčení uplatněná protistranou nebyla vznesena v rozporu s dobrými mravy, neboť stěžovatelka podala předmětnou žalobu téměř tři roky poté, co byl veřejnosti prostřednictvím rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. listopadu 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008, sdělen závěr o promlčitelnosti práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Do té doby bylo právo na náhradu nemajetkové újmy jako součást jednotného osobnostního práva považováno za nepromlčitelné na základě rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003. Vrchní soud nadto prokázal, že stěžovatelka byla o provedené sterilizaci informována nejpozději při kontrole před propuštěním z nemocnice. Včasněmu uplatnění nároku stěžovatelky nebránily ani její majetkové poměry, neboť vlastnila řadu nemovitostí.

Nezákonné sterilizace

Rozsudek ze dne 8. června 2021 ve věci č. 32812/13 – Maděrová proti České republice

Výbor první sekce Soudu rozhodl, že stížnost ženy nezákonně sterilizované v roce 1982 na porušení článků 6 a 8 Úmluvy z důvodu promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy v rozporu s dobrými mravy a nepředvídatelnosti změny judikatury je zjevně neopodstatněná.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

V roce 1982 byla stěžovatelce v průběhu jejího druhého porodu císařským řezem provedena sterilizace. Stěžovatelka s tímto zákrokem předem nevyslovila souhlas, pouze dva dny po zákroku podepsala formulář, který uváděl, že se zákrokem souhlasila. Stěžovatelka tvrdí, že se o sterilizaci dozvěděla až v roce 2005 v rámci šetření provedeného veřejným ochráncem práv, kdy podala trestní oznámení na dva lékaře. Řízení bylo v roce 2006 zastaveno. V roce 2010 podala žalobu na ochranu osobnosti proti nemocnici, kterou se domáhala zadostiučinění ve výši 6 milionů Kč. V letech 2011 a 2012 krajský a vrchní soud dospěly shodně k závěru, že žaloba je důvodná, neboť sterilizace stěžovatelky

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka na poli článku 8 Úmluvy namítala, že došlo k porušení jejího práva na rodinný život, jelikož za nezákonnou sterilizaci obdržela pouze písemnou omluvu, a nikoli peněžitou náhradu nemajetkové újmy.

Soud předně uvedl, že stěžovatelka výslovně nepoukazuje na samotný zákrok v podobě nezákonné sterilizace, ale na absenci soudní ochrany práv zaručených článkem 8 Úmluvy. Státy mají pozitivní povinnost chránit fyzickou integritu pacientů a poskytnout obětem nedbalostních lékařských zákroků přístup k řízením umožňujícím jim v odůvodněných případech přiznat náhradu škody (*Jurica proti Chorvatsku*, č. 30376/13, rozsudek ze dne 2. května 2017, § 84). To platí tím spíše u úmyslných zásahů do fyzické integrity jednotlivce ze strany nemocnice nebo lékaře (*Codarcea proti Rumunsku*, č. 31675/04, rozsudek ze dne 2. června 2009, § 101). K takovému úmyslnému zásahu, nezákonné sterilizaci, došlo v roce 1982, tedy před vstupem Úmluvy v platnost pro Českou republiku. Ačkoli je nepochybné,

že nezákonná sterilizace způsobila stěžovatelce fyzické a psychické útrapy s přetrvávajícími následky, stěžovatelka netvrdí, že se jedná o pokračující porušení. Soud tudíž není příslušný zkoumat jakoukoli hmotněprávní námitku vztahující se ke sterilizaci jako takové.

V procesní složce článku 8 Úmluvy mají státy povinnost vytvořit účinný a nezávislý soudní systém, který je způsobilý odhalit příčiny úmrtí pacientů v soukromých i veřejných zdravotnických zařízeních a případně též vyvodit odpovědnost konkrétních osob (*Šilih proti Slovinsku*, č. 71463/01, rozsudek velkého senátu ze dne 9. dubna 2009, § 192), a to rovněž ve vztahu k úmyslným zraněním, jako v případě stěžovatelky. Účinnost takového systému před datem vstupu Úmluvy v platnost pro Českou republiku („rozhodné datum“) je zjevně mimo pravomoc Soudu *ratione temporis*. Pokud jde o řízení zahájené po rozhodném datu, Soud se musí ujistit, že mezi sterilizací a rozhodným datem existovala „skutečná souvislost“, a to při splnění dvou kritérií. Zaprvé, mezi sterilizací a rozhodným datem musela být krátká doba v žádném případě nepřesahující deset let, a zadruhé, hlavní část procesních kroků musela být provedena po rozhodném datu (*Jurica proti Chorvatsku*, cit. výše, § 70). Soud podotýká, že časová prodleva činila cca 9 let a 9 měsíců od data sterilizace nebo od data, kdy se stěžovatelka o sterilizaci dozvěděla (nejpozději dne 6. června 1982), do vstupu Úmluvy v platnost (dne 18. března 1992). Druhé kritérium je jednoznačně

splněno, jelikož trestní řízení bylo zahájeno v roce 2005 a občanskoprávní řízení v roce 2010. Soud má tedy pravomoc posoudit, zda byla splněna procesní povinnost státu ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Stížnostní námitka ohledně trestního řízení proti dvěma lékařům přítomným u porodu zastaveného v roce 2006 byla vznesena po lhůtě šesti měsíců stanovené k podání stížnosti k Soudu, jelikož stížnost byla podána v květnu 2013.

Pokud jde o občanskoprávní řízení proti nemocnici, Soud podotkl, že bylo zahájeno v roce 2010, tj. 28 let po provedení sterilizace, čehož si stěžovatelka byla vědoma. Dle ustálené judikatury Soudu jsou promlčecí lhůty ve vnitrostátních právních systémech smluvních států obvyklé a sledují v případech újmy na zdraví zajištění právní jistoty a ochranu žalovaných před opožděnými žalobami, kterým by bylo obtížné čelit, a zamezení nespravedlnosti, ke kterému by mohlo dojít, pokud by soudy musely přezkoumávat skutečnosti nastalé v dávné minulosti na základě nespolehlivých a z důvodu plynutí času neúplných důkazů (*Stubbings a další proti Spojenému království*, č. 22083/93 a 22095/93, rozsudek ze dne 22. října 1996, § 51). V daném případě soudy třech stupňů uvedly, že zákonná promlčecí lhůta trvala tři roky a že v době podání žaloby byla tato otázka jasně stanovena judikaturou. Stěžovatelka měla možnost podat žalobu na náhradu škody již v roce 1982, kdy se

Z

dozvěděla o sterilizaci, a období 28 let před podáním žaloby jí lze přičíst k tíži. Soud neviděl důvod zpochybnit hodnocení vnitrostátních soudů, které se neodmítly zabývat posouzením nároku stěžovatelky, ale pouze dospěly k závěru, že nárok na finanční náhradu byl promlčen. Za těchto okolností Soud neshledal nesplnění pozitivních závazků podle článku 8 Úmluvy a stížností námitku prohlásil za zjevně neopodstatněnou.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODS. 1 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále poukazovala na porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy s tím, že promlčecí lhůta vztahující se k náhradě nemajetkové újmy je v rozporu s dobrými mravy a změna judikatury byla nepředvídatelná.

Dle Soudu je námitka stěžovatelky neodůvodněná, jelikož řízení bylo jednak zahájeno až po ustálení judikatury a jednak dle judikatury Soudu promlčecí lhůty přispívají k právní jistotě (*Howald Moor a ostatní proti Švýcarsku*, č. 52067/10 a 41072/11, rozsudek ze dne 11. dubna 2014, § 72) a v zásadě nejsou v rozporu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy, sledují-li legitimní cíl a existuje-li pro-

porcionalita mezi sledovaným účelem a přijatými prostředky (*Stanev proti Bulharsku*, č. 36760/06, rozsudek velkého senátu ze dne 17. ledna 2012, § 230). Konečně dle Soudu není obecně obrat v judikatuře v rozporu s Úmluvou, jelikož je primárně na vnitrostátních soudech vykládat a uplatňovat vnitrostátní právní úpravu, není-li svévolná (*Worm proti Rakousku*, č. 22714/93, rozsudek ze dne 29. srpna 1997, § 38), a to zejména v systémech psaného práva jako v České republice. Soud neshledal v obratu judikatury rozpor s čl. 6 odst. 1 Úmluvy a stížnostní námitku prohlásil taktéž za zjevně neopodstatněnou.

Domácí násilí

Rozsudek ze dne 15. června 2021 ve věci č. 62903/15 – Kurt proti Rakousku

Velký senát Soudu rozhodl deseti hlasy proti sedmi, že při neexistenci skutečného a bezprostředního rizika vraždy syna stěžovatelky jeho otcem obviněným z domácího násilí a vykázaným z domu nepředstavovalo nepřijetí dalších ochranných opatření porušení hmotněprávní složky článku 2 Úmluvy. Vnitrostátní orgány okamžitě a s náležitou péčí reagovaly na oznámení stěžovatelky o domácím násilí a řádně vyhodnotily možná rizika.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

V červnu 2010 stěžovatelka turecké národnosti oznámila na policii bití ze strany manžela E. Policie násilníka vykážala z bytu a přikázala mu, aby se dva týdny nepřibližoval k obydlí, což respektoval. V lednu 2011 byl E. odsouzen pro ublížení na zdraví. Dne 22. května 2012 stěžovatelka požádala o rozvod a oznámila na policii,

Senát páté sekce Soudu dospěl v rozsudku ze dne 4. července 2019 jednomyslně k závěru, že nedošlo k porušení článku 2 Úmluvy v jeho hmotněprávní složce.

1. Obecné zásady týkající se pozitivních závazků na poli článku 2 Úmluvy v kontextu domácího násilí

Z článku 2 Úmluvy státům plynou pozitivní závazky, včetně povinnosti přijmout operativní preventivní opatření na obranu osoby, jejíž život může být ohrožen v důsledku trestního jednání jiné osoby, a to tehdy, pokud státní orgány věděly nebo měly vědět o existenci skutečného a bezprostředního nebezpečí pro život konkrétního jednotlivce. Je-li tento předpoklad splněn, Soud zkoumá, zda stát přijal opatření v rámci svých pravomocí, od kterých se dalo rozumně očekávat, že zabrání danému nebezpečí (tzv. Osmanův test; *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1998, § 116). Ve vztahu k domácímu násilí se Soud odvolal mj. na Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (tzv. Istanbulska úmluva), kterou Rakousko

že E. ji dne 19. května 2012 škrtil a znásilnil a v uplynulých dvou měsících jí denně vyhrožoval. Nezletilé děti potvrdily, že bil je i jejich matku. Téhož dne policie vydala příkaz, aby se E. nepřibližoval k bytu, bytu rodičů stěžovatelky a přilehlých oblastí. Byly mu zabaveny klíče od bytu, byl vyslechnut a bylo proti němu zahájeno trestní stíhání. O tři dny později postřelil svého syna ve škole a spáchal sebevraždu. Chlapec následkům střešného zranění podlehl.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY

Stěžovatelka na poli článků 2, 3 a 8 Úmluvy namítala, že vnitrostátní orgány neochránily jejího syna před násilným chováním E. navzdory tomu, že výslovně uvedla, že se o životy dětí obávala. E. nebyl vzat do vazby a operativní preventivní opatření nebylo možné rozšířit na školu. Soud se rozhodl věc posuzovat výhradně z hlediska hmotněprávní složky článku 2 Úmluvy (srov. *Fernandes de Oliveira proti Portugalsku*, č. 78103/14, rozsudek velkého senátu ze dne 31. ledna 2019, § 81).

ratifikovalo v roce 2013. Dětské oběti domácího násilí jsou obzvláště zranitelné (*Opuz proti Turecku*, č. 33401/02, rozsudek ze dne 9. června 2009, § 159). V kontextu domácího násilí je třeba zohlednit pokračující epizody násilí v rodině jako celku (*Volodina proti Rusku*, č. 41261/17, rozsudek ze dne 9. července 2019, § 86). Soud následně objasnil použití Osmanova testu na případ domáciho násilí.

a) Povinnost reagovat urychleně

Reakce vnitrostátních orgánů na tvrzené domácí násilí musí být dostatečně rychlá (*Talpis proti Itálii*, č. 41237/14, rozsudek ze dne 2. března 2017, § 114). Nadto je případům domácího násilí nutné věnovat zvláštní pozornost (*Volodina proti Rusku*, cit. výše, § 92).

b) Povinnost posoudit rizika

Ze srovnávacího dokumentu vyplývá, že posouzení rizik provádí všechny smluvní státy. Dle článku 51 Istanbulska úmluvy je posouzení smrtícího rizika a rizika opakování násilí základním prvkem prevence domácího násilí. Vnitrostátní orgány musí postupovat proaktivně, auto-

nomně a zevrubně. Nesmí se spoléhat na vnímání rizika ze strany oběti domácího násilí nacházející se ve výjimečné psychické situaci, ale musí přidat vlastní posouzení a získat další informace (Opuz proti Turecku, cit. výše, § 153). Pravidelně školení odborníci by měli provést detailní posouzení ve vztahu ke všem potenciálním obětem v rodině podle standardizovaných mezinárodních nástrojů vyvinutých na základě výzkumů a dobré praxe, jak doporučuje expertní skupina GREVIO pro boj proti násilí na ženách a domácímu násilí dohlížející na dodržování závazků vyplývajících z Istanbulské úmluvy. Násilí na dětech žijících ve společné domácnosti, včetně smrtelného násilí, může být pachatelem použito jako konečná forma trestu vůči partnerovi. V případě dětí je nezbytné sdílet informace o riziku s jejich učiteli. Současně je třeba informovat oběti o zjištěných rizicích a poskytnout jim odbornou radu a pomoc ohledně dostupných právních a operativních preventivních opatření. Soud v řadě dalších případů zjistil, že pachatel domácího násilí představoval značné riziko dalšího a možná smrtelného násilí (Eremia proti Moldavsku, č. 3564/11, rozsudek ze dne 28. května 2013, § 59). Ačkoli nelze předvídat přesný čas a místo útoku, jednání pachatele domácího násilí bude předvídatelnější v situacích jasně se stupňujících násilí s nárůstem frekvence, intenzity a nebezpečí v průběhu času. Uvedené je třeba vzít v potaz při posuzování rizik páčání dalšího násilí, a to i po vydání preventivního opatření.

c) Povinnost přijmout operativní preventivní opatření

V případě zjištění skutečného a bezprostředního rizika pro život jednotlivce mají vnitrostátní orgány pozitivní povinnost urychleně přijmout operativní preventivní opatření (srov. Talpis proti Itálii, cit. výše, § 114). Soud v minulosti shledal porušení Úmluvy v případech, kdy orgány sice nezůstaly pasivní, ale přijatá opatření nezabránila útočnickovi v páčání dalšího domácího násilí (srov. Volodina proti Rusku, cit. výše, § 86). Vnitrostátní právní rámec musí umožňovat volbu vhodných a přiměřených opatření a poskytovat podporu obětem domácího násilí, včetně rychlého sdílení informací mezi všemi aktéry. V případě dětí se okamžitě informují orgány péče o dítě a zařízení péče o děti a školy. V praxi se osvědčila koordinovaná podpora obětem domácího násilí. Dalším preventivním opatřením je léčebný program pro útočníka. Současně je třeba dbát na soulad přijatých opatření s články 5 a 8 Úmluvy. Soud po podrobném přehledu judikatury dodal, že zbavení svobody útočníka musí být v každém případě v souladu s vnitrostátním právem.

2. Jejich použití na projednávanou věc

a) Rychlost reakce vnitrostátních orgánů

Stěžovatelka netvrdila, že státní orgány byly nečinné, poukazovala na výběr přijatých opatření. Dle Soudu státní orgány bezprostředně reagovaly na oznámení

Z

stěžovatelky, zajistily důkazy a vydaly ochranné opatření. Policie doprovodila stěžovatelku domů, informovala ji o možnosti požádat o vydání dočasného soudního příkazu, odvezla E. k výslechu a zabavila mu klíče od bytu. Soud ocenil, že jeden z policistů měl speciální výcvik k řešení případů domácího násilí. Vnitrostátní orgány tak jednaly se zvláštní péčí při okamžité reakci na tvrzení stěžovatelky o domácím násilí (*a contrario*, Opuz proti Turecku, cit. výše, § 136; Talpis proti Itálii, cit. výše, § 114).

b) Kvalita posouzení rizik

Soud zdůraznil, že se musí na skutkové okolnosti dívat přísně z hlediska toho, jak byla vnitrostátním orgánům známa v rozhodné době, a nikoli s výhodou odstupu času (Bubbins proti Spojenému království, č. 50196/99, rozsudek ze dne 17. března 2005, § 147). Předně policie, ačkoli nepostupovala dle standardizovaného postupu hodnocení rizik, reagovala aktivně a případ hodnotila nejen na základě tvrzení stěžovatelky doprovázené její dlouholetou poradkyní z centra pro ochranu před násilím, ale rovněž na základě dalších faktorů a důkazů. V den oznámení vyslechla všechny rodinné

příslušníky a zdokumentovala viditelná zranění stěžovatelky, která následně podstoupila lékařské vyšetření. Vzala rovněž v úvahu předchozí opatření přijatá v roce 2010 a odsouzení E. Policie zjistila, že na jméno E. nejsou registrovány žádné střelné zbraně, což je důležité ověřit (Kontrová proti Slovensku, č. 7510/04, rozsudek ze dne 31. května 2007, § 52; článek 51 Istanbulské úmluvy). Policie dále posoudila všechny hlavní známé rizikové faktory, a to zejména okolnosti nahlášení incidentu, viditelné známky násilí ve formě hematomů na těle stěžovatelky, její uplakanost a vystrašenost, vyhrožování ze strany E. a násilí na dětech. Ve zprávě byly zmíněny předchozí násilné činy, jejich eskalace a aktuální stresové faktory, jakými byla nezaměstnanost E., rozvod a bagatelizace násilí ze strany E. Konečně bylo vzato v úvahu chování E., který byl mírně rozrušený, s policií spolupracoval a dobrovolně s policisty odešel na policejní stanici. Z uvedeného je zřejmé, že orgány prokázaly, že při hodnocení rizik náležitě zhodnotily kontext domácího násilí. Konečně, výhrůžky smrti byly zaměřeny přímo nebo nepřímo na stěžovatelku. Dle Soudu je výhrůžky smrti třeba brát vážně a ověřit jejich věrohodnost (Talpis proti Itálii, cit. výše, § 111). Policie

přítom vzala v úvahu, že E. stěžovatelce vyhrožoval smrtí a škrtil ji, jak je patrné ze zprávy zasláné v den oznámení státnímu zástupci. Státní zástupce, který byl v den oznámení telefonicky informován o obviněních proti E. a okolnostech vydání ochranného opatření, stanovil další vyšetřovací kroky a zahájil trestní řízení. Soud tak byl přesvědčen, že posouzení rizik bylo autonomní, proaktivní a úplné.

c) *Zda vnitrostátní orgány věděly nebo mohly vědět o skutečném a bezprostředním riziku pro život stěžovatelčina syna*

Vnitrostátní orgány měly na základě posouzení rizik k dispozici následující informace. E. byl ve zkušební době z důvodu újmy na zdraví vůči stěžovatelce v roce 2010, která byla od té doby ve spojení s poradkyní z centra pro ochranu před násilím. Stěžovatelka po nahlášení domácího násilí v roce 2012 zmínila další násilí ze strany E. v průběhu jejich manželství. Děti sice nebyly hlavními terči násilí, ale E. je pohlavkoval a současně byly svědky násilí vůči stěžovatelce. Násilí se stupňovalo tři dny před oznámením na policii, kdy byla stěžovatelka škrčena a znásilněna; důvodem stupňování násilí byl záměr stěžovatelky rozvést se. E. se neúspěšně léčil z hráčské závislosti a dalších duševních problémů, které zvyšovaly jeho agresivitu vůči rodině. Děti bil zejména po návratu z herny. Stěžovatelka považovala za obzvláště znepokojující hrozby pronášené E.

Stěžovatelka nadto nevznesla námitky k vnitrostátní právní úpravě vazby ve vztahu k pozitivním závazkům na poli článku 2 Úmluvy. Vnitrostátní orgány sice kladly jistý důraz na klidné chování E., což je v kontextu domácího násilí zavádějící, nicméně ani tak Soud nezpochybnil závěr, že v rozhodné době nebylo rozpoznatelné smrtící riziko pro děti. Rychlé poskytnutí informací škole za účelem ochrany dětí by bylo ve zpětném pohledu žádoucí, avšak nebylo předvídatelné, že takové opatření zabránilo smrti syna stěžovatelky.

Dle Soudu tak na základě skutečností známých v rozhodné době vnitrostátním orgánům nebylo podle Osmanova testu použitého v kontextu domácího násilí patrné žádné skutečné a bezprostřední riziko útoku na životy dětí. Úřady proto neměly povinnost přijmout další operativní preventivní opatření, např. ve vztahu ke škole.

d) *Závěr*

Podle Soudu vnitrostátní orgány rychle a s náležitou péčí reagovaly na stěžovatelčina tvrzení o násilí, přičemž vzaly řádně v úvahu kontext domácího násilí. Ochranné opatření vydaly na základě autonomního,

od března 2012. Dále uváděla, že E. jí občas odebral mobilní telefon a zamkl ji v bytě. Ze všech uvedených důvodů vnitrostátní orgány dospěly k závěru, že stěžovatelce hrozí další násilí, a vydaly ochranné opatření. Soud vzal v úvahu, že jednající policisté měli značné zkušenosti a průpravu.

Přestože nebylo provedeno samostatné posouzení rizik ve vztahu k dětem, situace by se nezměnila. Děti byly sice vystaveny pohlavkování a přihlížely násilí vůči stěžovatelce, což nesmí být podceňováno, ale na rozdíl od stěžovatelky nebyly hlavním terčem násilí nebo vyhrožování. Hlavním důvodem oznámení stěžovatelky na policii v květnu 2012 bylo škrčení, znásilnění a pokračující vyhrožování. Ačkoli ochranné opatření výslovně neuvádělo děti jako ohrožené osoby, zpráva pro státního zástupce hovořila o dětech jako o obětech; děti ostatně podaly svědectví. Vnitrostátní orgány mohly legitimně předpokládat, že děti budou doma chráněny před nesmrtícími formami násilí prostřednictvím ochranného opatření ve stejném rozsahu jako stěžovatelka. Neexistovaly žádné náznaky rizika pro děti v jejich škole, natož rizika smrtelného. Ačkoli to nebylo rozhodující, stěžovatelka ani její právní poradkyně nepožadovaly zákaz kontaktu E. s dětmi. K možnému vzetí E. do vazby Soud uvedl, že nemá důvod zpochybňovat posouzení vnitrostátních orgánů vycházející z tehdy dostupných informací, že se nejevilo pravděpodobné, že E. získá střelnou zbraň a ve škole připraví syna o život.

Z

proaktivního a podrobného posouzení rizik, které nevykazovalo skutečné a bezprostřední smrtelné riziko pro syna stěžovatelky, a proto neměly povinnost přijmout další operativní preventivní opatření. K porušení článku 2 Úmluvy v jeho hmotněprávní složce tudíž nedošlo.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudkyně Koskelo ve svém souhlasném stanovisku, k němuž se připojili soudci Lubarda, Ravarani, Ilievski, Wennerström a Sabato a soudkyně Kucsko-Stadlmayer a Poláčková, zejména zdůraznila, že i při nejvyšší míře profesionality příslušných orgánů je obtížné předpovídat sled událostí. Posoudit určitý postup a jeho načasování je mnohem snazší s odstupem času.

Soudkyně Turković, Elósegui a Yüksel a soudci Lemmens, Harutyunyan, Felici a Pavli ve svém nesouhlasném stanovisku namítají, že děti byly ponechány zcela bez ochrany mimo jejich domov. I při možnosti vzetí jejich otce do vazby přicházela v úvahu další opatření, která nebyla přijata.

Soudkyně Elósegui ve svém nesouhlasném stanovisku kritizuje, že většina nevzala v potaz turecké kořeny

rodiny, přičemž mezinárodní zprávy hovoří o různých kulturních vzorcích spojených se zemí původu pachatele a o genderově podmíněném násilí.

Domovní prohlídky

Rozsudek ze dne 8. června 2021 ve věci č. 69154/11 a 69163/11 – *Ilievi a Ganchevi proti Bulharsku*

Senát čtvrté sekce Soudu rozhodl, že způsob provedení domovní prohlídky – v časných ranních hodinách, s využitím ozbrojeného a maskovaného komanda a spoutání na zemi před zraky členů domácnosti – vůči stěžovatelům, kteří nebyli podezřelí z násilné trestné činnosti, nebyl zcela nezbytný, přiměřený ani respektující jejich lidskou důstojnost, a tudíž dosáhl intenzity ponižujícího zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy. Další stěžovatelé, manželky a 19letá dcera, nedoložili, že v důsledku těchto událostí utrpěli závažnější duševní újmu, a proto v jejich případě Soud porušení článku 3 neshledal. Všichni stěžovatelé neměli ve vztahu ke svým námitkám k dispozici účinné prostředky nápravy dle článku 13 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovateli jsou členy dvou domácností, v nichž proběhly domovní prohlídky. Důvodem bylo podezření,

odsouzen k trestu odnětí svobody za protiprávní podnikání. V době podání stížnosti k Soudu nebylo řízení ukončeno.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatelé tvrdili, že byli při domovních prohlídkách vystaveni zacházení odporujícímu článku 3 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Vláda vznesla námitku nevyčerpání všech vnitrostátních prostředků nápravy. Konkrétně argumentovala, že stěžovatelé nepodali podnět u ministerstva vnitra k zahájení kárného řízení proti zasahujícím policistům. Soud shledal, že podle vnitrostátní právní úpravy mohl kárnou žalobu podat pouze ministr anebo nadřízený policejní orgán. Stěžovatelé ji tudíž podat nemohli. Proti rozhodnutí nezahájit kárné řízení by se navíc nemohli jakkoli bránit. Za daných okolností nešlo dle Soudu o prostředek nápravy, který by byl z pohledu stěžovatelů dostupný, a proto jej nebyli ani povinni ve smyslu čl. 35 odst. 1 Úmluvy vyčerpávat.

že se pánové Iliev a Ganchev dopouštějí hospodářské trestné činnosti. Soudní příkazy k domovním prohlídkám nezmiňují možnou přítomnost dalších osob v domácnosti ani způsob, jakým by měla být prohlídka provedena. Jejich průběh byl v obou případech prakticky totožný. V brzkých ranních hodinách okolo rodiny probudil zvonek u domovních dveří. Ženský hlas za dveřmi manželkám sdělil, že hoří, a ať okamžitě otevřou. Jakmile tak učinily, zatlačila je do bytu jednotka maskovaných a ozbrojených policistů, kteří křičeli, aby jim ihned ukázaly, kde mají manžela. Poté, co do místnosti vstoupili podezřelí, policisté je znehybnili na zemi a spoutali za zády. Zatčení pana Ilieva přihlížela i jeho 19letá dcera, která když viděla spoutaného otce na podlaze, propukla v hysterický pláč a křičela, že její otec není žádný zločinec. V průběhu obou prohlídek policie zabavila řadu dokumentů a věcných důkazů, které se týkaly podnikatelských aktivit podezřelých. Ti byli převezeni na policejní stanici, vyslechnuti a ve večerních hodinách propuštěni. Žena pana Ilieva od té doby údajně žije ve stresu a trpí návaly vysokého tlaku. Její dceři lékař předepsal antidepresiva. Paní Gancheva navštívila neurologa, který potvrdil, že prodělala šok, a rovněž jí předepsal vhodnou medikaci. Od té doby prý trpí poruchami spánku, bolestí na hrudi a hlavy. Její muž byl v navazujícím trestním řízení zproštěn obžaloby. Pan Iliev byl zproštěn obžaloby v rozsahu tvrzené účasti na organizované zločinecké skupině, nepravomocně byl však

Z

Vláda dále namítala, že se stěžovatelé mohli domáhat náhrady škody v občanskoprávním řízení. Soud k tomu připomněl svůj dřívější závěr, že tento prostředek nápravy není v bulharském právním řádu účinný kvůli omezené přezkumné pravomoci soudů (*Govedarski proti Bulharsku*, č. 34957/12, rozsudek ze dne 16. února 2016, § 38). Námitku vlády tedy zamítl.

b) K odůvodněnosti

K tomu, aby zacházení spadalo pod věcný rozsah článku 3 Úmluvy, musí dosáhnout minimální úrovně závažnosti. Její určení je relativní a závisí na okolnostech, jako je doba trvání zacházení, jeho fyzické či psychické účinky a někdy i pohlaví, věk či zdravotní stav oběti. Zacházení je Soudem považováno za ‚nelidské‘, bylo-li předem promyšlené, trvalo po několik hodin bez přerušení a přivodilo buď skutečné ublížení na zdraví, nebo intenzivní fyzické anebo psychické utrpení. Zacházení je považováno za ‚ponižující‘, pokud oběť pokořuje či snižuje nebo u ní vyvolává pocity strachu, úzkosti a méněcennosti, jež zároveň mohou narušit její fyzickou a psychickou odolnost (*Labita proti Itálii*, č. 26772/95, rozsudek

velkého senátu ze dne 6. dubna 2000, § 120). Duševní utrpení může být důsledkem situace, kdy donucovací orgán vědomě vyvolá v oběti pocit strachu skrze výhrůžky zabití nebo špatného zacházení (*Hristovi proti Bulharsku*, č. 42697/05, rozsudek ze dne 11. října 2011, § 80). Článek 3 Úmluvy nebrání použití síly ze strany policejních orgánů při zadržení. Použití síly však musí být přiměřené a vzhledem k okolnostem zcela nezbytné (*Rehbock proti Slovinsku*, č. 29462/95, rozsudek ze dne 28. listopadu 2000, § 76). V této souvislosti je například důležité, zda existoval důvod se domnívat, že osoba bude zadržení vzdorovat, pokusí se utéct nebo způsobí jinému újmu na zdraví nebo na majetku (*Raninen proti Finsku*, č. 20972/92, rozsudek ze dne 16. prosince 1997, § 56). Soud připomíná, že je-li užito fyzické síly vůči osobám omezeným na svobodu či nacházejícím se v moci bezpečnostních složek, takové použití síly, které nebylo s ohledem na chování zadržené osoby nezbytné nutné, zasahuje do lidské důstojnosti a představuje porušení článku 3 Úmluvy (*Bouyid proti Belgii*, č. 23380/09, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2015, § 88, 100 a 101). Jakékoliv tvrzení o porušení článku 3 Úmluvy však musí být podpořeno dostatečnými důkazy. Při jejich posuzování přitom Soud vychází z důkazního standardu ‚nade vši rozumnou pochybnost‘.

V projednávané věci Soud předně naznal, že obě policejní operace sledovaly legitimní cíl spočívající v zadrže-

ní podezřelých, prohledání jejich bytů a zabavení důkazů, které se tam mohly nacházet, tj. byl dán obecný zájem na účinném vyšetřování a potírání trestné činnosti. Úkolem Soudu bylo posoudit, zda se podařilo nastolit spravedlivou rovnováhu mezi těmito legitimními zájmy a základními právy stěžovatelů. V této souvislosti zdůraznil, že žádný ze stěžovatelů nebyl při operaci fyzicky zraněn a že policie do jejich domovů nevtrhla násilím. I přesto operace zahrnovaly použití síly. Ozbrojení členové maskovaného komanda v brzkých ranních hodinách využili momentu překvapení a lstí vnikli do bytů stěžovatelů, když vytlačili z dveřních prostor jejich manželky. Oba muži byli následně zpacifikováni na zemi a spoutáni. Soud proto musel zkoumat, zda bylo použito takové síly vzhledem k chování stěžovatelů zcela nezbytné.

Pokud jde o podezřelé, Soud konstatoval, že trestná činnost, pro kterou byly domovní prohlídky nařízeny, nebyla násilné povahy. Ani jeden z nich neměl v rejstříku záznam o dřívější násilné trestné činnosti. Stěžovatelé tudíž nepředstavovali zvýšené nebezpečí. Domovní prohlídky sice byly soudně povoleny, avšak soudy zkoumaly jen splnění předpokladů podle vnitrostátního práva a ve svých rozhodnutích se nezabývaly způsobem, jakým má být operace provedena. V průběhu zadržení také ani jeden ze stěžovatelů nekladl aktivní odpor. Tyto skutečnosti podle Soudu svědčí o tom, že stupeň použité síly – povalení na zem, spoutání

Z

a míření zbraněmi vůči stěžovatelům – nebyl zcela nezbytný a přiměřený s ohledem na jejich chování. Použití takové síly bylo nedůstojné a jako takové v rozporu s článkem 3 Úmluvy.

Ve vztahu k ostatním rodinným příslušníkům Soud vzal v potaz, že policie ne zvolila jiné – násilnější – prostředky. Namísto vyrazení vstupních dveří policisté zazvonili a vyčkali, než jim přišel někdo otevřít. Policisté poté manželky stěžovatelů zatlačili do bytu. V této chvíli na ně mohli krátkodobě zamířit i zbraněmi. Použití fyzické síly vůči nim však bylo časově značně omezené a dosahovalo minimální intenzity. Mezi policisty a dcerou pana Ilieva nedošlo k žádnému fyzickému kontaktu. Jakmile však spatřila otce spoutaného na zemi, začala emotivně reagovat a křičet. Dle názoru Soudu nic nenásvědčuje tomu, že policisté zasáhli svých počínáním do důstojnosti těchto tří stěžovatelek. Žádná z nich nebyla zvláště zranitelná vzhledem ke svému věku nebo zdravotnímu stavu. Soudu přitom nebyly předloženy důkazy, které by spolehlivě vypovídaly o duševním utrpení a zdravotních následcích souvisejících s těmito událostmi. K porušení článku 3 Úmluvy tedy ve vztahu k žádné z nich nedošlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

Stěžovatelé dále upozornili, že ve vztahu ke svým námitkám na poli článku 3 Úmluvy neměli k dispozici účinné vnitrostátní prostředky nápravy, jak vyžaduje článek 13 Úmluvy. Z důvodů, které jej vedly k závěru o neúčinnosti vnitrostátních prostředků nápravy, jichž se dovolávala vláda, Soud konstatoval, že došlo současně k porušení práva stěžovatelů podle tohoto ustanovení.

Sexuální násilí

Rozsudek ze dne 27. května 2021 ve věci č. 5671/16 – J. L. proti Itálii

Senát první sekce Soudu dospěl šesti hlasy proti jednomu k závěru, že došlo k porušení pozitivních závazků státu na poli článku 8 Úmluvy chránit soukromý život stěžovatelky, jelikož vnitrostátní soud v odůvodnění rozsudku zprošťujícího šest mužů obviněných z jejího znásilnění poukazoval na irrelevantní skutečnosti ohledně stěžovatelčina osobního a intimního života a použil genderové stereotypy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelka, v době události studentka dějin umění a divadla, navštívila dne 26. června 2008 nemocnici, kde oznámila, že se předchozího dne stala obětí skupinového znásilnění. Během následného vyšetřování uvedla, že ji pozval na večírek ve Florencii jistý L. L., režisér a scénárista krátkého filmu, v němž ztvárnila roli prostitutky. Stěžovatelka s ním měla na počátku června jedenkrát sexuální kontakt. Večírku se účastnili rovněž přátelé L. L., s jedním z nich měla stěžovatelka v minulosti rovněž krátkodobý milostný poměr. Stěžovatelka během večera konzumovala alkohol, který jí nabízel L. L. a jeho přátelé. Vzhledem k nízké snášenlivosti alkoholu, o níž měl L. L. vědět, nad sebou ztrácela kontrolu. Posléze ji údajně L. L. a jeho přátelé donutili nastoupit do vozu jednoho z nich, ve kterém ji sedm přítomných mužů mělo znásilnit. Stěžovatelka následně podezřelé muže, kteří byli vzati do vazby, identifikovala. Jejich mobilní telefony a auto, v němž mělo dojít ke znásilnění, byly zabaveny pro účely vyšetřování. Stěžovatelka, obvinění a svědci byli vyslechnuti.

V lednu 2013 vynesl prvostupňový soud rozsudek, jímž shledal šest ze sedmi obviněných vinnými z uvedení osoby do stavu tělesné nebo duševní podřízenosti za účelem pohlavního styku. Sedmý obviněný byl zproštěn, jelikož vyšetřování ukázalo, že se na znásilnění

nepodílel. Soud shledal, že verze stran se shodovaly na tom, že došlo k pohlavnímu styku, rozcházel se však v tom, zda byl styk dobrovolný. Na základě odvolání podaného odsouzenými vynesl odvolací soud nad všemi odsouzenými zprošťující rozsudek. Konstatoval, že vícero nesrovnalostí ve verzi událostí líčených stěžovatelkou jej vedlo k závěru, že ji nelze považovat za důvěryhodnou. V červenci 2015 dala stěžovatelka státnímu zastupitelství podnět k podání dovolání, avšak nebylo jí vyhověno.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že došlo k porušení jejího práva na soukromý život chráněného článkem 8 Úmluvy, jelikož vnitrostátní orgány při vyšetřování skupinového znásilnění, jehož se měla stát obětí, dostatečně nechránily její osobní integritu.

Soud připomněl, že z článků 8 a 3 Úmluvy plyne státům pozitivní závazek přijmout trestněprávní ustanovení postihující nekonsenzuální sexuální styk – a to včetně případů, kdy oběť nekladla fyzický odpor –, jakož i uvést příslušná ustanovení do praxe (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 153 a 166). Do práv chráněných článkem 8 Úmluvy spadají v obecné rovině i práva obětí trestného činu, které jsou stranou trestního řízení. Těmto právům odpovídají

Z

pozitivní závazky státu včetně povinnosti vést trestní řízení způsobem, který nebude ohrožovat život, svobodu nebo bezpečnost svědků, a to zejména obětí, které se rozhodnou svědčit. Zájmy obhajoby je tak třeba vyvažovat oproti zájmům oběti, která má svědčit (*Doorsson proti Nizozemsku*, č. 20524/92, rozsudek ze dne 26. března 1996, § 70).

Trestní stíhání zločinů sexuální povahy pro oběť často představuje značné útrapy, a to zejména pokud je proti své vůli konfrontována s pachatelem, resp. pokud se jedná o nezletilého (*S. N. proti Švédsku*, č. 34209/96, rozsudek ze dne 2. července 2002, § 47). Proto je třeba v těchto případech přijmout zvláštní opatření na ochranu oběti před její sekundární viktimizací v průběhu trestního řízení (*Y. proti Slovinsku*, č. 41107/10, rozsudek ze dne 28. května 2015, § 97 a 101). Tato práva oběti vyplývají z řady dalších mezinárodních nástrojů, zejména Istanbulské úmluvy, která oběti přiznává ochranu před zastrahováním a sekundární viktimizací, právo předestřít svůj pohled a také právo vypovídat bez přítomnosti pachatele, pokud to vnitrostátní právo umožňuje.

Soud podotkl, že italské trestní právo kriminalizuje znásilnění, ať už k němu dojde násilím, pohrůzkou nebo zneužitím postavení pachatele či stavu oběti. Sexuální násilí spáchané skupinou je postihováno přísněji. Soud tak platnou právní úpravu označil za dostatečnou a konstatoval, že je jeho úkolem posoudit, zda byla práva domnělé oběti v projednávané věci účinně chráněna. Přitom si Soud povšiml, že vnitrostátní orgány zahájily trestní řízení čtyři dny po události. Stěžovatelka byla bezodkladně vyslechnuta a všichni obvinění byli vzati do vazby. Vyšetřování trvalo devět měsíců, během nichž byla provedena identifikace obviněných a řada znaleckých posudků týkajících se zejména biologických stop. Byla vyslechnuta řada svědků, znalců, stěžovatelka i obvinění. Řízení trvalo celkem sedm let na dvou stupních soudní soustavy.

Soud připomněl, že při posuzování účinnosti vyšetřování je třeba pohlížet na řízení jako celek a učinit závěr, že vnitrostátní orgány nebyly pasivní a nelze říct, že by jejich činnost vykazovala při posuzování všech okolností věci nedostatečnou pečlivost či rychlost (*M. N. proti Bulharsku*, č. 3832/06, rozsudek ze dne 27. listopadu

2011, § 49). Soud dále podotkl, že stěžovatelka pouze napadala podmínky, za kterých byla v průběhu trestního řízení vyslýchána, a dále zpochybnila argumenty, na nichž soudy založily svá rozhodnutí.

a) Výsledky stěžovatelky

Soudní orgány čelily dvěma protichůdným verzím událostí. Přímé důkazy, které měly k dispozici, spočívaly v zásadě na výpovědích stěžovatelky jako svědkyně obžaloby, které ve světle zprávy z gynekologického vyšetření a četných znaleckých posudků vypracovaných při vyšetřování vykazovaly jisté rozpory.

Za těchto okolností zájmy spravedlivého procesu vyžadovaly, aby obhajoba měla možnost stěžovatelce, která nebyla nezletilá a nenacházela se v situaci zvláštní zranitelnosti, jež by vyžadovala dodatečná ochranná opatření, klást otázky. Dvě odporující si verze události vyžadovaly posouzení důvěryhodnosti učiněných vyjádření a ověření všech dalších okolností (M. C. proti Bulharsku, cit. výše, § 177).

Je nicméně nutné nastolit spravedlivou rovnováhu mezi právem domnělé oběti podle článku 8 Úmluvy a právem obžalovaných vyslýchát svědky zaručeným čl. 6 odst. 3. Způsob, kterým je údajná oběť sexuálního násilí vyslýchána, musí nastolit rovnováhu mezi jejím právem na osobní integritu a důstojnost a výše uvedenými právy obžalovaných na obhajobu. Křížový výslech

nesmí být používán k jejímu zastrašování nebo ponižování (Y. proti Slovinsku, cit. výše, § 108).

Soud v této souvislosti upozornil, že v žádném okamžiku trestního řízení nedošlo k přímé konfrontaci mezi stěžovatelkou a údajnými pachateli. Stěžovatelka byla během přípravného řízení vyslechnuta celkem třikrát. Přepisy těchto výsledků neodhalily neuctivý nebo zastrašující postoj vyšetřujících orgánů ani úkony, které by měly stěžovatelku odradit nebo nasměrovat následné vyšetřování konkrétním směrem.

V řízení před soudem byla stěžovatelka vyslechnuta na dvou jednáních. Vzhledem k tomu, že nebyla nezletilá a nepožádala o konání neveřejného zasedání, byla jednání veřejná. Předseda soudu prvního stupně se však rozhodl zakázat přítomným novinářům natáčení, a to zejména za účelem ochrany soukromí stěžovatelky. Kromě toho při křížovém výslechu několikrát zasáhl a přerušil obhájce, když jí kladl nadbytečné, osobní nebo s věcí nesouvisející otázky. Nařídil také krátké přestávky, aby se mohla uklidnit.

Soud podotkl, že pro stěžovatelku muselo řízení určitě představovat obzvláště tíživé období, zejména proto, že byla povinna po dobu delší než dva roky několikrát opakovat svou svědeckou výpověď, při které musela postupně zodpovídat otázky položené vyšetřovateli, státními zástupci a osmi obhájci. Kromě toho ji posledně jmenovaní neváhali ve snaze podkopat její

Z

důvěryhodnost pokládat osobní otázky týkající se jejího rodinného života, sexuální orientace a intimních preferencí. Tyto otázky přitom nesouvisely s událostí, a byly tak v rozporu nejen se zásadami mezinárodního práva s ohledem na ochranu práv obětí sexuálního násilí, ale také s italským trestním právem.

Vzhledem k přístupu předsedy soudu prvního stupně, který přijal opatření k ochraně soukromí stěžovatelky s cílem zabránit obhájcům, aby ji při křížovém výslechu očerňovali nebo ji zbytečně rozrušovali, však podle Soudu nelze tvrdit, že by vnitrostátní orgány byly odpovědné za zvláště bolestivou zkušenost stěžovatelky ani že by během soudního řízení nezajistily řádnou ochranu její osobní integrity (*a contrario*, Y. proti Slovinsku, cit. výše, § 109).

b) Obsah soudních rozhodnutí

Pokud jde o odůvodnění soudních rozhodnutí, úkolem Soudu není nahrazovat vnitrostátní orgány ani rozhodovat o trestní odpovědnosti údajných pachatelů. Jeho úkolem je určit, zda odůvodnění vnitrostátních soudů a použité argumenty vedly k zásahu do práva

stěžovatelky na respektování jejího soukromého života a osobní integrity a zda došlo k porušení pozitivních závazků obsažených v článku 8.

V tomto směru Soud shledal, že několik pasáží v rozsudku odvolacího soudu zasáhlo do práv stěžovatelky podle článku 8. Soud zejména považoval za neopodstatněné nářky odvolacího soudu na červené spodní prádlo ‚vystavované‘ stěžovatelkou v průběhu večera, stejně jako komentáře týkající se její bisexuality, vztahů a příležitostných sexuálních kontaktů před událostí. Soud rovněž označil za nevhodné úvahy týkající se ‚ambivalentního postoje stěžovatelky k sexu‘. Dále měl rovněž za to, že konstatování odvolacího soudu, že rozhodnutí stěžovatelky podat trestní oznámení vycházelo z jejího přání ‚odsoudit‘ a odmítnout ‚okamžik vlastní křehkosti a slabosti, kdy se poddala zkušenosti skupinového sexu‘, bylo politováníhodné a irelevantní, stejně jako poukaz na její ‚nelineární život‘.

Uvedené argumenty a úvahy odvolacího soudu nebyly dle Soudu relevantní pro posouzení důvěryhodnosti stěžovatelky, kterou bylo možné zkoumat ve světle

četných objektivních závěrů vyšetřování, ani nebyly podstatné pro rozhodnutí ve věci.

Soud připustil, že zvláště zásadní byla otázka důvěryhodnosti stěžovatelky. Bylo tudíž oprávněné poukázat na její předchozí vztahy se dvěma z obžalovaných nebo na jisté prvky jejího chování během daného večera. Rodinná situace stěžovatelky, její vztahy, sexuální orientace nebo výběr oblečení a předmět jejích uměleckých a kulturních aktivit však nebyly pro posouzení její důvěryhodnosti a trestní odpovědnosti obžalovaných relevantní. Nelze tedy mít za to, že tento zásah do soukromého života a obrazu stěžovatelky byl odůvodněn potřebou zajistit, aby obvinění mohli požívat svých práv na obhajobu.

Pozitivní závazek chránit domnělé oběti genderově podmíněného násilí rovněž ukládá povinnost chránit jejich pověst, důstojnost a soukromý život, mimo jiné prostřednictvím nezveřejňování osobních údajů a informací, které nesouvisí s předmětnou událostí. Právo soudců svobodně se vyjadřovat v rozhodnutích, které je projevem soudcovských pravomocí a zásady soudcovské nezávislosti, je tedy omezeno povinností chránit pověst a soukromý život stran řízení před neoprávněnými zásahy.

Kromě toho Výbor OSN pro odstranění všech forem diskriminace žen a GREVIO (Skupina expertů Rady

Evropy k akcím proti násilí na ženách a domácímu násilí) zaznamenaly, že v italské společnosti přetrvávají stereotypy týkající se úlohy žen a odpor vůči rovnosti pohlaví. Oba tyto orgány rovněž upozornily na nízké počty trestních stíhání a odsouzení v Itálii, což je současně příčinou nedůvěry obětí v systém trestního soudnictví a důvodem nízké míry oznamování takových trestných činů. Dle Soudu přitom formulace a argumenty použité odvolacím soudem v projednávané věci posilují v italské společnosti předsudky týkající se role žen, a mohou tak být překážkou pro zajištění účinné ochrany práv obětí genderově podmíněného násilí, a to navzdory uspokojivému právnímu rámci. Trestní řízení a sankce hrají zásadní roli v institucionální reakci na genderově podmíněné násilí a v boji proti genderové nerovnosti. Je proto zásadní, aby se soudní orgány vyhnuly opakování sexistických stereotypů v soudních rozhodnutích, nebagatelizovaly genderově podmíněné násilí a nevystavovaly ženy sekundární viktimizaci používáním obviňujících a moralizujících vyjádření, která by mohla podkopat důvěru obětí v soudní systém.

Ačkoli Soud uznal, že se vnitrostátní orgány snažily zajistit, aby přípravné a soudní řízení bylo vedeno způsobem slučitelným s pozitivními závazky podle článku 8, konstatoval, že práva a zájmy stěžovatelky podle článku 8 nebyly s ohledem na obsah rozsudku vyneseného odvolacím soudem dostatečně chráněny. Rozhodl proto,

Z

že vnitrostátní orgány nechránily stěžovatelku před sekundární viktimizací v průběhu celého řízení, v němž znění rozsudku hrálo velmi důležitou roli, zejména s ohledem na jeho veřejný charakter. Soud tak shledal, že v projednávané věci stát porušil své pozitivní závazky na poli článku 8 Úmluvy.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudce Wojtyczek ve svém nesouhlasném stanovisku namítl, že většina dospěla nesprávně k závěru o porušení článku 8 Úmluvy. Předdeslal, že stížnost na odůvodnění rozsudku vnitrostátního soudu měla být posuzována na poli negativních, a nikoli pozitivních závazků státu. Kritizoval, že většina ve svém závěru, že rozsudek potvrzoval stereotypy o postavení žen v italské společnosti, neuvedla žádný konkrétní příklad. Konečně pak vyjádřil nesouhlas s názorem většiny, že trestní stíhání a sankce hrají důležitou roli v institucionálním boji s genderově podmíněným násilím a boji za genderovou rovnost. Argumentoval přitom, že trestní právo je prostředkem *ultima ratio*, a tak by jeho úloha v boji proti nerovnosti neměla být přeceňována.

Hate crime

Rozsudek ze dne 1. června 2021 ve věci Č. 19237/16 – Sdružení ACCEPT a ostatní proti Rumunsku

Senát čtvrté sekce Soudu rozhodl poměrem pěti hlasů ke dvěma, že došlo k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 tím, že orgány státu jednak neochránily členy LGBT komunity účastníci se veřejného promítání tematického filmu před homofobními útoky ze strany protidemonstrantů a jednak účinně nevyšetřily, zda se jednalo o trestný čin motivovaný homofobií. Jednomyslně pak shledal porušení článku 14 ve spojení s článkem 11 v tom, že příslušná policie nezajistila výkon práva stěžovatelů pokojně se shromažďovat.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovateli bylo pět fyzických osob z LGBT komunity a sdružení Accept, organizace na podporu zájmů LGBT lidí v Rumunsku. Sdružení v únoru 2013 zorganizovalo

promítání filmu zobrazujícího život stejnopohlavní rodiny, kterého se zúčastnili i stěžovatelé – jednotlivci. Daného dne pořadatelé zachytili na sociálních sítích výzvy k protidemonstraci při promítání, a proto formálně požádali policii o ochranu. Na promítání se sešlo asi 20 zájemců o film a 50 protidemonstrantů, přičemž před sálem hlídkovalo jedenáct policistů a sedm později přivolaných četníků. Narušitelé vykřikovali urážlivá a výhrůžná hesla, mj. i ‚smrt homosexuálům‘. Někteří měli na sobě fašistické a xenofobní symboly, mávali vlajkou krajní pravice politické strany (později rozpuštěné soudem) a zdáli se být příznivci krajně pravice hnutí, které otevřeně vystupuje mj. proti sňatkům a adopcím u párů stejného pohlaví. Policie nezasáhla jinak než zabavením vlajek narušitelů nacházejících se v sále. Po zbytek promítání však zůstala mimo sál, přestože organizátoři požadovali její přítomnost přímo v sále. Když narušitelé zablokovali projektor, organizátoři promítání ukončili. Policie část narušitelů legítimovala.

Desítky osob poté podala trestní oznámení proti narušitelům a policistům, přičemž namítaly podněcování k diskriminaci, zneužití pravomoci a nošení fašistických, rasistických a xenofobních symbolů na veřejnosti, s poukazem na to, že policie selhala při zajištění pokojného průběhu akce a ochrany před násilnou skupinou. Motivem činů měla být homofobie. Oznámení bylo doplněno o videonahrávku incidentu a možná jména

několika narušitelů. Trestní věc byla státním zastupitelstvím pouze formálně prošetřena a odložena, na základě stížností pak znovu otevírána. První dva roky se vyšetřování vůbec nezaměřilo na jednání narušitelů a až po více než čtyřech letech byl vůbec někdo z nich vyslechnut. Policie prezentovala incident jako ‚výměnu názorů‘ a státní zástupci motiv homofobie přehlíželi. V roce 2017 bylo trestní stíhání definitivně zastaveno.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé předně namítli, že jim státní orgány neposkytly ochranu před ponižujícím zacházením a neprovedly účinné vyšetřování incidentu; obojí přitom mělo být dáno předsudkem proti stěžovatelům kvůli jejich sexuální orientaci.

a) K přijatelnosti

S odkazem na skutkové okolnosti případu se Soud rozhodl věci zabývat na poli článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy. V tomto ohledu věc zkoumal pouze ve vztahu ke stěžovatelům – fyzickým osobám a sdružení Accept jako právnické osobě nepřiznal postavení oběti a jeho stížnost odmítl.

Stran článku 3 Úmluvy, jehož se stěžovatelé rovněž dovolávali, dle Soudu stěžovatelé nepředložili důkazy

Z

vedoucí k závěru, že způsobené duševní strádání dosáhlo minimálního prahu závažnosti. Incident se navíc obešel bez fyzického útoku nebo další dohry a stěžovatelé měli nablízku policii, což projednávanou věc odlišilo od věcí [M. C. a A. C. proti Rumunsku](#) (č. 12060/12, rozsudek ze dne 12. dubna 2016, § 116–110), [Identoba a ostatní proti Rumunsku](#) (č. 73235/12, rozsudek ze dne 12. května 2015, § 68–71) a [Begheluri proti Gruzii](#) (č. 28490/02, rozsudek ze dne 7. října 2014). Proto Soud stížnost na poli článku 3 zamítl.

Soud se poté vyslovil k použitelnosti článku 8 Úmluvy, na níž závisí i použitelnost článku 14. Konstatoval, že popsané slovní útoky zasáhly do duševní pohody a důstojnosti stěžovatelů, a tedy spadají pod pojem soukromého života. Navíc se udály v kontextu násilí a netolerance proti sexuální menšině, takže dosahují závažnosti nezbytné pro uplatnění článku 8.

Podle Soudu stěžovatelé vyčerpali vnitrostátní prostředky nápravy, byť pouze podali trestní oznámení. S odkazem na dřívější věc [M. C. a A. C. proti Rumunsku](#) (cit. výše, § 62–63) Soud shledal, že občanskoprávní žaloba i stížnost k Národní radě pro boj s diskriminací byly

marné, když vláda neprokázala, že procesní požadavky na taková podání by byly pro stěžovatele splnitelné.

b) K odůvodněnosti

Ohledně obecných zásad výkladu článku 14 Úmluvy Soud odkázal na věc [Molla Sali proti Řecku](#) (č. 20452/14, rozsudek velkého senátu ze dne 19. prosince 2018, § 133–37). Připomněl dále, že sexuální orientace je pojem zahrnutý pod článek 14 a ospravedlnění rozlišování na základě tohoto kritéria si žádá ‚zvláště přesvědčivé a závažné důvody‘. Prostor pro uvážení státu je tedy malý. Stran obecných zásad týkajících se pozitivních závazků na poli článku 8 Soud odkázal na věc [Beizaras a Levickas proti Litvě](#) (č. 41288/15, rozsudek ze dne 14. ledna 2020, § 106–116). Také ochrana soukromého života před útoky ze strany jednotlivců spadá do prostoru pro uvážení státu. Účinné odrazení od závažných činů ohrožujících základní prvky soukromého života však vyžaduje účinná trestněprávní ustanovení a povinnost státu může zahrnovat i provedení účinného trestního vyšetřování. Trestněprávní sankce jsou sice prostředkem *ultima ratio*, ale Soud již shledal, že u závažných činů namířených proti fyzické

nebo psychické integrity člověka si náležitá ochrana a odrazení žádají účinný trestněprávní mechanismus. Soud také rozhodl, že trestněprávní prostředky jsou nezbytné u přímých slovních útoků a fyzických hrozeb motivovaných diskriminačními postoji (M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 152 a 111).

V projednávané věci Soud přihlédl k tomu, že policisté a četníci byli na místě incidentu od jeho počátku a v dostatečném počtu. To, že v podstatě nezakročili, ačkoli o to byli na místě výslovně žádáni, zaznamenali názory narušitelů a slyšeli obsah vykřikovaných nadávek, následně příslušníci bezpečnostních složek nezdůvodňovali nepřipraveností či nemožností zakročit. Dle Soudu lze v jejich přístupu i následném zkresleném hlášení o povaze incidentu spatřovat jistou podjatost. Učinil závěr, že orgány státu neposoudily správně nebezpečí, jež stěžovatelům od narušitelů hrozilo, a nezakročily k ochraně jejich důstojnosti před homofobními útoky.

Soud také konstatoval porušení povinnosti státu provést účinné vyšetření incidentu a jeho homofobního nádechu. Vnitrostátní orgány měly od samého počátku poznatky svědčící *prima facie* o tom, že slovní útoky byly motivované, nebo přinejmenším ovlivněné, sexuální orientací stěžovatelů. To podle judikatury Soudu vyžaduje účinné vyšetření trestněprávními prostředky schopnými objasnit možný motiv nenávistných činů

s homofobními prvky a zjistit, případně i potrestat, jejich pachatele (S. M. proti Chorvatsku, č. 60561/14, rozsudek velkého senátu ze dne 25. června 2020, § 324). Soud zmínil nekomplikovanost skutkové stránky věci. Přesto trpělo vyšetřování průtahy a nikdo z protidemonstrantů nebyl vyšetřován, natož obviněn. Soud přitom již dříve shledal, že nezhájení trestního vyšetřování může snížit použitelnost důkazů získaných během fáze prověřování (viz, *mutatis mutandis*, M. C. a A. C. proti Rumunsku, cit. výše, § 122). Ačkoli stěžovatelé oznámili homofobní povahu útoku, orgány činné v trestním řízení ji nikdy řádně neproověřily. Po čase jen státní zástupce zmínil, že narušitelé měli fašistické symboly a byli sympatizanty pravicové organizace. Jejich projevy však byla interpretována jako ‚diskuse‘ a výměna názorů s příznivci stejnopohlavní rodiny. Jinými slovy, orgány činné v trestním řízení nezval homofobní podtext daného jednání v potaz. Z toho důvodu Soud shledal, že neučinily rozumné kroky s cílem vyšetřit, zda slovní útoky byly motivovány homofobií. I tímto selháním orgány státu projevíly zaujatost proti členům LGBT komunity.

Uvedené závěry podle Soudu svědčí o tom, že stěžovatelé (jednotlivci) byli diskriminováni na základě své sexuální orientace. Došlo tedy k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

Z

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 11 ÚMLUVY

Dále stěžovatelé na poli článku 11 Úmluvy – samostatně i ve spojení s článkem 14 – namítali, že orgány státu neochránily jejich právo na svobodu pokojného shromažďování a nevyšetřily jednání, jež vedlo k přerušování jejich akce.

V této části Soud považoval za přijatelnou i stížnost sdružení Accept. Posléze odkázal na svou judikaturu k základním zásadám pro posouzení stížností na narušení pokojného shromažďování útoky jednotlivců ve spojení s pasivitou policie (Berkman proti Rusku, č. 46712/15, rozsudek ze dne 1. prosince 2020, § 45–49). Připomněl, že v demokracii právo na protidemonstraci nemůže přerůst do bránění výkonu práva demonstrovat (tamtéž, § 47). V projednávané věci měl Soud za to, že přerušování promítání filmu nesporně představovalo zásah do práva zaručeného článkem 11 Úmluvy. S ohledem na skutkové okolnosti (policie byla upozorněna na hrozící narušení a měla na místě dostatek policistů) Soud konstatoval, že orgány státu měly povinnost použít všechny dostupné prostředky k zajištění výkonu práva

stěžovatelů pokojně se shromažďovat. Protože účinně nezasáhly k uklidnění situace, s vědomím obsahu homofobních urážek namířených proti stěžovatelům, nedostály svým pozitivním závazkům na poli článku 14 ve spojení s článkem 11 Úmluvy.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Dle soudců Grozeva a Harutyunyana měla být stížnost na poli článku 14 ve spojení s článkem 8 odmítnuta pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, když stěžovatelé nepodali občanskoprávní žalobu ani stížnost k Národní radě pro boj s diskriminací. Jednak totiž stěžovatelé měli poznatky o totožnosti narušitelů demonstrace a mohli je tak žalovat. A jednak zásah do chráněných hodnot, byť na poli článku 8, nebyl tak závažný jako v případě jiných stížností k Soudu, kdy došlo i k fyzickému útoku nebo hrozbám; u méně závažných činů nemusí právní rámec k zajištění nápravy zahrnovat jen trestněprávní nástroje. Přístupem většiny tak Soud neponechal státu možnost, aby v rámci prostoru pro uvážení nastavil svůj systém nápravy, a v důsledku také nerespektoval zásadu subsidiarity.

Hate speech

Rozsudek ze dne 11. května 2021 ve věci č. 10271/12 – Kilin proti Rusku

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že odsouzením stěžovatele za sdílení videa a audio nahrávky s xenofobním a rasistickým obsahem na sociální síti pro uzavřený okruh ‚přátel‘ nedošlo k porušení článku 10 Úmluvy. Zároveň vyloučením tisku a veřejnosti z jednání odvolacího soudu bez dostatečného odůvodnění došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel v roce 2009 na svém účtu na sociální síti sdílel minutové video zvané *Rusko 88 (Babička)*, vystřižené z mockumentárního (z anglického *mock* = zesměšnit a *documentary* = dokument) filmu *Rusko 88* o neonacistech a skinheadech v Rusku. Smyšlený příběh zobrazuje gang, který natáčí propagační videa na internet. Poté, co vedoucí gangu zjistí, že jeho sestra chodí s mužem z jižního Kavkazu, film skončí tragicky. Na konci v tichu běží seznam lidí zabitých skinheady v Rusku v roce 2008. Stěžovatel sdílel pouze jednu scénu z tohoto filmu vytrženou z kontextu, v níž ruská babička prodávající na ulici zeleninu zaútočí na ázerbájdžánské

trhovce poté, co zjistí, že podvádějí kupující. Později stěžovatel na svém účtu zveřejnil i audio nahrávku *Sláva Rusku*, která obsahuje výzvu k vlastenectví, jakož i věty ‚černou špínu musíme vyhodit z Ruska‘ a ‚společně zvítězíme a vyčistíme Rusko‘.

Znalci z oborů psychologie a lingvistiky uvedli, že video vykreslovalo osoby ázerbájdžánského původu v negativním světle a obsahovalo výzvu k násilí směřující k vyvolání sváru mezi Rusy a Ázerbájdžánci (výzva k bití pálkami) a zároveň k porušování jejich práv (výzva k jejich vyhození z Moskvy). Zatímco celý film zobrazoval manipulativní nástroje a metody užívané nacionalistickými organizacemi, konkrétní sdílené video vytržené z kontextu získalo jiný význam.

K audio nahrávce znalci shledali, že obsahovala pejorativní označení *černá špína* urážející osoby určité rasy (Asiaty, černochoy, lidi z Kavkazu), které zároveň označovala za nepřátele Ruska, proti nimž je třeba bojovat. Autor materiálů ani stěžovatel k příspěvkům nepřidali žádný komentář.

Vnitrostátní soudy stěžovatele odsoudily k osmnácti měsícům podmíněného odnětí svobody, přičemž přihledly k povaze činu, stupni nebezpečí pro zapojenou veřejnost, polehčujícím okolnostem, ke skutečnosti,

Z

že šlo o první trestní stíhání stěžovatele, k jeho věku a povaze.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel byl odsouzen za zpřístupnění obsahu třetí strany ostatním skrze svůj účet na sociální síti. Ačkoliv popíral, že by daný účet na sociální síti užíval, Soud konstatoval, že nemá důvod nesouhlasit s vnitrostátními soudy, že stěžovatel účet využíval a materiál sdílel. Soud připomněl, že článek 10 se vztahuje nejen na samotný obsah informací, ale také na prostředky jejich šíření, jejichž omezení zasahuje do svobody projevu (*Ahmed Yildirim proti Turecku*, č. 3111/10, rozsudek ze dne 18. prosince 2012, § 48–54). Soud již dříve uvedl, že stíhání za zveřejnění hypertextového odkazu na pomlouvačný materiál představovalo ‚zásah‘ ve smyslu článku 10 Úmluvy (*Magyar Jeti Zrt proti Maďarsku*, č. 11257/16, § 56, rozsudek ze dne 4. prosince 2018, § 56) a ke stejnému závěru dospěl i v projednávané věci. Zásah přitom představuje porušení článku 10, ledaže je

stanoven zákonem, sleduje legitimní cíl(e) dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy a je nezbytný v demokratické společnosti.

Podle Soudu mělo trestní stíhání stěžovatele dostatečný právní základ v trestním zákoníku a nic nenasvědčovalo nesrozumitelnosti nebo nepředvídatelnosti dotčeného ustanovení.

Soud nepřisvědčil vládě, že by legitimním cílem potrestání stěžovatele mohla být národní bezpečnost, územní celistvost nebo veřejná bezpečnost. Uznal ale za legitimní cíl ochranu práv jiných, specificky důstojnosti lidí neruské národnosti, především Ázerbájdžánců, jelikož diskriminace dle národnostního původu osob je formou rasové diskriminace (*Aksu proti Turecku*, č. 4149/04 a 41029/04, rozsudek velkého senátu ze dne 15. března 2012, § 44, 53–54, 61 a 81). Ta je zvláště zákeřným druhem diskriminace, která vzhledem ke svým nebezpečným důsledkům od úřadů vyžaduje ostražitost a jasnou reakci. Negativní stereotypizace určité národnostní skupiny může mít při dosažení určitého stupně dopad na její identitu, jakož i na sebevědomí a vnímání vlastní hodnoty jejích členů (tamtéž,

§ 58). Podle Soudu přitom podněcování k neshodám mezi různými národnostmi může skrze výzvy k násilí poškodit všechny zúčastněné skupiny i další skupiny obyvatel.

K nezbytnosti zásahu Soud připomněl, že svoboda projevu zahrnuje i projevy, které urážejí nebo šokují. Zásah do tohoto práva musí být přesvědčivě odůvodněn (*Satakunnan Markkinapörssi Oy a Satamedia Oy proti Finsku*, č. 931/13, rozsudek velkého senátu ze dne 27. června 2017, § 124). Státy mají určitý prostor pro uvážení, Soud ale případ přezkoumává jako celek a hodnotí, zda vnitrostátní orgány uvedly ‚relevantní a dostatečné‘ důvody k ospravedlnění zásahu, včetně toho, zda přijatelně posoudily skutkové okolnosti (*Bédat proti Švýcarsku*, č. 56925/08, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2016, § 48).

Podle rozhodnutí vnitrostátních soudů stěžovatel sdílením materiálů veřejně vyzýval: (i) k etnickým svárům skrze násilí na příslušnících neruských etnických skupin v Rusku, zejména ázerbájdžánského původu; a (ii) k porušování jejich práv a svobod z důvodu jejich etnického původu, též skrze násilí vůči nim. Pro posouzení zásahu do svobody projevu v takových případech mají být vedle obecných zásad formulovaných Soudem dle článku 10 Úmluvy (*Perinçek proti Švýcarsku*, č. 27510/08, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015, § 196–197) vzaty v potaz různé faktory, mezi něž patří: sociální

a politické pozadí výroků; zda mohou být výroky v bezprostředním nebo širším kontextu vyloženy jako přímá či nepřímá výzva k násilí nebo jako ospravedlnění násilí, nenávisti nebo nesnášenlivosti; způsob, jakým byly výroky učiněny a jejich přímá či nepřímá způsobilost vést ke škodlivým následkům (tamtéž, § 205–207). Posouzení závisí spíše na souhře těchto prvků než na kterémkoli z nich izolovaně (tamtéž, § 208), což platí i tam, kde je třeba dosáhnout rovnováhy mezi svobodou projevu a právy ostatních (tamtéž, § 228 a 274–80).

Soud ve své judikatuře vzal do úvahy záměr a účel sledovaný stěžovatelem (*Jersild proti Dánsku*, č. 15890/89, rozsudek velkého senátu ze dne 23. září 1994, § 32–33 a 36), zejména zda autor kontroverzních prohlášení jednal bez ‚rasistického motivu‘ nebo úmyslu podněcovat nenávist nebo násilí, zvláště pokud bylo účelem prohlášení odsouzení nebo odhalení rasistických či netolerantních názorů. Úmysl podněcovat k nenávisti lze stanovit tehdy, kdy osoba jednoznačně nenávistným projevem vyzývá ostatní, aby spáchali příslušné činy, nebo kdy to lze odvodit ze síly použitého jazyka a dalších relevantních okolností, jako je předchozí chování mluvčího. Existenci záměru však nemusí být snadné prokázat, zvláště tam, kde se poznámky zdánlivě týkají domnělých skutečností nebo se používá kódovaný jazyk.

Z

Shledání viny u stěžovatele vnitrostátní soudy založily na dvou úvahách: a) zjištění, že sdílený obsah třetí strany obsahoval výzvy k násilí zaměřené na vyvolávání etnických neshod a na porušování práv a svobod neruských etnických skupin kvůli jejich etnickému původu; a b) řadě indicií týkajících se postoje stěžovatele k tomuto obsahu, jelikož stěžovatel se rozhodl během trestního řízení nevyprovídat.

Soud musel posoudit, zda tento druh projevu požívá zvýšené či snížené ochrany podle článku 10 Úmluvy. Obecně projevy ve věcech veřejného zájmu zasluhují silnější ochranu, zatímco projevy propagující nebo ospravedlňující násilí, nenávist, xenofobii nebo jinou formu nesnášenlivosti obvykle ochrany nepožívají (*Perinçek proti Švýcarsku*, § 230). Důležitý je také dosah, a tedy i potenciální dopad projevů šířených online, jelikož výzvy k násilí mohou být šířeny více než kdy dřív během sekund a zůstat trvale online (*Delfi AS proti Estonu*, č. 64569/09, rozsudek velkého senátu ze dne 16. června 2015, § 110 a 133). Pro posouzení potenciálního dopadu takového výroku může být relevantní určit jeho dosah k veřejnosti (*Sava Terentyev proti Rusku*,

č. 10692/09, rozsudek ze dne 28. srpna 2018, § 79). Sdílení obsahu třetích stran prostřednictvím sociálních médií je přitom častou formou interakce, která nemusí vždy sledovat konkrétní komunikační cíl, zejména pokud daná osoba nepřidá ke sdílenému obsahu vlastní komentář ani jinak nevyjádří svůj postoj k němu. Dle Soudu nelze vyloučit, že takové jednání může přispět k informované občanské společnosti.

Vnitrostátní soudy prokázaly stěžovatelův zájem o nacionalistické myšlenky, což stěžovatel nezpochybnil. Potvrdily to také výpovědi svědků a telefonický rozhovor stěžovatele s třetí osobou. Podle znaleckého posudku bylo jeho záměrem vyzvat k násilí směřujícímu k etnickým neshodám a k porušování práv a svobod neruských občanů. Nadto po publikování videa následovalo sdílení audio nahrávky s obdobnou formou a obsahem.

Soud připomněl, že satira je dovolenou formou uměleckého projevu. Stěžovatelovým záměrem při sdílení obsahu však nebylo vlastní umělecké vyjádření nebo satirický společenský komentář. Krátký výňatek z celého filmu naopak ztratil svůj celkový kontext a mohl být

vnímán (obdobně jako sdílená audio nahrávka) jako snaha o vyvolávání etnických neshod skrze výzvy k násilí na lidech ázerbájdžánského původu a jako výzva k porušování jejich práv násilnými činy.

Vzhledem k výše uvedenému, k rasistické povaze materiálů a absenci jakéhokoli komentáře Soud pochyboval, že by výkon stěžovatelova práva na šíření informací měl jakoukoliv přidanou společenskou hodnotu. Vnitrostátní soudy nadto přesvědčivě určily stěžovatelův trestní úmysl (srov. *M'Bala M'Bala proti Francii*, č. 25239/13, rozhodnutí o nepřijatelnosti ze dne 20. října 2015, § 37–39) a prokázaly, že napadený materiál vyvolává etnické neshody, i jasný záměr stěžovatele vyvolat činy nenávisti nebo nesnášenlivosti.

Stěžovatel nebyl populárním uživatelem sociální sítě a obsah sdílel pouze pro své „přátele“ na síti, kterých bylo přibližně padesát. Soud přesto nemohl vyloučit, že sdílení takového obsahu v rámci (i relativně malé) online skupiny podobně smýšlejících osob může mít za následek posílení a radikalizaci jejich myšlenek, které nebyly vystaveny žádné kritické diskusi nebo odlišným názorům.

Ačkoliv podle Soudu nic nenasvědčovalo tomu, že by materiál byl zveřejněn na citlivém společenském či politickém pozadí, že by v rozhodné době byla bezpečnostní situace v Rusku napjatá, že by došlo k mezi-

etnickým nepokojům nebo že by konkrétní etnické skupiny čelily fyzickým útokům, nepovažoval tyto prvky za rozhodující. Podle Soudu stačilo odůvodnění vnitrostátních soudů založené na trestním úmyslu stěžovatele, které šlo v projednávané věci považovat za dostatečné k ospravedlnění jeho stíhání za trestný čin výzvy k etnickým neshodám skrze násilí. Uložený podmíněný trest v délce osmnácti měsíců s dalšími požadavky byl dle Soudu přiměřený okolnostem případu (srov. *Pastörs proti Německu*, č. 55225/14, rozsudek ze dne 3. října 2019, § 48). Proto Soud neshledal porušení článku 10 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že ústní jednání v odvolacím řízení bylo neveřejné.

Soud připomněl, že veřejnost řízení přispívá k naplnění spravedlivého procesu dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, tedy záruky, která patří mezi základní zásady demokratické společnosti ve smyslu Úmluvy (*Martinie proti Francii*, č. 58675/00, rozsudek velkého senátu ze dne 12. dubna 2006, § 39). Vyloučení veřejnosti a tisku je v souladu s tímto článkem, je-li činěno v zájmu morálky, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, v zájmu mladistvých nebo ochrany soukromého života stran, nebo v rozsahu nezbytně nutném dle soudů za zvláštních okolností, kde by veřejnost řízení převážila nad zájmem spravedlností.

Z

Neveřejné jednání v posledním uvedeném případě musí být „naprosto nezbytné“ a ve všech případech musí být „jednoznačně vyžadováno“ okolnostmi případu (*Olujjić proti Chorvatsku*, č. 22330/05, rozsudek ze dne 5. února 2009, § 71).

Soud nebyl přesvědčen, že jednání za zavřenými dveřmi bylo zcela nezbytné pouze z toho důvodu, že druh trestného činu spáchaný stěžovatelem spadal do části trestního řádu s trestnými činy proti základům ústavního režimu a národní bezpečnosti. Tato skutečnost nepostačovala k závěru, že by byla ohrožena bezpečnost blíže neurčených osob, které by se účastnily nebo chystaly účastnit jednání před odvolacím soudem. Navíc, zatímco toto jednání neotevíralo žádné nové skutkové okolnosti nebo právní aspekty, tyto se projednávaly při veřejném jednání u soudu prvního stupně bez jakýchkoliv bezpečnostních obav. Soud taktéž nepřistoupil na argument, že toto veřejné jednání bylo dostatečné, jelikož odvolací soud zrušil rozsudek soudu prvního stupně a vydal nový, odsuzující rozsudek. Vyloučení tisku a veřejnosti z odvolacího jednání tedy nebylo důvodné.

Soud dříve uznal, že úplný přezkum vnitrostátním soudem vyšší instance v souladu s požadavky článku 6 Úmluvy může ve svém důsledku napravit procesních nedostatky, k nimž došlo před soudy nižších instancí (*Idalov proti Rusku*, č. 5826/03, rozsudek velkého senátu ze dne 22. května 2012, § 180). Podobný přístup lze uplatnit i pro právo na veřejné slyšení z důvodu vyloučení tisku a veřejnosti ze soudního jednání (*Izmestyev proti Rusku*, č. 74141/10, rozsudek ze dne 27. srpna 2019, § 94). K tomu ale v projednávané věci nedošlo. Soud proto shledal porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Vzdaní se práva účasti na jednání

Rozsudek ze dne 8. června 2021 ve věci Č. 61591/16 – *Dijkhuizen proti Nizozemsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že pokud stěžovatel, nacházející se ve vazbě v Peru,

v průběhu hlavního líčení sveřepě odmítal využít videokonferenčního zařízení, přičemž o změně jeho postoje informoval obhájce až v závěrečné řeči, odvolací soud mohl důvodně vycházet z toho, že se stěžovatel vzdal práva na osobní výslech a účast na jednání. K porušení článku 6 Úmluvy tedy nedošlo.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel byl vazebně stíhán pro podezření z pašování kokainu. K hlavnímu líčení před prvostupňovým soudem byl řádně předvolán a aktivně se jej účastnil. Soud jej uznal nepravomocně vinným tím, že se spolupodílel na dovozu asi 1,6 kg drogy, za což mu uložil trest odnětí svobody v trvání 9 let. Stěžovatel se osobně zúčastnil také přípravného řízení před odvolacím soudem. Při této příležitosti jeho obhájce navrhl propuštění z vazby s příslibem, že se klient nebude vyhýbat trestnímu stíhání. Odvolací soud návrhu podmíněčně vyhověl; stěžovatel musel odevzdat cestovní doklady, nesměl opustit území Nizozemska a byl povinen se na výzvu orgánů dostavit na místo určení. Jeho obhájce později požádal o zmírnění tohoto režimu. Argumentoval zejména tím, že povolání stěžovatele vyžaduje, aby mohl příležitostně cestovat. Soud této žádosti vyhověl. V listopadu 2013 byl stěžovatel zadržen ekvádorskými úřady při nástupu do letadla na lince do Amsterdamu a vydán do Peru, kde na něho byla uvalena vazba pro podezření z praní špinavých peněz narko-

mafie. V řízení před odvolacím soudem obhájce stěžovatele vyjevil přání klienta osobně se zúčastnit hlavního líčení a jeho ochotu vypovídat. Za tímto účelem navrhoval, aby soud usiloval o jeho extradici. Odvolací soud zjistil, že za daných okolností peruánské právo vydání osoby nepřipouští. Jako alternativu osobní účasti na jednání mu ale nabídl výslech prostřednictvím videokonference. Stěžovatel tuto možnost po celých jedenácti měsících, kdy probíhalo hlavní líčení, setrvale odmítal a trval na osobní přítomnosti. Teprve v rámci závěrečné řeči obhájce vyrozuměl soud, že jeho klient změnil názor. Odvolací soud považoval tento obrat za obstrukci, která by neúnosně prodloužila celé řízení, a proto návrhu nevyhověl. Rozsudek prvoinstančního soudu potvrdil, ale s ohledem na délku řízení snížil výměru stěžovatelova trestu.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal porušení práva na spravedlivý proces a zejména práv obhajoby, jelikož hlavní líčení před odvolacím soudem proběhlo bez jeho přítomnosti a neměl ani možnost se jej zúčastnit prostřednictvím videokonference.

Soud zdůraznil, že i když to výslovně nevyplývá z čl. 6 odst. 1 Úmluvy, součástí práva na spravedlivé projednání věci je i záruka, že se obžalovaný může osobně

Z

účastnit řízení. Právo účasti na hlavním líčení předpokládají i čl. 6 odst. 3 písm. c), d) a e), v nichž je zaručeno právo obžalovaného „hájit se osobně“, „vyslyšet svědky“ a „na pomoc tlumočnicka, pokud nerozumí jazyku, v němž je řízení vedeno“ (*Sejdovic proti Itálii*, č. 56581/00, rozsudek velkého senátu ze dne 1. března 2006, § 81). Osobní přítomnost u hlavního líčení však nemá týž význam v případě odvolacího řízení, jako je tomu před soudem prvního stupně. Způsob, jakým se článek 6 Úmluvy použije na řízení před odvolacím soudem, se liší v závislosti na zvláštních rysech daného řízení. V úvahu musí být vzato řízení jako celek podle vnitrostátního právního řádu a role, kterou v něm sehrávají odvolací soudy. Jsou-li předmětem odvolacího řízení jen otázky právní, nikoli skutkové, není přítomnost osoby u hlavního líčení nezbytná za předpokladu, že se dotýčný osobně účastnil řízení před soudem prvního stupně. Avšak i tam, kde mají odvolací soudy pravomoc zkoumat otázky právní i skutkové, článek 6 vždy nevyžaduje, aby bylo nařízeno veřejné jednání, a tím spíše nevyžaduje přítomnost obžalovaného. Klíčové je posouzení, zda byly jeho zájmy v daném řízení náležitě hájeny a chráněny, a to zejména ve světle povahy otázek,

kteřé byly před odvolacím soudem nastoleny, a jejich významu pro obžalovaného (*Hermi proti Itálii*, č. 18114/02, rozsudek velkého senátu ze dne 18. října 2006, § 60–62). Soud také dříve shledal, že ačkoli účast obžalovaného na soudním jednání prostřednictvím videokonference není jako taková v rozporu s Úmluvou, musí se v každém jednotlivém případě ujistit, že použití tohoto opatření poslouží legitimnímu cíli a že je slučitelné s požadavky spravedlivého procesu, jak vyžaduje článek 6 Úmluvy [*Bivolaru proti Rumunsku* (č. 2), č. 66580/12, rozsudek ze dne 2. října 2018, § 138].

V projednávané věci měl Soud za nesporné, že se stěžovatel nacházel ve vazbě v Peru, a proto nebylo dost dobře možné, aby se osobně zúčastnil hlavního líčení před odvolacím soudem. I když vláda nepožádala peruánské úřady o vydání nebo dočasné předání stěžovatele, Soud se spokojil s tím, že tato možnost byla zvažována a že vláda doložila, že takový postup peruánské právo za daných okolností nepřipouští. Dle Soudu proto nelze nizozemským orgánům vytýkat nedostatek řádné péče a neochotu využít prostředků mezinárodní justiční spolupráce, aby zajistily přítomnost stěžovatele

na soudním jednání. Za této situace podle názoru Soudu nebylo nerozumné zajistit jeho účast na hlavním líčení prostřednictvím videokonference.

Vláda v této souvislosti namítala, že se stěžovatel vzdal svého práva na účast na jednání, když opakovaně spojení skrze videokonferenční zařízení odmítl. Soud připomněl, že duch ani znění Úmluvy nebrání tomu, aby se osoba dobrovolně vzdala – výslovně či konkludentně – dílčích záruk spravedlivého procesu, včetně práva na účast na jednání. Vzdání se dílčích záruk spravedlivého procesu však lze považovat za platné jen tehdy, pokud bylo učiněno jednoznačně, svobodně a informovaně. Kromě toho musí být doprovázeno odpovídajícími procesními zárukami a nesmí odporovat důležitému veřejnému zájmu. V projednávané věci stěžovatel po dobu jedenácti měsíců prostřednictvím svého obhájce setrvale odmítal videokonferenční účast na hlavním líčení. Teprve když bylo přistoupeno k závěrečným řečem, obhájce stěžovatele uvedl, že jeho klient změnil názor a stojí o slyšení prostřednictvím konferenčního hovoru. Podle názoru Soudu si odvolací soud nemohl vyložit jeho předchozí jednání jinak než jako vzdání se práva být osobně slyšen a účasten na jednání. Obrát postojem potom mohl soud důvodně vnímat jako procesní obstrukci, která by řízení významně prodloužila. Nevyhovění tomuto návrhu tak za daných okolností nenarušilo spravedlivou povahu řízení jako celku. K porušení článku 6 Úmluvy tedy nedošlo.

soudem prvního stupně uznán vinným ze zneužívání omamných látek a odsouzen k osmi letům odnětí svobody, přičemž soud se při svém rozhodování do značné míry opřel o výpověď uprchlého S. B., kterou při jednání přečetl. Odvolací soud konstatoval, že soud prvního stupně tuto výpověď pečlivě zanalyzoval a správně vyhodnotil. Následně podaná ústavní stížnost byla odmítnuta, neboť dle názoru ústavního soudu výpověď S. B. nepředstavovala jediný důkaz, na jehož základě by byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání daného trestného činu.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že v důsledku použití výpovědi uprchlého S. B. byl odsouzen za závažnější trestný čin a byl mu uložen přísnější trest, když navíc v žádném stádiu řízení neměl možnost S. B. vyslechnout, čímž došlo k porušení jeho práv zaručených čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

Výslech svědka obhajobou

Rozsudek ze dne 24. června 2021 ve věci Č. 53587/17 – Dodoja proti Chorvatsku

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že v důsledku toho, že stěžovatel nemohl osobně vyslechnout uprchlého svědka, jehož výpověď byla jediným usvědčujícím důkazem, přičemž stěžovateli byl na jejím základě uložen přísnější trest za závažnější trestnou činnost, nebylo trestní řízení jako celek spravedlivé. Došlo tak k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

V rámci vyšetřování policie zadržela S. B., který v přípravném řízení vypověděl, že pašoval drogy ze Srbska do Chorvatska a prodával je stěžovateli, který je následně v okolí Splitu přeprodával. Stěžovatel, S. B., jakož i další obvinění byli po zahájení trestního stíhání vzati do vazby. Po uplynutí nejvyšší přípustné doby trvání vazby byl S. B. propuštěn a vzápětí uprchl ze země. Soud proto rozhodl o konání řízení v jeho nepřítomnosti.

Při hlavním líčení stěžovatel doznal, že pomohl S. B. s prodejem tří kilogramů heroinu. Stěžovatel byl

Z

a) Shrnutí obecných zásad vyplývajících z judikatury Soudu

Soud úvodem konstatoval, že relevantní zásady týkající se použití usvědčující výpovědi nevyslechnutého svědka jako důkazu v řízení před soudem byly shrnuty v rozhodnutích [Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království](#), č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011; a [Schatschaschwili proti Německu](#), č. 9154/10, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015.

Následně připomněl, že slučitelnost řízení, v němž byla taková výpověď použita jako důkaz, s čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy je zapotřebí posuzovat ve třech krocích ([Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království](#), cit. výše, § 119–147). Soud tak zkoumá, *zprv*, zda existují závažné důvody pro nepřítomnost svědka u hlavního líčení a následně připuštění výpovědi nevyslechnutého svědka jako důkazu, *zadruhé*, zda se výpověď stala výlučným nebo rozhodujícím základem pro odsouzení obviněného a zda přijetí takového důkazu mohlo omezit jeho právo obhajoby, a *zatřetí*, zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, které kompenzovaly obtíže

obhajobě takto způsobené a zajistily, že dané řízení jako celek bylo spravedlivé.

b) Použití těchto zásad na skutkové okolnosti projednávané věci

Jelikož v projednávané věci stěžovatel nezpochybně odsouzení jako takové, ale pouze rozsah trestné činnosti, za niž byl odsouzen, a přísnost trestu, který mu byl uložen, zabýval se Soud nejprve otázkou, zda lze výše uvedené obecné zásady vztáhnout i na skutkové okolnosti této věci. I když problematika přiměřeného trestání spadá obvykle mimo věcný rozsah Úmluvy (např. [Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku](#), č. 60367/08 a 961/11, rozsudek velkého senátu ze dne 24. ledna 2017, § 55), Soud v této souvislosti rozhodl, že z obecného požadavku spravedlivosti vyplývá, že člověk by měl být potrestán pouze za činy, které skutečně spáchal, a nikoli za tu část trestné činnosti, která byla důsledkem nesprávně vedeného řízení ze strany státních orgánů (*mutatis mutandis* [Grba proti Chorvatsku](#), č. 47074/12, rozsudek ze dne 23. listopadu 2017, § 103). Jelikož výpověď S. B. mohla mít vliv na výsledek daného řízení (srov. *a contrario*, [Kapustyak proti Ukrajině](#), č. 26230/11, rozsudek ze dne 3. března 2016, § 94–95), Soud přistoupil k tříkrokovému testu.

U prvního kroku Soud konstatoval, že útěk S. B. a skutečnost, že řízení bylo vedeno v jeho nepřítomnosti, představovaly závažný důvod pro to, aby nebyl v

hlavním líčení vyslechnut ([Lobarev a ostatní proti Rusku](#), č. 10355/09 a 5 dalších, rozsudek ze dne 28. ledna 2020, § 33, 34 a 40).

U druhému kroku testu Soud poznamenal, že v řízení byla proti stěžovateli použita celá řada usvědčujících důkazů (např. záznamy telefonních hovorů mezi S. B. a stěžovatelem a S. B. a V. N.), které avšak byly pouze nepřímé a nedokládaly, že stěžovatel a S. B. byli z důvodu prodeje drog v kontaktu jednou až dvakrát do měsíce po dobu jednoho roku, jak S. B. tvrdil, a nikoli pouze při jedné příležitosti, jak tvrdil stěžovatel. Výpověď S. B. tak sice nesloužila jako výlučný nebo rozhodující důkaz pro odsouzení stěžovatele, avšak byla jí přikládána značná váha, což mohlo významně omezit právo obhajoby.

Pokud jde o třetí krok testu, Soud poznamenal, že vnitrostátní soudy dostatečně nepřihlédly ke skutečnosti, že S. B. nebyl obhajobou vyslechnut. Ba naopak, jeho výpovědi přisuzovaly stejnou váhu jako výpovědím stěžovatele a dalšího obviněného V. N. (srov. např. [Bobes proti Rumunsku](#), č. 29752/05, rozsudek ze dne 9. července 2013, § 46). Ačkoli se jejich výpovědi částečně rozcházejí, vnitrostátní soudy považovaly za věrohodnou právě výpověď S. B., a to i přesto, že kromě svědka v řízení pro účely Úmluvy ([Lucà proti Itálii](#), č. 33354/96, rozsudek ze dne 27. února 2001, § 41) vystupoval také jako spoluobviněný, který měl svůj vlastní zájem na

Z

výsledku řízení a nemohl být za případná nepravdivá tvrzení potrestán ([Kuchta proti Polsku](#), č. 58683/08, rozsudek ze dne 23. ledna 2018, § 68). Soud dále zopakoval, že výpověď S. B. měla značnou váhu pro posouzení viny stěžovatele za celé dotčené období, jelikož existovalo málo nebo žádné přímé usvědčující důkazy na uvedené období. Nadto, další důkazy navrhované obhajobou k četnosti kontaktů stěžovatele a S. B. byly soudem odmítnuty jako nadbytečné. Skutečnost, že stěžovatel měl možnost soudům předložit vlastní verzi daných událostí, sama o sobě nepředstavuje dostatečně vyvažující faktor způsobilý vyvážit obtíže způsobené obhajobě ([Paić proti Chorvatsku](#), č. 47082/12, rozsudek ze dne 29. března 2016, § 51). Pokud jde o celkovou spravedlivost řízení, přestože výpověď S. B. posloužila jako rozhodující důkaz k odsouzení stěžovatele, tento neměl v žádné fázi řízení možnost S. B. vyslechnout. Byl tak odsouzen za závažnější trestný čin a byl mu uložen přísnější trest na základě důkazu, při jehož provádění byla značně omezena práva obhajoby. Soud proto dospěl k závěru, že v projednávané věci došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

Hromadné sledování zpravodajskými službami

Rozsudek ze dne 25. května 2021 ve věcech č. 58170/13, 62322/14 a 24960/15 – Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království

Velký senát Soudu jednomyslně rozhodl, že britská právní úprava hromadného sledování elektronické komunikace a souvisejících komunikačních dat zpravodajskými službami stejně jako úprava získávání komunikačních dat od poskytovatelů komunikačních služeb neobsahují dostatečné záruky proti zneužití, a je proto v rozporu s články 8 a 10 Úmluvy. Dvanácti hlasy proti pěti dále rozhodl, že úprava přijímání zpravodajských informací od zpravodajských služeb třetích států požadavkům článků 8 a 10 Úmluvy vyhovuje.

Z

i další orgány, zachycují, kontrolují a uchovávají jejich komunikaci a komunikační data získané na základě programu TEMPORA.

IPT po pěti dnech veřejného a jednom dni uzavřeného jednání rozhodl, že režim výměny dat se zpravodajskými službami třetích států neporušuje Úmluvu. Výměna podléhá stejným zárukám, jaké se uplatní v případech získávání dat samotnými britskými zpravodajskými službami podle zákona o regulaci vyšetřovacích složek. Ačkoli jsou bližší pravidla stanovena vnitřní instrukcí zpravodajské služby, dle IPT v této oblasti postačí, pokud je veřejně známo, že adekvátní pravidla existují a jaký je jejich rámcový obsah, a na jejich dodržování je náležitě dohlíženo. To je dle IPT splněno. Existence a obsah pravidel byly v řízení prokázány. Na jejich dodržování dohlíží parlamentní komise a nezávislý komisař. Co se týká vlastního získávání a nakládání s daty samotnými britskými zpravodajskými složkami, IPT shledal, že záruky, které obsahuje zákon o regulaci vyšetřovacích složek, jsou dostatečné a v souladu s kritérii, která Soud stanovil ve věci *Weber a Saravia proti Německu* (č. 54934/00, rozhodnutí ze dne 29. června

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovateli je celkem 16 nevládních organizací a novinářů, kteří brojili proti programům sledování elektronické komunikace provozovaným vládou Spojeného království. V návaznosti na odhalení zveřejněná Edwardem Snowdenem měli za to, že s ohledem na povahu jejich činnosti je pravděpodobné, že jejich komunikace byla zachycena britskými zpravodajskými službami, byla těmto službám předána třetími státy či byla zpravodajskými službami získána od poskytovatelů komunikačních služeb.

Na vnitrostátní úrovni se část stěžovatelů obrátila na příslušný specializovaný soud, Soud vyšetřovacích složek (*Investigatory Powers Tribunal, IPT*). V řízení před ním stěžovatelé namítali porušení článků 8, 10 a 14 Úmluvy ze dvou důvodů. *Zprvu* tvrdili, že britské zpravodajské služby, případně i další orgány, obdržely jejich zachycenou komunikaci a komunikační data od orgánů Spojených států amerických, které tyto údaje získaly v rámci programů PRISM a Upstream. *Zadruhé* stěžovatelé namítali, že britské zpravodajské služby, případně

2006). I v tomto ohledu proto k porušení Úmluvy nedošlo.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Stěžovatelé namítali, že tři větve britského režimu hromadného zachycování elektronické komunikace jsou v rozporu s články 8 a 10 Úmluvy: hromadné zachycování komunikace podle čl. 8 odst. 4 zákona o regulaci vyšetřovacích složek, získávání informací od zpravodajských služeb třetích států a získávání komunikačních dat od poskytovatelů komunikačních služeb. Do řízení se jako vedlejší účastníci zapojily vlády Francie, Nizozemska a Norska, stejně jako zvláštní zpravodaj OSN ke svobodě projevu a sedm nevládních organizací.

Dne 13. září 2019 vydal senát první sekce Soudu rozsudek, v němž shledal, že hromadné sledování podle čl. 8 odst. 4 zákona o regulaci vyšetřovacích složek porušuje články 8 a 10 Úmluvy a že režim výměny dat se zpravodajskými službami třetích států v rozporu s Úmluvou není. Dne 4. února 2019 panel pěti soudců vyhověl žádosti stěžovatelů o postoupení věci velkému senátu.

A. K HROMADNÉMU ZACHYCOVÁNÍ ELEKTRONICKÉ KOMUNIKACE

A. 1. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé v prvé řadě namítali, že režim hromadného zachycování elektronické komunikace je v rozporu s článkem 8 Úmluvy chránícím právo na respektování soukromého života.

a) Úvodní poznámky a existence zásahu do práv

Soud vymezil, že projednávaná věc se týká hromadného zachycování přeshraniční komunikace zpravodajskými službami. V současnosti nabývá velká většina komunikace elektronickou formu a je přenášena globálními telekomunikačními sítěmi za použití momentálně nejlevnějších a nejrychlejších cest, kdy hranice států při určení cesty nehrají žádnou roli. Hromadné zachycování je převážně používáno pro zpravodajské získávání zahraničních informací a identifikaci nových hrozeb, zejména v oblasti terorismu, obchodu s drogami, obchodu s lidmi či kybernetických útoků.

Dle Soudu je hromadné sledování postupným procesem, který lze rozdělit na čtyři základní etapy. První je zachycení a uložení komunikace a s ní souvisejících dat, druhou filtrování zachycených dat, třetí analýza vybraných dat zpravodajcem a čtvrtou uložení dat a zpra-

cování a použití z nich získaných informací, včetně jejich sdílení s třetími subjekty.

První etapa se dotýká velkého množství osob. Sama o sobě nepředstavuje nijak významný zásah do práv, avšak i samotné uložení dat, i když je možné je přečíst jen za pomoci zvláštní technologie, představuje zásah do práv chráněných článkem 8 Úmluvy. Každá další fáze hromadného sledování s sebou nese závažnější zásah do práv, a roste tak i potřeba adekvátních záruk proti zneužití.

b) K odůvodnění zásahu

1. Stávající a nové obecné zásady

Soud úvodem připomněl, že tajné sledování musí být v souladu se zásadou právního státu, která je výslovně zmíněna v preambuli Úmluvy a obsažena v předmětu a cíli článku 8. Zákon, na jehož základě sledování probíhá, tedy musí být dostupný a předvídatelný.

V kontextu tajného sledování předvídatelnost nemůže znamenat, že jednotlivec musí být schopen předvídat, kdy ho příslušné orgány mohou sledovat, aby mohl své jednání dle toho uzpůsobit. V situacích, kdy je veřejná moc vykonávána výkonnou mocí utajeně, je však riziko svévole zjevné. Je proto zásadní, aby pravidla pro použití tajného sledování byla jasná a podrobná. Zákon musí jednotlivci poskytnout adekvátní vodítka, za jakých okolností a podmínek mohou orgány veřejné moci

Z

tajného sledování využít. Musí vymezovat rozsah uvážení svěřeného příslušnému orgánu a způsob jeho výkonu s dostatečnou přesností.

Jsou-li před Soudem napadeny právní předpisy umožňující tajné sledování, je otázka zákonnosti úzce spjata s nezbytností, a Soud je proto posuzuje společně. Vnitrostátní právo musí zaručit, že tajné sledování je použito pouze tehdy, pokud je to nezbytné v demokratické společnosti. Musí proto obsahovat adekvátní a účinné záruky proti zneužití.

Pro případy sledování pro účely trestního řízení Soud rozvinul následujících šest minimálních požadavků, které musí vnitrostátní právo zakotvovat: (i) povaha trestných činů, které mohou sledování odůvodnit, (ii) vymezení kategorií osob, které mohou být sledovány, (iii) omezení délky sledování, (iv) pravidla pro zkoumání, použití a uchovávání získaných dat, (v) pravidla pro předávání dat třetím subjektům a (vi) okolnosti, za nichž musí být data vymazána či zničena (např. [Roman Zakharov proti Rusku](#), č. 47143/06, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2015, § 236).

V posledně uvedeném rozsudku Soud nadto přihlédl k úpravě dohledu nad výkonem sledování, oznamování sledování dotčeným osobám a prostředkům nápravy (tamtéž, § 238). Při tajném sledování vyvstává otázka dohledu ve třech fázích: při jeho nařízení, během jeho provádění a po jeho skončení. V prvních dvou fázích se sledování z logiky věci odehrává bez vědomí dotčené osoby, proto i dohled probíhá bez její účasti. Je proto žádoucí svěřit dohled soudci (tamtéž, § 233).

Při rozhodování, jak nejlépe dosáhnout legitimního cíle ochrany národní bezpečnosti, státy požívají širokého prostoru pro uvážení ([Weber a Savaria proti Německu](#), cit. výše, § 106). Tajné sledování však pod pláštěm ochrany bezpečnosti a demokracie může tyto hodnoty podkopat či zničit. Soud proto musí ověřit, zda jsou k dispozici adekvátní a účinné záruky, že zásahy do práv způsobené tajným sledováním budou omezeny na to, co je nezbytné v demokratické společnosti ([Roman Zakharov proti Rusku](#), cit. výše, § 232).

Soud dále potvrdil, že rozhodnutí přistoupit k hromadnému zachycování komunikace za účelem identifikace hrozeb pro národní bezpečnost či zásadní národní

zájmy spadá do prostoru pro uvážení států. Prostor pro uvážení států je však již užší během samotného hromadného sledování. Výše zmíněných šest zásad pro cílené sledování pro účely trestního řízení je podle Soudu základem i pro hromadné sledování, avšak musí mu být uzpůsobeno. Jedná se totiž o sledování jiné povahy a rozsahu.

Hromadné sledování je obvykle zaměřeno na přeshraniční komunikaci a na osoby, které nemohou být sledovány pomocí jiných prostředků. Byť hromadné sledování může sloužit také pro vyšetřování určité závažné trestné činnosti, je hlavně využíváno pro získávání zahraničních zpravodajských informací, pro včasné odhalení kybernetických útoků, kontrašpionáž a boj proti terorismu. Ačkoli hromadné sledování není nutně zaměřeno na konkrétní osoby, může tomu tak být. Nejsou jím však sledována konkrétní komunikační zařízení, ale na jednotlivce je cíleno použitím silných filtrů, např. emailovou adresou.

U prvních dvou záruk platných pro cílené sledování (povaha trestné činnosti a kategorie sledovaných osob) je zřejmé, že se pro hromadné sledování neuplatní. Totéž platí pro požadavek ‚rozumného podezření‘, protože účelem hromadného sledování je především prevence, nikoli vyšetřování konkrétního trestného činu. Vnitrostátní právo nicméně musí obsahovat podrobná pravidla, kdy příslušné orgány mohou tajného sledování

využít. Zejména musí vymezit důvody, pro něž může být použito, a okolnosti, kdy lze sledovat komunikaci určitého jednotlivce. Zbývající čtyři záruky jsou pro hromadné sledování relevantní ve stejné míře jako pro cílené sledování.

Aby bylo minimalizováno riziko zneužití hromadného sledování, musí celý proces podléhat zárukám od počátku až do konce. V každé fázi sledování tak musí být zhodnocena nezbytnost a přiměřenost předmětných opatření. Tajné sledování musí na počátku, kdy je vymezen jeho cíl a rozsah, podléhat nezávislému povolení, na jeho průběh musí být dohlíženo a musí podléhat následnému nezávislému přezkumu.

Co se týká úvodní fáze povolení, soud představuje důležitou záruku, avšak nikoli nezbytnou. Povolení nicméně musí vydat orgán, který je nezávislý na výkonné moci. Tento orgán musí být informován o účelu sledování a o nosičích či komunikačních cestách, které budou sledovány.

Soud připustil, že požadavek, aby povolení obsahovalo všechny filtry, které budou použity pro výběr komunikace, jež bude dále analyzována, by byl v praxi neuskutečnitelný. Bývá používáno velké množství filtrů, které jsou mnohdy vyjádřeny kombinací čísel a znaků, a je u nich potřeba určité flexibility. Povolení však musí identifikovat druhy a kategorie filtrů, které mohou být použity.

Z

Použití silných filtrů spojených s identifikovatelnými osobami však musí podléhat zesíleným zárukám. Jejich použití musí být podrobně zdůvodněno, zaznamenáno a musí podléhat předchozímu vnitřnímu schválení, zda je jejich použití nezbytné a přiměřené.

Každý dílčí aspekt hromadného sledování – úvodní povolení a každé další prodloužení, určení komunikačních nosičů, výběr a použití filtrů a vyhledávacích algoritmů, použití, uchování, předávání a výmaz zachycených dat – musí podléhat dohledu nezávislého orgánu. Dohled musí být natolik silný, aby umožnil udržení sledování jen v takovém rozsahu, který je nezbytný v demokratické společnosti. Aby byl dohled možný, zpravodajské služby musí vést podrobné záznamy o všech fázích sledování.

Každý, kdo se domnívá, že jeho komunikace byla zachycena, musí mít k dispozici účinný prostředek nápravy. Jednotlivci nemusí být oznámeno, že byl sledován, pakliže má možnost domáhat se ochrany, i pokud má jen podezření na sledování. Oznámení v případě hromadného sledování ostatně v praxi nebude mnohdy realizovatelné. O prostředku nápravy nemusí nutně

rozhodovat soud. Musí se však jednat o orgán nezávislý na výkonné moci, který zajistí spravedlivé řízení v nejvyšší možné míře respektující zásadu kontradiktornosti. Rozhodnutí tohoto orgánu musí být odůvodněno a musí být závazné, rozhodne-li o ukončení sledování či zničení zachycených dat.

Soud shrnul, že soulad režimu hromadného sledování s Úmluvou podrobí globálnímu posouzení jeho fungování. V prvé řadě se zaměří na existenci dostatečných záruk proti zneužití v právních předpisech pokrývajících všechny fáze sledování od samotného počátku až do jeho konce. Přihlédne však i k fungování režimu v praxi a případným důkazům o jeho zneužití.

Při společném přezkumu zákonnosti a přiměřenosti tajného sledování Soud přezkoumá, zda vnitrostátní právní řád dostatečně jasně definuje: (i) důvody, pro něž může být hromadné sledování povoleno, (ii) okolnosti, za nichž může být zachycena komunikace určitého jednotlivce, (iii) proces udělení povolení sledování, (iv) proces výběru, zkoumání a použití zachycených dat, (v) opatření při předání dat třetím subjektům, (vi) omezení délky sledování, uchování dat a okolností, za

nichž musí být data zničena, (vii) proces a způsob dohledu nezávislého orgánu a pravomoci pro řešení zjištěných porušení a (viii) proces následného nezávislého přezkumu a pravomoci pro řešení zjištěných porušení.

Tyto záruky se vztahují nejen na komunikaci a její obsah, ale i na související komunikační data. Z nich lze v dnešní době sestavit o jednotlivci intimní obrázek např. skrze údaje z účtů na sociálních sítích, sledování polohy odesílatele a příjemce zpráv či sledování procházení internetu. Jejich sledování tak může představovat závažnější zásah než sledování obsahu komunikace. S obsahem komunikace a souvisejícími komunikačními daty však může v praxi být zpravodajskými službami zacházeno odlišně. Příslušná ustanovení vnitrostátního práva proto nemusí být nutně identická.

Co se týká předávání dat získaných hromadným sledováním třetím státním či mezinárodním organizacím, Soud uvedl, že takto lze nakládat jen s daty, které byly získány a uchovávány v souladu s Úmluvou. Nadto, okolnosti, kdy k předání dat může dojít, musí být ve vnitrostátním právu jasně vymezeny. Dále, předávající stát se musí ujistit, že ve státě, kam jsou data předávána, existují záruky proti zneužití a nepřiměřeným zásahům. To nicméně neznamená, že tento třetí stát musí poskytovat srovnatelnou úroveň ochrany. Zatřetí, jde-li

o data vyžadující zvláštní důvěrnost, například důvěrný materiál novinářů, jsou třeba zesílené záruky. Konečně, předání dat musí podléhat nezávislé kontrole.

2. Použití těchto zásad na okolnosti projednávané věci

Soud úvodem konstatoval, že namítané hromadné sledování má základ v hlavě I. zákona o regulaci vyšetřovacích složek a sleduje legitimní cíle ochrany národní bezpečnosti, předcházení nepokojům a trestné činnosti a ochrany práv a svobod jiných.

Ohledně dostupnosti zákona Soud poznamenal, že zákonná ustanovení jsou komplexní a nejsou příliš jasná. Podrobnější pravidla jsou nicméně obsažena v Praktickém kodexu, který byl schválen oběma komorami parlamentu a publikován v tištěné podobě i online. Přihlížet k němu musí jak osoby, které sledování provádějí, tak soudy. Dle Soudu je tedy příslušné vnitrostátní právo dostatečně dostupné.

Otázku, zda tyto předpisy obsahují v dostatečné míře výše uvedených osm záruk proti svévoli, aby byla splněna podmínka předvídatelnosti a nezbytnosti v demokratické společnosti, Soud zkoumal primárně na oblasti sledování obsahu komunikace. V druhé části se zaměřil na specifika zachycování souvisejících komunikačních dat.

Z

2.1. Sledování obsahu komunikace

2.1.1. Důvody, pro které může být sledování povoleno

Příslušný zákon hromadné sledování umožňuje pro zajištění národní bezpečnosti, předcházení závažné trestné činnosti a na ochranu ekonomických zájmů Spojeného království, pokud jsou tyto zájmy relevantní i z hlediska národní bezpečnosti. Pojem národní bezpečnosti byl praxí omezen na aktivity ohrožující bezpečnost či blahobyt státu nebo usilující o svržení parlamentní demokracie. Pojem závažné trestné činnosti byl blíže specifikován samotným zákonem skrze odkaz na minimální trestní sazby, použití násilí či výši způsobené škody. Materiál získaný sledováním nadto může být použit pro odhalení a předejití trestné činnosti, avšak nesmí být použit v trestním řízení.

Soud poznamenal, že čím širší jsou důvody, pro něž lze sledování povolit, tím větší je riziko zneužití. Avšak i když jsou důvody sledování definovány relativně širše, jako je tomu ve Spojeném království, nemusí to samo o sobě znamenat porušení článku 8 Úmluvy.

Soulad s článkem 8 bude zajištěn, pakliže ostatní záruky, posouzené v jejich celku, budou dostatečné, aby tuto slabou stránku kompenzovaly. Soud se proto zaměřil na další záruky.

2.1.2. Okolnosti, za nichž může být sledována komunikace jednotlivce

Z příslušných ustanovení zákona a kodexu vyplývá, že hromadné sledování není zaměřeno na jednotlivce či určité komunikační zařízení, ale na nosiče (*bearers*; nosiče se nacházejí na podmořských optických kabelech, jimiž je elektronická komunikace přenášena; internet spojuje cca 100 000 těchto nosičů). Na nosičích je zachycována veškerá komunikace, která jimi proudí.

Nosiče nejsou vybírány náhodně, ale zpravodajské služby jsou dle zákona povinny se zaměřit jen na ty, přes něž je podle jejich znalostí nejvíce pravděpodobné, že proudí přeshraniční komunikace. Zachycena nicméně může být i vnitřní komunikace, která je mnohdy dopravována kabely ležícími mimo britské území. Nadto, do zákonného vymezení externí komunikace spadají i

cloudová úložiště, procházení internetu a aktivity na sociálních sítích.

Soud konstatoval, že omezení na přeshraniční komunikaci do určité, byť omezené, míry zužuje kategorii osob, které mohou být sledovány. To je dle Soudu relevantní aspekt, jelikož pro interní komunikaci státy mohou využít méně invazivní prostředky. Navíc, jelikož původce ani příjemce komunikace nemohou nijak ovlivnit, skrze jaké nosiče bude zpráva doručena, další omezení výběru nosičů, které mohou být sledovány, by předvídatelnost zákona nezvýšila. Vymezení okolností, za nichž může být sledována komunikace jednotlivce, je tedy podle Soudu dostatečně předvídatelné ve smyslu článku 8 Úmluvy.

2.1.3. Proces povolení sledování

Žádost o povolení sledování musí být zkontrolována alespoň dvěma pracovníky zpravodajské služby, která jí podává. Následně ji posuzuje a schvaluje příslušný ministr. Soud konstatoval, že toto nastavení procesu schválení nevyhovuje jednomu ze základních požadavků, aby hromadné sledování bylo schváleno orgánem, který je nezávislý na výkonné moci.

Co se týká rozsahu posouzení žádosti, Soud shledal, že zpravodajská služba je povinna uvést podrobné informace o účelu sledování a zdůvodnit, proč je sledování nezbytné k jeho dosažení a není k dispozici jiná,

méně invazivní metoda. Žádost nemusí obsahovat výčet nosičů, ale musí specifikovat typy nosičů, na nichž bude sledování probíhat. Žádost nicméně neobsahuje žádné vymezení filtrů, které budou používány pro výběr komunikace, jejíž obsah bude analyzován zpravodajcem. I když je následně v průběhu sledování výběr filtrů kontrolován nezávislým komisařem, v okamžiku povolení sledování žádné nezávislé posouzení přiměřenosti zamýšlených filtrů neprobíhá.

Soud proto shrnul, že vedle nedostatku nezávislosti proces povolení hromadného sledování z pohledu článku 8 Úmluvy vykazuje deficity v podobě absence posouzení přiměřenosti filtrů, které mají být používány, a absence zvýšených záruk při použití silných filtrů zaměřených na identifikovatelné jednotlivce, které dle Soudu musí podléhat přechozímu internímu i nezávislému externímu schválení.

2.1.4. Proces výběru, analyzování a použití zachyceného materiálu

Analyzována zpravodajcem může být jen komunikace, která byla vybrána na základě filtrů a vyhledávacích algoritmů. Ty se nesmějí vztahovat k osobě, o níž je známo, že pobývá na území Spojeného království, ledaže by to schválil příslušný ministr. Před otevřením konkrétní komunikace zpravodajec musí písemně odůvodnit, proč je to nezbytné a proč daná informace nemůže být získána jinými prostředky. Zpravodajci pro-

Z

cházejí pravidelným povinným školením ohledně příslušné právní úpravy a požadavku přiměřenosti a nezbytnosti. Zachycený materiál musí být skladován bezpečným způsobem a přístup k němu mohou mít jen osoby s příslušnou bezpečnostní prověrkou a jen v rozsahu, který je pro jejich potřeby nezbytný.

Soud shrnul, že příslušné záruky jsou z pohledu článku 8 Úmluvy dostatečné, s výjimkou stejných nedostatků, které byly identifikovány výše, týkajících se schvalování jednoduchých i silných filtrů.

2.1.5. Proces předávání dat třetím subjektům

Soud zopakoval, že příslušné předpisy omezují přístup k zachyceným datům, jak co se týká okruhu osob, tak co do rozsahu přístupu. Příslušné osoby musejí mít bezpečnostní prověrkou a data jsou jim zpřístupněna jen v nezbytné míře.

Ohledně předání dat mimo území Spojeného království Soud shledal, že jsou nastavena pravidla zaručující, že příjemci dat s nimi budou zacházet tak, že nedojde k nepřiměřenému zásahu do práv. Orgány třetích států mohou s daty zacházet jen v nezbytném rozsahu a nesmějí je předat dalším subjektům, ledaže je tak výslov-

ně dohodnuto se zpravodajskou službou, která je jejich původcem. Data musí být zničena, jakmile již nejsou potřeba. Jsou-li předávaná data důvěrné povahy, musí tak být označena.

Dle Soudu jsou záruky nastaveny tak, že data budou třetími subjekty bezpečně uložena a nebudou dále šířena. Soud dodal, že velmi důležité také je, že na proces předávání dohlíží nezávislý komisař a přezkoumává ho i IPT.

2.1.6. Délka sledování, uchovávání dat a jejich ničení

Zákon omezuje platnost povolení ke sledování na šest měsíců a v případě sledování za účelem předejití závažné trestné činnosti jen na tři měsíce. Platnost povolení může být prodloužena o stejnou dobu. Žádost o prodloužení musí obsahovat stejné informace jako úvodní žádost. Nadto musí obsahovat vyhodnocení dosavadního sledování a zdůvodnění, proč je jeho pokračování nezbytné. Příslušný ministr je vedle toho povinen nezbytnost sledování průběžně vyhodnocovat, a pakliže již sledování není nutné, povolení zrušit.

Dobu uchovávání zachycených dat zákon omezuje nejdéle na dva roky. Pro jednotlivé kategorie dat však zpravodajská služba po dohodě s nezávislým komisařem dle jejich povahy stanovuje individuální lhůty uchovávání, které v praxi dosahují délky jen několika měsíců. Po jejich uplynutí jsou data automaticky mazána.

Tyto záruky Soud vyhodnotil jako dostatečné z pohledu článku 8 Úmluvy. Dodal však, že by bylo žádoucí, aby kratší lhůty, které jsou uplatňovány v praxi, byly promítnuty do právní úpravy.

2.1.7. Dohled

Zákon dohled nad prováděním hromadného sledování svěřuje komisaři, který je nezávislý jak na výkonné, tak na zákonodárné moci. Komisař musí být soudcem některého ze soudů na vrcholu soudní soustavy. Komisař předkládá každého půl roku zprávu o své činnosti předsedovi vlády a jednou ročně oběma komorám parlamentu. Zprávy jsou publikovány, od roku 2013 v plném znění. Po každé inspekci zašle komisař zprávu i řediteli příslušné zpravodajské služby. Zpráva může obsahovat doporučení, na které je ředitel povinen do dvou měsíců reagovat.

Rozsah kontrol komisaře pokrývá všechny fáze sledování, jejich přiměřenost, výběr nosičů i filtrů, používání filtrů i nakládání se zachyceným materiálem, včetně jeho předávání třetím subjektům. Za rok 2016 takto

komisař zkontroloval 970 povolení, což tvořilo přibližně jednu třetinu povolení vydaných v daném roce.

Soud shledal, že komisař vykonává z pohledu článku 8 Úmluvy dostatečný, nezávislý a účinný dohled.

2.1.8. Následný přezkum

Zákon zřídil IPT, specializovaný soud, který je příslušný k rozhodování o žalobách proti konkrétnímu sledování, tak k posouzení zákonnosti a souladu režimu hromadného sledování jako takového s Úmluvou. Na IPT se může obrátit každý, kdo má podezření, že jeho komunikace mohla být sledována. Má pravomoc přezkoumat nejen sledování jako takové, ale i předávání dat třetím subjektům. Předsedou IPT je soudce nejvyššího soudu. Členy mohou být jen soudci vrcholných soudců či právníci s vymezenou alespoň desetiletou zkušeností. IPT má přístup ke všem dokumentům zpravodajských složek, včetně těch podléhajících utajení. Pokud koná uzavřené jednání, žalobci jsou při něm zastoupeni poradcem soudu. IPT zveřejňuje svá rozhodnutí na internetových stránkách.

Soud shrnul, že IPT poskytuje robustní soudní prostředek nápravy.

2.2. Související komunikační data

Soud konstatoval, že shora zjištěné nedostatky se ve stejné míře vztahují i k zachycování souvisejících

Z

komunikačních dat. Ve stejné míře se na ně vztahují i záruky, které Soud výše vyhodnotil jako účinné.

V obou režimech nicméně existují dva rozdíly. Zatímco použití silného filtru vztahujícího se k osobě nacházející se na území Spojeného království je ve vztahu k obsahu komunikace možné jen s předchozím souhlasem příslušného ministra, u použití takového filtru ve vztahu k souvisejícím komunikačním datům souhlas ministra potřebný není. Obdobně, zatímco komunikace, která neodpovídá silnému filtru či komplexnímu vyhledávacímu algoritmu, musí být bezodkladně smazána, tato související komunikační data mohou být uchovávána po dobu až několika měsíců.

Ve vztahu k prvnímu rozdílu Soud akceptoval, že v praxi je potřeba provést filtrování souvisejících komunikačních dat ve vztahu k osobám, které se nacházejí na území Spojeného království, v řádu tisíců týdně, přičemž identita těchto osob mnohdy není známa. Soud proto absenci souhlasu ministra nepovažoval za rozhodující. Klíčovým nedostatkem je dle Soudu již konstatovaná absence předchozího interního a nezávislého schválení silných filtrů a vyhledávacích algoritmů.

Co se týká délky uchovávání, Soud přijal, že relevance souvisejících komunikačních dat se může vyjasnit až po uplynutí určité doby. Určitá doba uchovávání dat, které se zprvu zdají jako nevýznamná, je tedy potřebná. Soud však konstatoval, že právní předpisy nijak ohledně dob uchovávání nerozlišují mezi obsahem komunikace a souvisejícími komunikačními daty. Delší lhůty uchovávání posledně zmíněných je tedy nepředvídatelné. Článek 8 Úmluvy vyžaduje, aby tyto lhůty byly zakotveny v právních předpisech.

2.3. Závěr

Soud akceptoval, že hromadné sledování je pro smluvní státy Úmluvy životně důležité k identifikování hrozeb pro jejich národní bezpečnost. Uznala to ostatně i Benátská komise. Hromadné sledování však v sobě nese ohromný potenciál k zneužití zasahujícího do práv jednotlivců na respektování soukromého života.

Ačkoli režim hromadného sledování podle čl. 8 odst. 4 zákona o regulaci vyšetřovacích složek obsahuje řadu záruk, neobsahuje dostatečné a účinné záruky od počátku do konce sledování. Hromadné sledování zejména není povolováno nezávislým orgánem. Žádost

o povolení sledování nemusí obsahovat kategorie filtrů. Použití silných filtrů nepodléhá předchozímu inter-nímu schválení.

Tyto nedostatky se vztahují ke sledování jak obsahu komunikace, tak souvisejících komunikačních dat.

Dohled nezávislého komisaře a přezkum IPT jsou důležitými zárukami, avšak nejsou dostatečné k vyvážení zjištěných nedostatků.

Právní úprava hromadného sledování tak nedosahuje potřebné kvality, aby bylo zajištěno, že zásah do práv způsobený sledováním zůstane v mezích, které jsou v demokratické společnosti nezbytné. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

A.2. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelé, kteří byli novináři, dále namítali, že britský režim hromadného zachycování elektronické komunikace neposkytuje dostatečnou ochranu jejich privilegované komunikaci, čímž dochází k porušení článku 10 Úmluvy.

a) Stávající a nové obecné zásady

Soud připomněl, že ochrana novinářského zdroje je jedním ze základních kamenů svobody tisku. Příkaz odhalit zdroj může mít škodlivý dopad nejen na zdroj, jehož

identita by byla odhalena, ale i na dotčené médium, jehož reputace bude ohrožena, a na veřejnost jako takovou, v jejímž zájmu je mít možnost dostávat informace z anonymních zdrojů. Zásah do ochrany novinářského zdroje je proto v souladu s článkem 10 Úmluvy jen tehdy, pokud je odůvodněn prvořadým veřejným zájmem (*Sanoma Uitgevers B. V. proti Nizozemsku*, č. 38224/03, rozsudek velkého senátu ze dne 14. září 2010, § 51). K posouzení, zda tu takový veřejný zájem je, musí dojít před odhalením zdroje, a musí ho vykonat soudce či jiný nezávislý a nestranný orgán (tamtéž, § 52).

Ve vztahu k hromadnému sledování Soud rozvinul, že jsou-li použity silné filtry spojené s novinářem či v souvislosti s použitím silných filtrů je vysoce pravděpodobné, že bude analyzován novinářský materiál, jedná se o zásah, který je srovnatelný se zásahem způsobeným domovní prohlídkou v bydlíšti či na pracovišti novináře. V těchto případech může být shromážděno velké množství důvěrného novinářského materiálu, což může ochranu novinářského zdroje ohrozit dokonce více než prostý příkaz k odhalení zdroje určité informace. Proto předtím, než zpravodajské služby použijí silné filtry spojené s novinářem či s velkou pravděpodobností vedoucí k zachycení důvěrného novinářského materiálu, musí být tento postup posouzen soudcem či jiným nezávislým a nestranným orgánem, zda je odů-

Z

vodněn prvořadým veřejným zájmem a zda není možné sledovaného cíle dosáhnout méně invazivními prostředky.

I když nejsou použity výše vymezené silné filtry, stále je možné, že důvěrný novinářský materiál bude zachycen a analyzován. Tyto situace jsou nicméně odlišné od výše popsaných a míra narušení novinářského zdroje nebude na počátku předvídatelná. Soudce by proto předem nemohl posoudit, zda je dané sledování odůvodněné naléhavým veřejným zájmem. Přesto však, pokud vyjde najevo, že obsah komunikace či související komunikační data obsahují důvěrný žurnalistický materiál, jejich uchování a analyzování musí být povoleno soudcem či jiným nezávislým a nestranným orgánem, který posoudí, zda je takový postup odůvodněn naléhavým veřejným zájmem.

a) Použití těchto zásad na okolnosti projednávané věci

Soud úvodem akceptoval, že hromadné sledování v případě stěžovatelů, kteří se věnují novinářské činnosti,

zasahuje i do jejich práv chráněných článkem 10 Úmluvy. Dále připomněl, že příslušná právní úprava i v této souvislosti vykazuje stejné nedostatky, které identifikoval na poli článku 8 Úmluvy.

Nadto, právní úprava toliko vyžadovala, aby příslušný ministr při vydání povolení k zacílenému sledování „náležitě přihlédl“ k možnosti, že bude zachycena komunikace obsahující důvěrný novinářský materiál. Dále jen vyžadovala, aby nezbytnost a přiměřenost sledování důvěrného novinářského materiálu byly jasně zdokumentovány.

Soud uznal, že pravidla pro uchování, předávání a výmaz důvěrných novinářských materiálů poskytovala dostatečné záruky. Ty však dle Soudu nemohou vyvážit nedostatky zjištěné na poli článku 8 Úmluvy, absenci předchozího nezávislého povolení silných filtrů, které s velkou pravděpodobností mohou vést k zachycení důvěrného novinářského materiálu, a absenci nezávislého schválení uchování a analyzování novinářského materiálu, který byl zachycen bez přímého úmyslu. Došlo proto i k porušení článku 10 Úmluvy.

B. K ZÍSKÁVÁNÍ INFORMACÍ OD ZPRAVODAJSKÝCH SLUŽEB TŘETÍCH STÁTŮ

B.1. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé dále spatřovali porušení článku 8 Úmluvy v přijímání dat od zpravodajských služeb třetích států, zejména od služeb Spojených států amerických získaných v rámci programů PRISM a Upstream.

Soud úvodem akceptoval, že existovala možnost, že komunikace stěžovatelů byla v rámci programu Upstream zachycena a byla vyžádána britskými zpravodajskými službami. Stěžovatelé tedy musí být považováni za oběti možného porušení článku 8 Úmluvy.

a) Obecné zásady

Soud konstatoval, že v souvislosti s přijetím materiálu od zpravodajských služeb třetích států může dojít k zásahu do práv chráněných článkem 8 Úmluvy, a to úvodní žádostí o takový materiál a poté jeho přijetím a následným uchováváním, analyzováním a použitím. Opačný závěr by znamenal, že stát by se mohl vyhnout odpovědnosti na základě Úmluvy tím, že by sledováním pověřil zpravodajskou službu třetího státu, vyžádal si od ní materiál či domluvil přímý přístup do jejich informačních systémů.

Žádost o sledování, přijetí materiálu a jeho následné zacházení s ním proto musí být upraveno zákonem, který

Z

vyžádat pomoc třetí strany, přičemž je přiměřené a nezbytné si tuto komunikaci opatřit. Za výjimečných okolností, např. kdy technicky není možné si danou komunikaci opatřit na základě vnitrostátního povolení ke sledování, lze o pomoc zpravodajské služby třetích států požádat i bez vydání tohoto povolení. Soud poznamenal, že v praxi se tak zatím nikdy nestalo. Dle Soudu tato právní úprava dává jednotlivci dostatečná vodítka, kdy mohou být vyžádány zpravodajské materiály od třetích států. Soud shrnul, že jelikož se žádosti adresované třetím státům mohou týkat jen záležitostí, kde již bylo příslušným ministrem vydáno vnitrostátní povolení, není třeba se procesem povolení dále zvlášť zabývat.

Co se týká analyzování, použití, uchovávání, dalšího sdílení a výmazu zpravodajských dat obdržených ze zahraničí, Soud konstatoval, že vnitrostátní předpisy na ně vztahují stejné záruky jako na data opatřená vnitrostátními zpravodajskými službami. Dle Soudu skutečnost, že zákon tyto záruky vztahuje jen na materiál, u něhož je zřejmé, že by získán sledováním, a nikoli i na ten, který tak mohl být získán, není z pohledu článku 8

bude poskytovat adekvátní záruky proti zneužití. Soud uvedl, že tyto záruky musí být stejné jako u případů vlastního sledování vnitrostátní zpravodajskou službou. Jelikož nemusí být vždy jednoznačné, zda předávaný materiál skutečně byl získán sledováním, záruky se musí uplatnit na veškerý materiál, který je přijímán od cizí zpravodajské služby, který sledováním mohl být získán. Žádosti o sledování či materiály a následné zacházení s předanými daty musí podléhat nezávislému dohledu. Jednotlivec musí též mít k dispozici následný nezávislý přezkum.

b) Použití těchto zásad na okolnosti projednávané věci

Obdobně jako u samotného sledování Soud shledal, že sdílení zpravodajských dat má základ v zákoně o regulaci vyšetřovacích složek a praktickém kodexu a sleduje legitimní cíle ochrany národní bezpečnosti, předcházení nepokojům a trestné činnosti a ochrany práv a svobod jiných. Soud tak dále přistoupil ke společnému posouzení předvídatelnosti příslušných právních předpisů a nezbytnosti v demokratické společnosti.

Právní předpisy stanovily, že o zachycenou komunikaci a související komunikační data mohou zpravodajské služby své zahraniční protějšky požádat, jen bylo-li v dané věci vydáno vnitrostátní povolení k hromadnému sledování, určitou komunikaci není možné si opatřit vlastním sledováním, a je proto nezbytné si

Úmluvy zásadní. Příslušné záruky proto Soud považoval za dostatečné.

Nadto, další ochranu poskytuje dohled nezávislého komisaře a každý se může obrátit na IPT, který vykonává následnou kontrolu.

Soud proto učinil závěr, že příslušné právo obsahuje dostatečné záruky proti tomu, aby zpravodajské služby využívaly žádosti o asistenci zpravodajských služeb třetích států k obcházení zákona či závazků vyplývajících z Úmluvy. Stejně tak obsahuje dostatečné záruky ohledně následného zacházení se zpravodajskými materiálem pocházejícím ze zahraničí. K porušení článku 8 Úmluvy proto nedošlo.

B.2. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelé, kteří byli novináři, dále namítali, že získávání informací od zpravodajských služeb Spojených států amerických porušilo i jejich práva chráněná článkem 10 Úmluvy.

Soud shledal, že tato námitka nevyvolává žádné další otázky, než které byly řešeny na poli článku 8, a proto nedošlo ani k porušení článku 10 Úmluvy.

C. K ZÍSKÁVÁNÍ KOMUNIKAČNÍCH DAT OD POSKYTOVATELŮ KOMUNIKAČNÍCH SLUŽEB

Stěžovatelé konečně namítali, že režim získávání dat od poskytovatelů komunikačních služeb porušuje jejich práva chráněná články 8 a 10 Úmluvy.

Soud konstatoval, že britská vláda nijak nebrojila proti závěrům senátu Soudu. Ten ve svém rozsudku shledal, že jelikož byl příslušný zákon v rozporu s unijním právem, které mělo v dané oblasti aplikační přednost, nebylo sledování provedené na jeho základě v souladu se zákonem ve smyslu článku 8 Úmluvy. Rozpor s unijním právem spočíval v tom, že britské právo umožňovalo přístup ke komunikačním datům nikoli pouze v souvislosti s bojem proti závažné trestné činnosti, ale u jakékoli trestné činnosti, a že tento přístup mohl být realizován i bez předchozího přezkumu soudem či jiným nezávislým a nestranným orgánem. Ve vztahu k článku 10 Úmluvy senát Soudu shledal porušení, vedle absence omezení přístupu na případy boje proti závažné trestné činnosti, také v absenci soudního schválení přístupu ke komunikačním datům novináře vyjma případů, kdy jde přímo o žádost o odhalení zdroje.

S ohledem na výše řečené velký senát plně odkázal na závěry senátu a vyslovil porušení článků 8 i 10 Úmluvy.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudci Lemmens, Vehabović a Bošnjak k rozsudku připojili souhlasné stanovisko, v němž zdůraznili význam soukromí jednotlivce a popsali širší škodlivých následků, které sledování má. Považovali za nutné tak učinit pro vyvážení rozsudku, který zdůrazňuje jen význam hromadného sledování pro ochranu společnosti. Dále poukázali na to, že jednotlivá kritéria, která Soud vymezil, neposkytují dostatečnou ochranu. Soud totiž stanovil, že tyto záruky mají ve vnitrostátním právu být zakotveny, avšak neurčil minimální míru jejich ochrany. Nadto, absence či nedostatečnost určité záruky může být dle Soudu napravena kumulativním posouzením všech záruk. Určení jasné minimální úrovně každé ze záruk by dle soudců poskytlo větší ochranu.

Soudce Pinto de Albuquerque nesouhlasil se závěrem většiny o neporušení článků 8 a 10 v aspektu získávání informací od zahraničních zpravodajských služeb. Nabídl dále rozsáhlé alternativní odůvodnění závěrů o porušení článků 8 a 10 Úmluvy stanovující hromadnému sledování přísnější pravidla.

Z

Soudci Lemmens, Vehabović, Ranzoni a Bošnjak též nesouhlasili se závěrem většiny o neporušení článků 8 a 10 v aspektu získávání informací od zahraničních zpravodajských služeb. Poukázali zejména na to, že nedostatek týkající se nedostatku nezávislého povolení hromadného sledování vnitrostátními zpravodajskými službami je stejně relevantní i pro přijímání zpravodajských informací od zahraničních služeb.

Znevážení veřejných památníků

Rozsudek ze dne 6. dubna 2021 ve věci č. 10783/14 – Handzhiyski proti Bulharsku

Senát čtvrté sekce Soudu poměrem šesti hlasů proti jednomu shledal porušení článku 10 Úmluvy v souvislosti s uložením správní pokuty místnímu politikovi za to, že na sochu zakladatele bulharské sociálně-demokratické strany umístil doplňky Dědy Mráze.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel žije ve městě Blagoevgrad, pojmenovaném po Dimitru Blagoevovi, který v roce 1891 založil bulharskou sociálně-demokratickou stranu. Uvedená strana pak v letech 1919–1990 fungovala pod názvem komunistická a po pádu režimu se přejmenovala na socialistickou. V roce 1971 byla na hlavním náměstí Blagoevgradu vztyčena socha Dimitra Blagoeva. V červnu 2013 vypukly v Bulharsku demonstrace proti tehdejší nové vládě, která byla v parlamentu podporovaná koalicí, jejímž hlavním členem byla socialistická strana. Stěžovatel byl v té době předsedou místní pobočky opoziční strany, která podporovala protivládní protesty.

Na Vánoce 2013 neznámí pachatelé natřeli sochu Dimitra Blagoeva červenou a bílou barvou a na podstavec sochy nastříkali nápis ‚Děda Mráz‘. Později téhož dne se stěžovatel vydal k takto pomalované soše, kolem níž se mezitím shromáždila skupina lidí včetně novinářů. Nasadil jí na hlavu červenou čepici Dědy Mráze a k nohám jí položil červený pytel s nápisem ‚rezignace‘.

Následně byl stěžovatel za toto počínání obviněn z pře-
stupku drobného výtržnictví. Během soudního procesu
vedl, že motivem jeho jednání bylo vyjádřit protest
proti vládě. Prvostupňový soud ho shledal vinným a ulo-
žil mu správní pokutu ve výši zhruba 51 eur. V odůvod-
nění rozsudku soud mj. uvedl, že i kdyby byl Dimitr Bla-
goev kontroverzní historickou osobností, neopravňo-
valo to stěžovatele k jednání zesměšňujícímu jeho so-
chu. Ta stojí v centru Blagoevgradu již po dlouhou dobu
a je třeba ji respektovat a chránit; k tomu ostatně Bul-
harsko zavazují i mezinárodní úmluvy o ochraně kultur-
ního dědictví, k nimž přistoupilo. Dimitr Blagoev navíc
představuje jeden ze symbolů Blagoevgradu, o čemž
svědčí i samotný název města, který se ani po pádu ko-
munistického režimu nezměnil. Stěžovatel tedy překro-
čil tenkou hranici mezi vhodným politickým vánočním
vtipem a výtržnictvím.

V lednu 2014 byl tento rozsudek potvrzen odvolacím
soudem a stěžovatel zaplatil uloženou pokutu.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal porušení svobody projevu.

a) K přijatelnosti

Vláda vznesla námitku absence podstatné újmy
ve smyslu článku čl. 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy. Soud

konstatoval, že při posuzování rozsahu újmy vzniklé
v projednávané věci nemůže být jediným kritériem výše
uložené pokuty. V dané věci se totiž stěžovateli jednalo
o princip – o otázku, zda jím zvolená forma protestu je
legitimním výkonem svobody projevu. Podle citova-
ného ustanovení Úmluvy tu tedy „dodržování lidských
práv zaručených v Úmluvě (...) vyžaduje přezkoumání
stížnosti“.

b) K odůvodněnosti

Dle Soudu se jednalo o zásah do svobody projevu
podle článku 10 Úmluvy, který byl ve smyslu druhého
odstavce tohoto ustanovení ‚stanovený zákonem‘ a sle-
doval jeden ze zde vyjmenovaných legitimních cílů, a to
konkrétně ochranu práv jiných osob, které mohly být
stěžovatelovým jednáním dotčeny. Zbývá tedy vyhod-
notit, zda byl namítaný zásah na dosažení tohoto cíle
‚nezbytný v demokratické společnosti‘.

Soud v této souvislosti předně uvedl, že pokuta vymě-
řená stěžovateli byla nejnižší, jakou bylo možné za daný
přestupek uložit; stěžovatel ji byl schopen zaplatit prak-
ticky okamžitě a podle všeho bez jakýchkoliv potíží. Na-
víc se jednalo toliko o správní řízení, takže stěžovatel
nezískal záznam v trestním rejstříku. Klíčová otázka tu-
díž zní, zda vůbec bylo oprávněné sankcionovat stěžo-
vatelovo jednání. Motivací tohoto jednání bylo vyjádřit
protest proti tehdejší vládě, a to v kontextu dlouho-

Z

dobých celonárodních protivládních demonstrací. Tře-
baže čin stěžovatele nebyl zamýšlen jako umělecký pro-
jev, nepostrádal prvky satiry, která z definice zahrnuje
zveličování a zkreslení reality, čímž usiluje o provokaci
a agitaci. Každý zásah do takového projevu je přitom
nutno přezkoumat se zvláštní pečlivostí (*Eon proti
Francii*, č. 26118/10, rozsudek ze dne 14. března 2013,
§ 60).

Pokud jde o veřejné památníky, jelikož tvoří součást
kulturního dědictví společnosti, lze v obecné rovině po-
važovat za legitimní ta opatření – včetně přiměřených
sankcí –, která směřují proti jejich ničení či poškozování.
V demokratické společnosti a v podmínkách právního
státu je totiž nutné řešit osud veřejných památníků pro-
střednictvím příslušných zákonných mechanismů, a ne
násilnými či pokoutnými cestami. V projednávané věci
nicméně stěžovatel sochu Dimitra Blagoeva fyzicky ni-
jak nepoškodil; toliko na její hlavu umístil čepici a k jejím
nohám pytel. Nebyly předloženy ani důkazy o tom,
že by stěžovatel své jednání koordinoval s osobami,
které sochu pomalovaly.

Co se týče počínání tohoto druhu – tj. jednání, které je
způsobivé daný památník znevážit, avšak fyzicky ho ne-
poškozuje –, otázka případných nezbytných sankcí je
složitější a závisí na několika kritériích. Patří mezi ně
zejména přesná povaha činu, jeho motivace a zamýš-
lené poselství. Dle Soudu tu např. akt, jehož úmyslem
je kritizovat vládu či její politiku, případně upozornit
na utrpení znevýhodněné společenské skupiny, nelze
klást na roveň s urážkou památky obětí masových zvěr-
stev. Dalšími relevantními faktory je tu společenský vý-
znam dané památky, hodnoty a myšlenky, které symbo-
lizuje, jakož i stupeň úcty, které se v příslušné komunitě
těší.

V projednávané věci je zjevné, že úmyslem stěžovatele
bylo protestovat proti tehdejší vládě a straně, která ji
podporovala, a ne odsoudit historickou roli či osobu Di-
mitra Blagoeva. Stěžovatel jednoduše využil před-
mětný památník jako symbol politické strany, kterou
chtěl kritizovat. Stěží tedy lze tvrdit, že jeho jednání
představovalo pohrdání ustálenými společenskými
hodnotami. Navíc daná socha byla v Blagoevgradu vzty-
čena v době komunismu, což naznačuje její propojenost

s hodnotami a myšlenkami tohoto režimu. Nelze ji tedy srovnávat např. s památníky vojáků, kteří položili život při obraně vlasti (*a contrario*, *Sinkova proti Ukrajině*, č. 39496/11, rozsudek ze dne 27. února 2018, § 110). Je možné, že se některé osoby v důsledku jednání stěžovatele cítily dotčeny. Svoboda projevu se však nevztahuje pouze na informace či myšlenky, které jsou přijímány veskrze pozitivně, případně na ty, které jsou považovány za neškodné či bezvýznamné, nýbrž i na ty, které uráží, šokují či znepokojují část obyvatelstva nebo i stát (*Handside proti Spojenému království*, č. 5493/72, rozsudek ze dne 7. prosince 1976, § 49).

Soud dospěl k závěru, že v projednávané věci nebyl zásah do práva stěžovatele na svobodu projevu v demokratické společnosti nezbytný, a k porušení článku 10 Úmluvy tudíž došlo.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudce Vehabović ve svém nesouhlasném stanovisku vyčetl většinu nekonzistentní přístup: okolnosti projednávané věci jsou dle jeho názoru srovnatelné s uvedenou věcí *Sinkova proti Ukrajině* (kde stěžovatelka usmažila vajíčka na věčném ohni u hrobu neznámého vojína), avšak verdikt Soudu je tu opačný. Současný rozsudek podle něj vysílá nebezpečné poselství: hanobení veřejných památníků je v pořádku, pokud nedojde k jejich poškození. To lze lehce pochopit jako výzvu k podobným nenásilným činům namířeným proti sochám,

stránce, učitel mu řekl: ‚Blázne, ne tuhle stránku. Nechtěl jsem tě urazit, protože vím, že zavoláš tatínkovi.‘

Podle psychologických vyšetření, která stěžovatel v době od září do listopadu 2011 podstoupil, trpí v důsledku jednání učitele matematiky akutní úzkostnou poruchou.

Již v září 2011 se otec stěžovatele opakovaně obrátil na orgány školy, veřejného ochránce práv dětí, školní inspekci, policii a státní zastupitelství: písemně je informoval o počínání učitele a požádal o poskytnutí ochrany synovi. V návaznosti na to počátkem října 2011 podstoupil učitel rozhovor se školní psycholožkou, která mu vytkla použití nevhodných slov. Následně školní psycholožka navrhla stěžovateli společné setkání s učitelem, na což tento nereagoval. Stěžovatelův otec posléze požádal o pomoc ministerstvo školství, které v listopadu 2011 provedlo šetření spočívající v rozhovorech s učitelem, školní psycholožkou, ředitelem školy, stěžovatelem a jeho spolužáky. Ministerstvo rovněž realizovalo mezi studenty anonymní průzkum ohledně jejich spokojenosti s výukou dotyčného učitele. Na základě uvedeného ministerstvo shledalo, že učitel si

památníkům či posvátným místům, což se může dotknout cítění těch, kteří podporují existenci těchto míst.

Ponižování studenta učitelem

Rozsudek ze dne 22. dubna 2021 ve věci č. 29555/13 – F. O. proti Chorvatsku

Senát první sekce Soudu rozhodl čtyřmi hlasy proti třem, že urážlivými slovními útoky učitele vůči studentovi a nedostatečnou reakcí vnitrostátních orgánů na takové jednání došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel nastoupil na podzim 2011 do posledního ročníku střední školy. Během září přišel jednou společně s několika dalšími spolužáky pozdě na hodinu matematiky; učitel se rozkřikl a označil stěžovatele výrazy jako ‚kretén‘, ‚idiot‘, ‚blázen‘, ‚křupan‘ a ‚pitomý policajt‘ (otec stěžovatele totiž pracoval pro policii). Stěžovatel toto chování nahlásil řediteli školy; učitel následně na vyučování prohlásil: ‚Pokud se bláznovi řekne, že je blázen, neměl by to brát jako urážku.‘ Když stěžovatel o týden později při hodině otevřel učebnici na špatné

řáděně plní všechny své povinnosti a naprostá většina studentů ho hodnotí kladně. Závěr zprávy ministerstva obsahoval doporučení, aby se záležitost vyřešila pohovorem mezi školními orgány a otcem stěžovatele.

Mezitím, počátkem listopadu 2011, podal stěžovatel na učitele trestní oznámení za šikanu. Policie následně vyslechla studenty školy; několik z nich uvedlo, že dotyčný učitel při hodinách občas používal nevhodné až urážlivé výrazy a byl obzvláště přísný na studenty, kterým – jako např. stěžovateli – činila matematika potíže. Dle jiných studentů se však u tohoto učitele jednalo spíše o specifický druh humoru. Většina studentů se netajila tím, že se obává odpovědět na otázky policie otevřeně, aby se nedostali do problémů. V červnu 2012 státní zastupitelství odmítlo trestní oznámení stěžovatele. Konstatovalo, že se sice podle všeho jedná o nekonvenčního učitele, avšak jeho urážky vůči stěžovateli nebyly takové intenzity, aby se daly hodnotit jako šikana. Stejně tak zdravotní obtíže stěžovatele nebyly tak závažné, aby bylo možné hovořit o poškození jeho tělesného či duševního zdraví. Následně podaná ústavní stížnost stěžovatele byla odmítnuta.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že šikanou ze strany učitele a neschopností vnitrostátních orgánů účinně zareagovat na jeho stížnosti došlo k porušení jeho práv zaručených článkem 8 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Dle názoru Soudu není v projednávané věci sporu o tom, že urážky, jimiž byl stěžovatel častován, ovlivnily jeho duševní pohodu, důstojnost a morální integritu. Byly navíc vysloveny před ostatními studenty, což ještě prohloubilo ponížení stěžovatele. V neposlední řadě se jich dopustil učitel jakožto osoba, která byla vůči stěžovateli v postavení autority a moci. Za těchto okolností projednávaná věc zjevně spadá pod právo na respektování soukromého života zaručené článkem 8 Úmluvy.

b) K odůvodněnosti

Soud předně konstatoval, že jakékoli násilí či zneužívání ze strany učitelů a dalších zástupců školních institucí je neslučitelné s právem dětí na vzdělání a respektování jejich soukromého života. Prvořadou úlohou školních orgánů je zajistit bezpečí studentů, a tedy chránit je před jakoukoli formou násilí v době, kdy jsou pod jejich dohledem (*Kayak proti Turecku*, č. 60444/08, rozsudek ze dne 10. července 2012, § 59).

učitelů, existující právní rámec v zásadě umožňoval chránit děti před násilím či zneužíváním v školním prostředí. Volba vhodné reakce státu by přitom měla být odstupňována v závislosti od závažnosti dané situace. Za okolností projednávané věci nebylo dle Soudu z hlediska naplnění závazků státu na poli článku 8 Úmluvy nezbytné využít nástroje trestního práva. Chorvatská právní úprava totiž zakotvuje i jiné možnosti, zejména mechanismy spadající do působnosti ministerstva školství. Jedná se konkrétně o vzdělávací inspekci (kde může daný inspektor nařídit různá opatření na ochranu studentů, případně dát podnět k zahájení přestupkového či trestního řízení) a pedagogický dohled (který je zaměřen na hodnocení výuky a jehož výsledkem může být návrh kroků potřebných na zlepšení neuspokojivého stavu).

V projednávané věci nebylo přijato žádné konkrétní opatření až do chvíle, kdy otec stěžovatele rozeslal podněty na nejrůznější orgány. I poté však došlo pouze k vyslovení napomenutí ze strany školní psycholožky; ve věci nebylo přijato žádné formální rozhodnutí či opatření ani nebyly uvedeny do chodu výše popsané mechanismy podléhající ministerstvu školství. Vnitro-

V projednávané věci se Soud nejprve zaměřil na počínání učitele vůči stěžovateli. Dle Soudu nelze pro toto jednání najít žádné ospravedlnění. Jakožto osoba v postavení autority se učitel vůči stěžovateli dopouštěl ponižujících a zesměšňujících slovních útoků, což mohlo mít významný dopad na důstojnost a duševní vývoj stěžovatele. Přestože tyto útoky nedosahovaly zvláště vysoké intenzity a nevyústily se v systematictější šikanu, jako učitel si měl být vědom toho, že jakákoliv forma násilí vůči studentům slovního, bez ohledu na jeho intenzitu, je ve školním prostředí nepřijatelná. Četnost, závažnost újmy a úmysl újmu způsobit přitom nejsou nutným definičním znakem násilí či zneužívání ve školním prostředí. Již samotné počínání učitele vůči stěžovateli je tedy dle Soudu nepřijatelným zásahem do práva na respektování soukromého života, za nějž zodpovídá stát, a který by tudíž sám osobě postačoval pro závěr o porušení článku 8 Úmluvy.

Soud však zároveň uvedl, že považuje za důležité zabývat se i reakcí vnitrostátních orgánů na podněty stěžovatele. V obecné rovině je zde dle Soudu nutné, aby vnitrostátní orgány přijaly náležitá zákonná, administrativní, sociální a vzdělávací opatření za účelem nastolení nulové tolerance vůči jakémukoliv násilí či zneužívání dětí v školním prostředí, jakož i zajištění odpovědnosti pachatelů v rovině trestní, civilní, správní a profesní. Co se týče situace v Chorvatsku v rozhodné době, byť chyběl zvláštní mechanismus na potírání šikany ze strany

Z

státní orgány zcela opomenuly, že v projednávané věci nebylo ve hře pouze urovnání vztahů mezi stěžovatelem a příslušným učitelem, ale také potřeba řešit nepřipustné chování tohoto učitele obecně, neboť se podle dostupných informací dotýkalo širšího okruhu studentů. Ministerstvo sice později na žádost stěžovatelova otce provedlo ve škole šetření, avšak ani to nevyústilo do kroků, které byly v kompetenci ministerstva a mohly situaci zlepšit, jako např. přijetí náležitých opatření na ochranu studentů, poskytnutí speciálního školení danému učiteli či vznesení podnětu k zahájení přestupkového či trestního řízení. Místo toho ministerstvo záležitost uzavřelo toliko doporučením pohovoru mezi školními orgány a otcem stěžovatele. Dle Soudu mělo být přitom vnitrostátním orgánům zřejmé, že jednání a metody daného učitele vyžadují razantnější a pečlivější reakci. Jelikož tyto orgány nezareagovaly v projednávané věci odpovídajícím způsobem, došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudci Wojtyczek a Paczolay ve svém nesouhlasném stanovisku uvedli, že stížnost měla být odmítnuta,

jelikož dané slovní útoky nedosáhly takové úrovně závažnosti, která zakládá použitelnost článku 8 Úmluvy. K obdobnému závěru dospěl i soudce Ktistakis, který poukázal na to, že v rozhodné době byl stěžovatel téměř dospělý, jednání učitele nemělo podle všeho dlouhodobý či vážný dopad na jeho vývoj a neodrazilo se ani v jeho školních výsledcích.

Svoboda projevu ve světě sportu

Rozsudek ze dne 18. května 2021 ve věci č. 48924/16 – *Naki a Amed Sportif Faaliyetler Kulübü Derneği proti Turecku*

Senát druhé sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že bylo porušeno právo prvního stěžovatele na svobodu projevu, zaručené článkem 10 Úmluvy, v souvislosti se sportovní a peněžitou sankcí uloženou za jeho vyjádření na Facebooku po vyhraném zápase a právo druhého stěžovatele coby fotbalového klubu, který stěžovatele zaměstnával, chráněné čl. 6 odst. 1 Úmluvy, na nezávislý a nestranný sportovní rozhodčí soud, který rozhodnutí o sankci přezkoumával.

diska vyčerpání prostředků nápravy tvrdila, že druhý stěžovatel nepožádal rozhodčí výbor o obnovu řízení. Soud první námitku zamítl s tím, že stěžovatel byl stejně uznán vinným z porušení předpisů, a druhou námitku s argumentem, že návrh na obnovu řízení je mimořádným opravným prostředkem, který pro účely podání stížnosti není třeba vyčerpat (*Merter a ostatní proti Turecku*, č. 2249/03, rozsudek ze dne 23. března 2010, § 33).

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY OHLEDNĚ NEZÁVISLOSTI A NESTRANNOSTI ROZHODČÍHO VÝBORU

a) K přijatelnosti

Vláda poukazovala na to, že tato stížnostní námitka je neslučitelná s dovolávaným ustanovením Úmluvy *ratione materiae*, tedy že se řízení před orgány sportu netýkalo občanských práv a závazků. Soud sice připustil, že první stěžovatel ani nebyl účastníkem přezkumného

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

První stěžovatel je profesionální hráč kopané, který v rozhodné době vystupoval v barvách tureckého prvotřígového klubu, jenž je druhým stěžovatelem. Po vyhraném zápase v lednu 2016 zveřejnil na svém facebookovém účtu mimo jiné, že je hrdý na svůj klub za to, že je paprskem naděje lidu v tomto těžkém období, že mužstvo nastoupilo na hřiště s vírou ve svobodu a vítězilo a že toto vítězství hráči věnují všem, kdo přišli o život či utrpěli zranění během pronásledování, jež postihlo v posledních týdnech zemi. Příspěvek zakončil slovy: „Ať žije svoboda!“

Kárná komise prvnímu stěžovateli uložila zákaz účasti ve dvanácti zápasech a pokutu, a to s odvoláním na příslušný sportovní předpis, který zakazoval protisportovní výroky, jež mohou poškodit pověst kopané, vyzývat k násilí a nekázní ve sportu, vyvolávat nespokojenost fanoušků a šířit ideologickou propagandu. Na verdiktu nic nezměnil ani přezkum ze strany rozhodčího výboru Turecké fotbalové federace, na který se obrátil druhý stěžovatel.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K PŘEDBĚŽNÝM NÁMITKÁM VLÁDY

Vláda z hlediska postavení oběti u prvního stěžovatele namítala, že pokutu zaplatil druhý stěžovatel, a z hle-

Z

řízení před rozhodčím výborem, takže nemůže být považován za oběť porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy v tomto řízení, avšak druhý stěžovatel nemohl po dvanácti zápasech využít výkonů svého hráče, který byl jeho placeným zaměstnancem, a pobírat případné příjmy odvozené z jeho přítomnosti na hřišti. Klub tak utrpěl ztrátu, takže jeho zájmy jsou nepochybně majetkové povahy, a tedy „občanskými právy a závazky“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

b) K odůvodněnosti

Soud rozhodl o porušení práva druhého stěžovatele na spravedlivý proces, a to zcela v linii své judikatury ve věci *Ali Rıza a ostatní proti Turecku* (č. 30226/10 et 4 další, rozsudek ze dne 28. ledna 2020, § 45–141), na kterou odkázal s tím, že rozhodčí výbor trpí strukturálními nedostatky vyplývajícími ze širokých oprávnění předsedy správní rady Turecké fotbalové federace při organizaci činnosti výboru a chybí záruky, které by chránily členy výboru před vnějšími tlaky.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY OHLEDNĚ INTERNETOVÉHO PROJEVU PRVNÍHO STĚŽOVATELE

Podle prvního stěžovatele byl jeho postih za zprávu zveřejněnou na Facebooku porušením svobody projevu.

Soud měl za to, že uložené sankce představovaly zásah do svobody projevu a že měly zákonný základ v příslušném ustanovení sportovního předpisu. I přes pochybnosti se dále rozhodl vyjít z hypotézy, že tyto sankce sledovaly legitimní cíl ochrany pořádku a předcházení zločinnosti.

Soud ohledně proporcionality zásahu odkázal na zásady své judikatury v této oblasti (*Bédat proti Švýcarsku*, č. 56925/08, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2016, § 48; *Kula proti Turecku*, č. 20233/06, rozsudek ze dne 19. června 2018, § 45–46) a dodal, že při posouzení nezbytnosti zásahu do svobody projevu vychází v zásadě z odůvodnění uvedeného vnitrostátními orgány (*Gözel a Özer proti Turecku*, č. 43453/04 a 31098/05, rozsudek ze dne 6. července 2010, § 51).

Soud podotkl, že odůvodnění, k němuž se oba sportovní orgány uchýlily, neumožňuje určit, zda v souladu s kritérii jeho judikatury provedly odpovídající vyvažování stěžovatelovy svobody projevu s dalšími dotče-

nými zájmy, jako je zachování pořádku a smíru ve fotbalové komunitě. Orgány v podstatě citovaly znění předpisu, na který odkazovaly, aniž vysvětlily, v čem projev prvního stěžovatele nabádal k násilí, nenávisti nebo nesnášenlivosti (*Perinçek proti Švýcarsku*, č. 27510/08, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015, § 204–208). Jejich rozhodnutí neobsahují uspokojivou odpověď na to, zda byl zásah skutečně odůvodněný, nepřezkoumala kontext, v němž byl projev učiněn, nebo potenciální škodlivost jeho zveřejnění. Ve shrnutí tedy vnitrostátní orgány neprovedly vhodný rozbor případu ve světle relevantních kritérií známých z judikatury Soudu (*Gözel a Özer proti Turecku*, cit. výše, tamtéž). Nebylo tudíž v rozporu s článkem 10 Úmluvy prokázáno, že by tyto důvody byly pro zásah do svobody projevu prvního stěžovatele relevantní a dostatečné a že byl zásah nezbytný v demokratické společnosti.

Z

Nové stížnosti a oznámení proti České republice

Ve třetím čtvrtletí roku 2021 Soud vládě České republiky oznámil dvě stížnosti. Ze strany jiných mezinárodních kontrolních orgánů v oblasti lidských práv neobdržela vláda žádná nová oznámení či kolektivní stížnosti.

Stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva

Délky řízení

U obou stížností Soud vládě s odkazem na rozsudek ve věci *Golha proti České republice* (č. 7051/06, rozsudek ze dne 26. května 2011) sdělil, že podle jejich prvotního posouzení má za to, že otázka, kterou nastolují, je již předmětem jeho ustálené judikatury, a proto stížnosti zamýšlí přidělit k projednání tříčlennému výboru a rozhodnout o nich v zásadě bez nutnosti předložení stanoviska vlády. Současně Soud předložil vládě kvalifikovaný návrh smírného urovnání.

Dostálová (č. 35557/21) – průtahy v občanskoprávním řízení

Stížnost se týká namítaného porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy z důvodu nepřiměřené délky občanského soudního řízení, v němž stěžovatelka vystupovala jako jedna z mnoha desítek jeho účastníků. Namítá, že dané řízení trvalo v souhrnu na dvou stupních soudní soustavy 9 let a 13 dní. Na vnitrostátní úrovni za nepřiměřenou délku tohoto řízení obdržela jako náhradu nemajetkové újmy odškodnění odpovídající přibližně částce 1 820 eur. Tu stěžovatelka považuje za nepřiměřeně nízkou vzhledem k tomu, jaké částky bývají v obdobných případech českými soudy přiznávány.

Urválek (č. 35562/21) – průtahy v obchodním sporu

Stěžovatel podobně jako v předešlém případě napadá nepřiměřenou délku nalézacího řízení, které se v jeho věci týkalo uplatnění práva ze směnky, kde vystupoval

Z

na straně žalované. Poukazuje přitom na to, že dané řízení trvalo před soudy čtyř stupňů celkem přes 8 let a 6 měsíců. Vnitrostátní soudy mu nepřiznaly žádné odškodnění, jelikož měly za to, že postup nalézacích soudů byl víceméně plynulý, koncentrovaný a bez průtahů mezi jednotlivými úkony.

Velký senát Soudu

Ve třetím čtvrtletí roku 2021 vydal velký senát pouze jeden rozsudek, a to ve věci *M. A. proti Dánsku*. Více se o něm dočtete v závěrečné kapitole. Dále přijal rozhodnutí, kterým zamítl žádost o vydání stanoviska k výkladu Úmluvy o lidských právech a biomedicíně.

Oviedská úmluva

Žádost o stanovisko k výkladu Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (Oviedská úmluva)

Výbor Rady Evropy pro bioetiku požádal Soud o stanovisko k výkladu Oviedské úmluvy na základě jejího článku 29. Soudu položil dvě otázky. V první se dotázal, jaké z úmluvy vyplývají minimální podmínky na ochranu osob s vážnou duševní poruchou, které jsou podrobeny zdravotnímu zákroku bez svého souhlasu. Cílem druhé otázky bylo ozřejmit, zda v situaci, kdy je výše zmíněný nedobrovolný zákrok nutný na ochranu zdraví samotné dotčené osoby, platí stejné ochranné podmínky jako v případě, kdy je účelem zákroku zabránit závažné újmě u jiných osob. Velký senát dospěl k závěru, že nemá

pravomoc odpovědět ani na jednu z těchto otázek. Odůvodnil to především tím, že jejich zodpovězení by šlo nad rámec pouhého právního výkladu textu. Bylo by ve skutečnosti politickým rozhodováním a pozměněním či doplněním obsahu daného mezinárodního instrumentu. Velký senát nicméně na okraj poznamenal, že úroveň ochrany podle Oviedské úmluvy by v každém případě neměla být nižší než úroveň ochrany plynoucí z příslušných ustanovení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, jak je vykládá judikatura Soudu.

Rozhodnutí Soudu je k dispozici [zde](#), tisková zpráva [zde](#).

Ve sledovaném období se nově do okruhu stížností, jimiž se bude zabývat velký senát, dostaly čtyři případy: ve dvou z nich rozhodlo kolegium pěti soudců o postoupení věci velkému senátu na základě žádosti stěžovatele (*Halet proti Lucembursku a Hurbain proti Belgii*) a u dvou stížností se senát vzdal pravomoci ve prospěch velkému senátu (*Macatė proti Litvě a McCallum proti Itálii*).

Z

Whistleblowing u soukromého zaměstnavatele

Halet proti Lucembursku (č. 21884/18)

Věc byla velkému senátu postoupena na žádost stěžovatele v září 2021. Stížnost se týká jeho odsouzení v trestním řízení k peněžitému trestu ve výši 1000 eur za to, že jako zaměstnanec soukromé společnosti Price-waterhouseCoopers poskytl novináři interní dokumenty firmy, zejména daňová přiznání klientů. Novinář pak tyto dokumenty využil ke zpracování reportáže o daňových zvýhodněních a daňových únicích nadnárodních společností v Lucembursku (tzv. kauza Luxleaks). Senát třetí sekce v rozsudku ze dne 11. května 2021 pěti hlasy proti dvěma rozhodl, že nedošlo k porušení článku 10 Úmluvy chránícího svobodu projevu. Svůj závěr založil především na tom, že zhruba rok před stěžovatelem už podobné dokumenty poskytl médiím jiný zaměstnanec dané firmy; nejednalo se tedy o „klíčovou, novou a doposud neznámou informaci“.

Tiskovou zprávu o postoupení věci velkému senátu je možné najít [zde](#).

Právo na zapomnění

Hurbain proti Belgii (č. 57292/16)

Věc byla velkému senátu postoupena na žádost stěžovatele v říjnu 2021. Stěžovatelem je redaktor belgického deníku, kterému soudy uložily povinnost anonymizovat v elektronickém archivu jeho novin 20 let starý článek o smrtelné dopravní nehodě, který zmiňoval plné jméno pachatele. Ten nebyl veřejně známou osobou a v mezidobí si již trest odpykal. Senát třetí sekce Soudu v rozsudku ze dne 22. června 2021 rozhodl šesti hlasy proti jednomu o neporušení článku 10 Úmluvy. Poukázal zejména na to, že po uplynutí jisté doby by pachateli trestného činu mělo být umožněno znovu si vybudovat svůj život, aniž by ho veřejnost konfrontovala s jeho chybami z minulosti, pokud taková informace není ve veřejném zájmu.

Tiskovou zprávu o postoupení věci velkému senátu je možné najít [zde](#).

Dětská knížka s LGBT tematikou

Macatė proti Litvě (č. 61435/19)

Věc byla velkému senátu Soudu předána senátem, kterému byla stížnost přidělena k rozhodnutí, v srpnu 2021. Stížnost podala litevská spisovatelka, která později zemřela. V řízení před Soudem nyní pokračuje její matka. Stěžovatelka napsala knížku určenou především dětem ve věku kolem deseti let, která obsahovala šest pohádek. Každá pohádka se týkala některé z marginalizovaných sociálních skupin. Dvě z těchto pohádek tvořily příběhy o vztahu a sňatku osob stejného pohlaví. Záhy po vydání knížky státní orgány usoudily, že zmíněné dvě pohádky nejsou v souladu se zákonem na ochranu dětí a mladistvých před informacemi s negativním dopadem. Nakladatelství v reakci na to umístilo na knihu upozornění, že může být škodlivá pro děti mladší 14 let. Stěžovatelka podala proti nakladatelství neúspěšně občanskoprávní žalobu. Ve své stížnosti namítá porušení článku 10 Úmluvy (svoboda projevu) ve spojení s článkem 14 (zákaz diskriminace).

Tisková zpráva k předání věci velkému senátu je k dispozici [zde](#).

Extradice do USA

McCallum proti Itálii (č. 20863/21)

Stěžovatelkou je americká občanka, která se v současné době nachází ve vazbě v Itálii. V červnu 2020 rozhodl italský odvolací soud o jejím vydání k trestnímu stíhání do USA, kde je podezřelá z vraždy svého manžela. Toto rozhodnutí následně potvrdil i dovolací soud. V dubnu 2021 podala stěžovatelka stížnost k Soudu, v níž s odvoláním se na článek 3 Úmluvy (zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení anebo trestu) uvedla, že pokud dojde k jejímu vydání do USA, hrozí jí skutečné riziko doživotního trestu odnětí svobody bez možnosti předčasného propuštění. V den podání stížnosti vydal Soud předběžné opatření podle článku 39 jednacího řádu, dle něhož italská vláda nemá po dobu trvání řízení před Soudem vydat stěžovatelku do USA. V září 2021 příslušný senát rozhodl o vzdání se pravomoci ve prospěch velkému senátu.

Tisková zpráva k předání věci velkému senátu je k dispozici [zde](#).

Z

Výkon rozsudků Soudu

Za třetí čtvrtletí je namístě informovat o předložení zprávy o výkonu rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice* Výboru ministrů, který na jejím základě bude posuzovat pokračující úsilí českých orgánů zajistit rovný přístup romských žáků ke vzdělání. V září 2021 došlo rovněž k přijetí stěžejní novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která výrazně omezuje možnost umístování nejmenších dětí do kojeneckých ústavů a navyšuje odměny pěstounům. Stávající systém umístování dětí do dětských domovů pro děti do tří let věku kritizoval Evropský výbor pro sociální práva ve svém rozhodnutí ve věci *ERRC a MDAC proti České republice*.

Rovný přístup romských žáků ke vzdělání

D. H. a ostatní proti České republice

Vláda dne 30. září 2021 předložila Výboru ministrů zprávu o výkonu rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice*. Výbor v ní informovala o vývoji na cestě k zajištění rovného přístupu romských žáků ke vzdělání

rovného přístupu romských žáků ke vzdělávání. Vláda dále uvedla, že je v současnosti zadáván výzkum pro vytvoření účinné strategie směřující ke snížení počtu romských žáků vzdělávaných dle RVP ZV UV mimo běžné školy a třídy. Ve školním roce 2020/21 bylo totiž ve třídách či školách zřízených dle § 16 odst. 9 školského zákona vzděláváno 75,7 % romských žáků vzdělávaných dle RVP ZV UV. Na tento vysoký podíl upozorňoval Výbor ministrů ve svém předchozím rozhodnutí z prosince 2020. Zpráva obsahuje též údaje o naplňování povinné předškolní docházky a jejího možného nahrazení skrze individuální vzdělávání. V neposlední řadě vláda poskytla informace o podporovaných diagnostických nástrojích pro zjištění specifických vzdělávacích potřeb a vyhodnocení jejich používání v praxi. Úplný text zprávy o výkonu rozsudku je k dispozici v anglickém jazyce [zde](#).

za poslední rok. Zpráva v první řadě uvádí kvalifikované odhady počtu romských žáků na základních školách dle různých vzdělávacích programů. Dle těchto údajů se ve školním roce 2020/21 na základních školách vzdělávalo 34 267 romských žáků (o 499 romských žáků více než v předchozím roce), což představuje 3,6 % z celkového počtu žáků na školách. Dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání se sníženými nároky na výstupy ze vzdělávání z důvodu lehkého mentálního postižení („RVP ZV UV“) se v roce 2020/21 vzdělávalo 11,9 % romských žáků z celkového počtu romských žáků vzdělávaných dle sjednoceného Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (tj. RVP ZV vč. UV). V roce 2019/2020 to bylo 10,8 %. Pro srovnání, podíl žáků z majoritní populace, kteří se vzdělávali dle RVP ZV UV ze všech žáků z majoritní populace, činil 1,3 %. Vláda Výbor dále informovala o pokračující činnosti Expertního fóra Kolegia, jež se zabývá identifikací příčin stále vysokého počtu romských žáků, kteří se vzdělávají dle programů upravených pro žáky s lehkým mentálním postižením. Součástí jeho výstupů budou i návrhy doporučení dalších kroků k zajištění

Z

Umístování dětí do dětských domovů pro děti do tří let věku

ERRC a MDAC proti České republice

V návaznosti na rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci *ERRC a MDAC proti České republice* ze dne 17. června 2020, ve kterém Výbor dospěl k závěru, že stávající systém umístování dětí do dětských domovů pro děti do tří let věku, bývalých kojeneckých ústavů, je v rozporu s článkem 17 Evropské sociální charty, oslovila kancelář vládního zmocněnce mj. Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad vlády, vedení krajů a organizaci LUMOS za účelem stanovení postupu implementačních prací. Dotčené subjekty byly informovány o obsahu rozhodnutí a vyzvány k vyjádření k navrženým opatřením. Současně byli osloveni předsedové všech krajských soudů s žádostí o seznámení všech opatrovnických soudců s rozhodnutím. S detaily odůvodnění rozhodnutí byli

seznámeni soudci na školení pro opatrovnické soudce pořádaném v lednu 2021 Justiční akademií. Ve spolupráci s Justiční akademií pořádala kancelář vládního zmocněnce v červnu 2021 kulatý stůl pro opatrovnické soudce k implementaci předmětného rozhodnutí.

Ministerstvo práce a sociálních věcí oslovilo vedení dětských domovů pro děti do tří let věku za účelem zmapování aktuálního počtu dětí do tří let věku a zjištění dalších údajů. Závěrečná zpráva je k dispozici [zde](#). Kancelář vládního zmocněnce informovala hejtmanky a hejtmany o nutnosti zamezit tzv. dobrovolným pobytům, které jsou špatnou praxí a obcházejí systém sociálně-právní ochrany dětí, a o nutnosti transformovat dětské domovy pro děti do tří let věku na jiná zařízení. Úsilí o implementaci rozhodnutí bylo prozatím korunováno dne 8. října 2021, kdy byla ve Sbírce zákonů publikována [novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí \(č. 363/2021 Sb.\)](#), která mj. výrazně omezuje umístování malých dětí do ústavních zařízení a navyšuje odměny přechodným pěstounům.

Z

Užitečné odkazy

**HUDOC – databáze
judikatury ESLP**
<http://hudoc.echr.coe.int/>

**Evropský soud
pro lidská práva**
<http://www.echr.coe.int/>

**Česká databáze vybraných
rozsudků a rozhodnutí ESLP**
<http://eslp.justice.cz/>

**Přehled všech vydání
Zpravodaje KVZ**
<http://www.justice.cz/>

Veřejný ochránce práv
<http://www.ochrance.cz/>

**Nejvyšší soud
České republiky**
<http://www.nsoud.cz/>

**Ústavní soud
České republiky**
<http://www.usoud.cz/>

**Databáze rozhodnutí
smluvních orgánů OSN**
<http://www.ohchr.org/en/>

Rada Evropy
<http://www.coe.int/>

Nejvyšší správní soud
<http://www.nssoud.cz/>

Databáze judikatury web: eslp.justice.cz

Kontakt:

Kancelář vládního zmocněnce
pro zastupování ČR před ESLP
Ministerstvo spravedlnosti
Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2
kvz@mzp.justice.cz, www.justice.cz

Úvodní fotografie: © Paulgrecaud | Dreamstime.com
Fotografie u Slova úvodem © Monika Hanych
Fotografie u Slova závěrem © Vít Alexander Schorm

Zpravodaj KVZ: vydává Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva, Ministerstvo spravedlnosti.

Autoři anotací (v abecedním pořadí): Anna Beránková (NSS), Monika Hanych (KVZ), Eliška Hronová (KVZ), Lívia Ivánková (NS), Vladimír Janoušek Pysk (KVZ), Martina Jirsová (KVZ), Petr Konůpka (KVZ), Petra Lehotská (ÚS), Marie Lukasová (KVOP), Eva Petrová (KVZ), Kateřina Radová (KVZ), Vít A. Schorm (KVZ).

Obsah Zpravodaje: Jana Martinková.

Ve třetím čtvrtletí letošního roku Soud ve vztahu k **České republice** kromě jednoho schválení smírného urovnání nevydal žádné rozhodnutí. Ve vztahu k **jiným státům** byla nicméně úroda bohatá. Začneme rozsudkem velkého senátu ve věci **M. A. proti Dánsku** (č. 6697/18, rozsudek ze dne 9. července 2021). V něm Soud stanovil zásady, jimiž se musí řídit rozhodování vnitrostátních orgánů o žádostech osob, kterým byla udělena doplňková ochrana, o sloučení rodiny. Na rozdíl od Soudního dvora Evropské unie (věc C-540/03, **Evropský parlament proti Radě Evropské unie**, rozsudek velkého senátu ze dne 27. června 2006) dospěl mj. k závěru, že tříletá čekací doba pro možnost žádost podat porušuje právo na respektování rodinného života. V oblasti **migrace** ještě zůstaneme rozsudkem **M. D. a A. D. proti Francii** (č. 57035/18, rozsudek ze dne 22. července 2021). Soud se v této kauze po čase opět zabýval zajištěním rodiče s malým dítětem za účelem vyhoštění. Zajištění trvající 11 dní shledal v rozporu s článkem 3 Úmluvy nejen vůči dítěti, ale nově i vůči matce. Nadto, pro důkladnost posouzení alternativ k zajištění Soud vnitrostátním orgánům nastavil velmi vysokou laťku. Konečně, ve věci **Abdi proti Dánsku** (č. 41643/19, rozsudek ze dne 7. září 2021) Soud shledal, že trest vyhoštění uložený dlouhodobě usazenému cizinci byl v rozporu s článkem 8 Úmluvy. K tomuto závěru, k němuž Soud v obdobných případech dospívá zřídka, ho dovedl trvalý zákaz vstupu na území, který byl stěžovateli uložen.

Velmi sledovaným je jistě rozsudek o stížnosti **Carter proti Rusku** (č. 20914/07, rozsudek ze dne 21. září 2021), kterou podala vdova po zavražděném bývalém agentovi ruských zpravodajských služeb **Alexandru Litviněnkovi**. Soud shledal, že Ruská federace je odpovědná za jeho **vraždu** a článek 2 Úmluvy porušila i tím, že ve věci nevykonala **účinné vyšetřování**.

Ve třetím čtvrtletí Soud přidal další dva kamínky do mozaiky judikatury týkající se zásady **ne bis in idem**. Věc **Bragi Guðmundur Kristjánsson proti Islandu** (č. 12951/18, rozsudek ze dne 31. srpna 2021) se týkala klasické situace souběhu řízení o daňovém penále a trestního řízení. Soud v rozsudku při posouzení splnění podmínky dostatečné věcné a časové spojitosti obou řízení uplatnil poměrně přísný přístup. Ve věci **Galović proti Chorvatsku** (č. 45512/11, rozsudek ze dne 31. srpna 2021) týkající se domácího násilí Soud posuzoval souběh postihu dílčích útoků v přestupkovém řízení a jednání ve svém celku v trestním řízení. Na rozdíl od prvně zmíněné věci v ní porušení článku 4 Protokolu č. 7 neshledal.

Významný je nepochybně rozsudek **Zoltán Varga proti Slovensku** (č. 58361/12, rozsudek ze dne 20. července 2021). Soud v něm identifikoval řadu nedostatků slovenské právní úpravy a praxe **sledování** prováděného Slovenskou informační službou. Zákon **zpravodajským službám** ponechával téměř neomezené pravomoci a soudní dohled nad povolováním sledování, jeho průběhem a nakládáním s takto získaným materiálem byl čistě formální.

V oblasti **svobody projevu** je třeba zmínit především tři rozsudky. Ve věci **Sanchez proti Francii** (č. 45581/15, rozsudek ze dne 2. září 2021) se Soud zabýval problematikou odpovědnosti jednotlivce za obsah komentářů, které třetí osoby učiní na zdi jeho profilu na Facebooku. V posuzované věci neshledal porušení článku 10 Úmluvy, když byl stěžovatel, komunální politik, odsouzen za to, že po dobu 6 týdnů nechal na své zdi příspěvek, který vyzýval k rasové nenávisti. Ve Francii zůstaneme i s rozsudkem **Z. B. proti Francii** (č. 46883/15, rozsudek ze dne 2. září 2021). Stěžovatel byl odsouzen za to, že svému synovci, který se narodil 11. září a rodiče mu dali jméno Džihád, dal do školky tričko, na němž měl na přední straně uvedeno své jméno a datum narození a na zadní straně nápis „Jsem bomba!“. Francouzské orgány pro tento tvrzený vtip s odkazem na nedávné teroristické útoky ve škole pochopení nenašly. Soud jejich postup akceptoval. Na druhou stranu Soud pochopení nenašel pro uložení pokuty stěžovatelce ve věci **Ringier Axel Springer Slovakia, a. s. proti Slovensku** (č. 4) (č. 26826/16, rozsudek ze dne 23. září 2021) za to, že odvysílala pořad, v němž se populární zpěvák pozitivně vyjadřoval o marihuaně a její legalizaci.

Za pozornost stojí těž rozsudek ve věci **Todorov a ostatní proti Bulharsku** (č. 50705/11 a další, rozsudek ze dne 13. července 2021). Soud v něm vymezil mantinely a minimální procesní záruky, které by měly obklopovat **netrestní konfiskace majetku**. Jde o případy, kdy nelze prokázat, že daný majetek pochází z trestné činnosti, ale existuje značná nerovnováha mezi legálními příjmy dotčené osoby a jejími výdaji. Ve čtyřech z posuzovaných stížností Soud shledal porušení článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, ve třech nikoli.

Rozhodování o péči a styku s dětmi se týkají dva významné rozsudky ze sledovaného období. Ve věci **X proti Polsku** (č. 20741/10, rozsudek ze dne 16. září 2021) Soud shledal porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy, jelikož se rozhodnutí polských soudů o svěření dítěte do péče otce opíralo o skutečnost, že stěžovatelka žije po rozvodu ve stejnopohlavním vztahu s jinou ženou. Soud shledal porušení stejných ustanovení zakazujících diskriminaci v požívání práva na respektování rodinného života i ve věci **A. M. a ostatní proti Rusku** (č. 47220/19, rozsudek ze dne 6. července 2021), v níž ruské soudy stěžovatelce zakázaly styk s jejími dětmi poté, co podstoupila změnu pohlaví.

Významné a aktuální otázky Soud řešil ve věci **Volodina proti Rusku** (č. 2) (č. 40419/19, rozsudek ze dne 14. září 2021). Shledal v ní porušení článku 8 Úmluvy, jelikož vnitrostátní orgány neposkytly stěžovatelce **ochranu před kybernetickým zneužíváním** ze strany jejího partnera. Ten si jejím jménem založil falešné profily na sociálních sítích a zveřejňoval na nich její intimní fotografie. Na sociálních sítích jí též vyhrožoval smrtí a do její kabelky instaloval zařízení sledující její polohu. Z jiného úhlu pohledu se kybernetického zneužívání týká i věc **M. P. proti Portugalsku** (č. 27516/14, rozsudek ze dne 7. září 2021). V ní se manžel stěžovatelky naboural do jejího účtu na online seznamce a informace z ní použil v rozvodovém řízení. Ve způsobu, jakým se s věcí vypořádaly portugalské soudy, Soud porušení článku 8 Úmluvy neshledal.

Více v příštím Zpravodaji nebo v databázi judikatury Soudu v českém jazyce dostupné na adrese <http://eslp.justice.cz/>.

Z Petr Konůpka,
zástupce vládního zmocněnce